Academia Română
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”

Gabriela Haja
Elena Dănilă
Corina Forăscu
Bogdan-Mihai Aldea

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE (DLR) ÎN FORMAT ELECTRONIC. STUDII PRIVIND ACHIZIȚIONAREA

Editura Alfa
Iaşi – 2005

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Volum apărut cu sprijinul Ministerului Educației şi Cercetării.

Referenți:
Cercetător principal gr. I **Cristina Florescu**, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Academia Română – Filiala Iaşi
Profesor universitar dr. **Dan Cristea**, Facultatea de Informatică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Mihai Eminescu: „Şi fiindcă spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limba şi naţionalitatea asemenea, se vede uşor că românul se vrea pe sine, îşi vrea naţionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin" (*Opere*, vol. 9, *Publicistica*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1980, p. 252).

Alain Danzin: „În era electronică, este esenţial pentru supravieţuirea unei limbi ca ea să fie folosită în sistemele de informare electronică" (*Towards a European Language Infrastructure*, 1992, CEC Doc. 54210/92).

Introducere

Acest volum prezintă proiectul *Dicţionarul limbii române (DLR) în format electronic. Studii privind achiziţionarea*, finanţat de Ministerul Educaţiei şi Cercetării (MEC) prin Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul Superior (CNCSIS), desfăşurat în perioada 2003–2005 în Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române – Filiala Iaşi.

Volumul se adresează deopotrivă specialiştilor în lexicografie şi în lingvistică computaţională precum şi tuturor celor interesaţi de modalitatea de realizare a formatului electronic propriu DLR, în calitate de viitori utilizatori ai acestuia.

Proiectul, a cărui finalitate a fost descoperirea unei modalităţi de transformare a DLR din text tipărit în text electronic adnotat[1], uşor de prelucrat cu ajutorul unui program specific, este rodul colaborării între lingvişti şi informaticieni [vezi Anexa 1] şi demonstrează

[1] Textul electronic adnotat este un text analizat şi marcat din punct de vedere formal astfel încât să poată fi consultat, corectat, modificat etc. de către specialiştii lexicografi, cu ajutorul calculatorului.

Există posibilitatea extragerii din formatul complet a unei forme destinate numai consultării, care să se adreseze unui public mai larg decât cel al specialiştilor propriu-zişi.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

efectele constructive ale inter- şi transdisciplinarităţii, precum se întâmplă şi în cazul altor proiecte finalizate printr-o astfel de colaborare[2] în cadrul Academiei Române.

Materialul cuprins în volum este structurat în trei părţi. Prima, *Lexicografie românească tradiţională*, propune o perspectivă de ansamblu asupra evoluţiei lexicografiei româneşti, de la începuturi până în zilele noastre, cu focalizare asupra dicţionarelor monolingve – a celor cu caracter explicativ general şi a celor academice. Se realizează astfel o punere în relief a contextului în care a fost iniţiat proiectul fundamental al Academiei Române, *Dicţionarul limbii române*, proiect a cărui materializare a cunoscut destule avataruri de-a lungul unui secol. După o prezentare sumară a dicţionarelor academice, se face o paralelă între cele două serii ale *Dicţionarului limbii române* – DA (sigla volumelor publicate între 1906 şi 1944, sub supravegherea lui Sextil Puşcariu) şi DLR (seria nouă a *Dicţionarului*, editată începând cu anul 1965, sub coordonarea lui Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu şi, ulterior, sub cea a lui Marius Sala şi Gh. Mihăilă), pentru ca, în continuare, să fie prezentate trăsăturile generale specifice DLR, cele care conferă valoare deosebită acestei lucrări. De asemenea, se schiţează realizările de până acum în domeniul informatizării cercetării lexicografice româneşti.

---

[2] Un astfel de proiect, finalizat cu succes în Academia Română, Filiala Iaşi la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" în colaborare cu Institutul de Informatică Teoretică, este *Editarea asistată de calculator a Noului Atlas lingvistic pe regiuni. Moldova şi Bucovina*, ale cărui rezultate situează Institutul ieşean în avangarda cercetării geografiei lingvistice româneşti, prin mijloacele de lucru actuale create, comparabile cu cele utilizate în ţări europene, avansate în acest domeniu. Ceea ce particularizează realizarea acestui proiect este faptul că s-a reuşit crearea unor fonturi ce redau fidel aspectul fonetic al termenilor care apar scrişi pe hartă. Aceştia nu sunt înlocuiţi de simboluri, ca în majoritatea lucrărilor de acest tip editate în Europa, astfel încât imaginea grafică a unui fenomen lingvistic este conservată pe suport electronic şi poate fi transformată în instrument de analiză a limbii în variantele sale regionale din mai multe perspective („Informatizarea în cartografia lingvistică: NALR. Moldova şi Bucovina", lucrare prezentată de Stelian Dumistrăcel şi Doina Hreapcă la Atelierul de lucru „Resurse Lingvistice Româneşti şi Instrumente pentru Prelucrarea Limbii Române", publicată în http://consilr.info.uaic.ro). Un alt proiect de acest tip este *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), transpus în format electronic în cadrul Institutului de Cercetări pentru Inteligenţă Artificială (ICIA, www.racai.ro) al Academiei Române, Bucureşti.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

A doua parte, *Paşi spre DLR informatizat*, descrie modalitatea de realizare a principalelor obiective ale proiectului. În această parte, mai tehnică, sunt detaliate programul folosit, modalitatea de lucru, opțiunea pentru folosirea unei euristici[3] de parsare[4] a textului DLR, aplicația realizată (DLRex). Sunt schițate, de asemenea, perspectivele cercetării lexicografice româneşti, în special, şi ale cercetării lingvistice, în general, odată realizat dezideratul unui *Dicționar al limbii române informatizat*, comparabil cu lucrări de acelaşi tip din țări romanice (*Le Trésor de la langue française informatisé*, *Dizionario De Mauro Paravia* etc.).

Anexele, care constituie partea a treia a volumului, cuprind informații referitoare la echipa de cercetare, o listă a lucrărilor realizate ori publicate în intervalul de desfăşurare a proiectului, lucrări referitoare direct ori indirect la tema de cercetare a grantului, precum şi o serie de exemple ce completează subcapitolul referitor la filiația sensurilor în DLR.

În fine, rezumatul în limba engleză publicat aici permite celor care nu cunosc îndeajuns limba română dar sunt interesați de informatizarea acesteia să afle, fie şi orientativ, care este situația actuală a studiilor realizate în vederea actualizării mijloacelor de cercetare lexicografică din țara noastră.

[3] Euristica este înțeleasă, în context computațional, ca o tehnică de rezolvare a problemelor care țin cont la fiecare pas de rezultatele precedente şi din care se deduce strategia de adoptat în continuare. Opuse metodelor algoritmice, metodele euristice nu garantează găsirea soluției după un număr finit de paşi

[4] Parsarea, din punct de vedere computațional, este procedeul de analizare a unui şir de caractere (uzual text) pentru a determina structura gramaticală a acestuia conform cu un formalism gramatical. În general parsarea se face în două etape: identificarea *token*-ilor – elementele primitive ale unui text structurat – şi construirea arborelui structurii sintactice care captează ierarhia implicită a datelor de intrare.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Partea I
Lexicografie românească tradiţională

1. Incursiune în tradiţia lexicografică românească

1.1. Începuturile lexicografiei româneşti

Începuturile lexicografiei româneşti se situează în veacul al XVI-lea. Aproape simultan cu primele texte bisericeşti traduse din limba slavonă au apărut vocabulare bilingve slavo-româneşti, în manuscris, din care s-au păstrat fragmente [Gheţie, 1982: 365-464; cf. Bogdan, 1946]. Documentele cancelariilor domneşti erau redactate în slavonă la acea vreme şi, de aceea, s-a impus realizarea unor glosare ori lexicoane care să slujească la înţelegerea de către români a acestei limbi. Alcătuite rudimentar din liste bilingve, în care termenului slavon i se alătură corespondentul românesc, lucrările din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi unele chiar mai târzii nu respectă ordonarea alfabetică a cuvintelor, iar în lista de cuvinte-titlu apar numeroase îmbinări ori chiar propoziţii, precum şi nume proprii. Cu toate aceste minusuri, aceste lexicoane au slujit ca instrumente de lucru traducătorilor de texte sacre, păstrându-şi valoarea documentară pentru lexicograful contemporan, ca surse pentru cele dintâi atestări scrise ale unor cuvinte româneşti.

Sub influenţa filosofiei iluministe care domină cultura română a sfârşitului de secol XVII şi a secolului următor, dicţionarele bilingve slavo-române au fost înlocuite de dicţionare bilingve sau poliglote în care elementul latin şi cel romanic îşi măresc ponderea, iar numărul lucrărilor de acest tip sporeşte semnificativ. Pe de altă parte, „centrul de greutate al lexicografiei româneşti începe să se mute în Transilvania”, care va avea contribuţii însemnate în domeniu vreme de două secole [Seche, 1966: 8], după ce secolul al XVII-lea aparţinuse, integral, Munteniei.

În ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea apar primele dicţionare tipărite. În felul acesta, lucrările lexicografice cunosc o circulaţie mult mai mare şi devin resurse pentru redactarea dicţionarelor ulterioare şi instrumente uzuale pentru traduceri. Aflate sub semnul bilingvismului ori al poliglotismului, dicţionarele din această perioadă cunosc o evoluţie încununată de *Lexiconul de la*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Buda (*Lesicon romanescu-latinescu-ungurescu-nemțescu*, Buda, 1825), lucrare ce marchează începutul lexicografiei româneşti moderne, fiind primul dicționar de mari proporții, explicativ şi etimologic al limbii române, tipărit în întregime cu litere latine.

Lexicografia românească se diversifică şi se specializează în secolul al XIX-lea; apar numeroase dicționare bilingve (dicționare germano-române şi româno-germane, francezo-române şi româno-franceze, latino-române şi româno-latine, maghiaro-române, greco-române, un dicționar ruso-român şi un vocabular român-rus, de asemenea un foarte frumos vocabular „italiano-romanesco"), dicționare poliglote şi *Dialoguri* bilingve şi poliglote care serveau ca manuale de învățare a limbii (sau limbilor) străine.

Secolul al XIX-lea este important în istoria lexicografiei româneşti prin lucrări ca cele enumerate mai sus, dar mai cu seamă prin apariția şi dezvoltarea lexicografiei monolingve.

Lexicografia românească monolingvă a fost, înainte de anul 1825, ca şi inexistentă, deşi sunt consemnate unele proiecte nereuşite, precum cel din 1759 al lui P. P. Aaron şi Gr. Maior şi cel din 1780 al lui Gh. Şincai. Primul dicționar explicativ complet al limbii române este cel al vornicului Iordache Golescu, *Condica limbii rumâneşti*, în care se adoptă pentru prima dată sistemul de redactare a cuvintelor pe cuiburi lexicale şi în care apar pe alocuri explicații cu caracter enciclopedic. Adesea, cuvântul este ilustrat prin contexte-tip create de autor. Iordache Golescu introduce în opera sa dublele posibilități etimologice şi redactează, pentru prima dată în istoria lexicografiei româneşti, o listă de omonime. În 1857 apare, la Iaşi, *Glosariul limbei daco-romane* al lui G. Săulescu, prospect al unui programat dicționar general, istoric şi etimologic al limbii române, dicționar nepăstrat însă. Un alt dicționar explicativ general al limbii române datează din 1870 şi aparține lui Ion Costinescu. Deşi intitulat *Vocabularu romano-francesu*, acesta este un dicționar unilingv şi conține o listă bogată de cuvinte şi de construcții (expresii, locuțiuni, sintagme). Costinescu înregistrează în mod sistematic îmbinările de cuvinte care aparțin domeniului tehnico-ştiințific. În 1830 se înființează la Iaşi o societate literară care îşi propune realizarea, sub coordonarea lui Gh. Asachi, a unei enciclopedii româneşti, o primă lucrare lexicografică românească redactată de un colectiv. Se mai înregistrează şi alte încercări de elaborare a unor dicționare enciclopedice: Ion Heliade-Rădulescu, proiect de *Dicționar de cunoştințe universale*; Alexandru Gavra, *Lesicon de conversație storicesc religionariu* (Buda, 1847). În 1847, Ion Heliade-Rădulescu tipăreşte, la Bucureşti, *Vocabularul de vorbe streine în limba*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

romana, un dicționar purist, în care autorul își propune să identifice termenii străini din limba română şi să îi înlocuiască cu termeni româneşti, iar acolo unde în limba română nu există un astfel de termen transferă din limba latină în cea română termenul de care are nevoie. În 1867 apare, la Bucureşti, primul dicționar de sinonime din istoria lexicografiei româneşti, *Vocabularul de quateva vorbe synonyme*, de C. Canella.

Perioada cuprinsă între anii 1826 şi 1870 se caracterizează printr-o dezvoltare excepțională, sub raport statistic, a dicționarelor de neologisme. De altfel, în istoria lexicografiei româneşti, preocuparea pentru neologisme cunoaşte o evoluție susținută până în prezent. În ultimele cinci decenii, au fost publicate patru ediții succesive ale *Dicționarului de neologisme* (v. *infra*). Acest fapt ilustrează, între altele, una dintre trăsăturile limbii române literare şi anume deschiderea spre împrumut ca modalitate de îmbogățire lexicală şi capacitatea de adaptare a neologismelor. Amintim aici *Vocabularu romanu*, publicat la Bucureşti, în 1848, de I. D. Negulici, dicționarele lui T. Stamati, la Iaşi, în 1851, E. Protopopescu şi V. Popescu, Bucureşti, 1860, al lui G. M. Antonescu, la Bucureşti, în 1862 şi al lui I. Bauman, la Craiova, în 1868. În această perioadă apare şi primul dicționar de neologisme specializat, *Vocabulariu de jurisprudență*, de Iancu M. Codrescu, Iaşi, 1865. Trebuie subliniat rolul pe care l-au avut aceste dicționare în punerea în circulație, popularizarea şi impunerea neologismelor. Apariția acestor dicționare are loc pe fondul procesului de modernizare a limbii române literare din această perioadă. Principala cale de realizare a acestui proces este orientarea latino-romanică în îmbogățirea lexicului, în schimbarea ortografiei (inclusiv trecerea la scrierea cu alfabet latin), în modificarea unor forme fonetice şi a unor norme morfologice, în clarificarea, simplificarea şi armonizarea structurii sintactice. Fenomenul, numit *reromanizare* [Puşcariu, 1931: 345-359], *latinizare* sau *romanizare* [Ivănescu, 2000: 672-685], *relatinizare* [Hristea, 1984: 134-147], *occidentalizare romanică* [Niculescu, 1980: 249-253], *direcție latino-romanică* [Țâra, 1982/1983: 177], s-a manifestat la toate nivelurile limbii, într-un cadru instituționalizat, ca rezultat al unei politici lingvistice coordonate şi susținute prin toate mijloacele.

Cu deceniul al şaptelea al secolului XIX începe, în istoria lingvisticii româneşti, epoca marilor dicționare [Seche, 1966: 102]. În această perioadă îşi desfăşoară activitatea Alexandru Cihac, care tipăreşte *Dicționarul etimologic dacoromân*, prima lucrare riguros ştiințifică din domeniul etimologiei româneşti. Lucrarea lui Cihac se

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

întemeiază pe o orientare modernă, încercând să facă, pentru prima oară în lexicografia românească, inventarul obiectiv al originilor lexicului românesc. În *Prefața* dicționarului, Cihac își susține, pe de o parte, opiniile net antineologizante, şi, pe de altă parte, îşi declară admirația pentru termenii moşteniți. Dintre cele două posibilități principale de organizare a materialului – alfabetică sau pe origini – Cihac o alege pe cea din urmă, mai potrivită într-un dicționar etimologic, unde interesează în primul rând delimitarea diverselor apartenențe lexicale. Pentru stabilirea listei de cuvinte, lexicograful porneşte de la variate şi numeroase izvoare scrise; ceea ce dă lucrării un caracter ştiințific indiscutabil este şi indicarea exactă a izvoarelor scrise sau a celor lingvistice. Tot lui Cihac îi revine meritul de a fi apelat pentru prima dată la dialectele sud-dunărene.

1.1.1. Dicționare de uz general

În 1896 apare la Craiova, *Dicționarul universal al limbei române*, de Lazăr Şăineanu, cea mai populară operă lexicografică din istoria lingvisticii româneşti, în sensul unei lucrări de popularizare, al unui dicționar explicativ general de uz curent, primul de acest fel în lexicografia românească. Epitetul „universal" inclus în titlu este justificat de autor prin caracterul enciclopedic al dicționarului, precum şi prin argumentul că în acest dicționar figurează întregul material lexical „uzual" comun din limba română, termenul „universal" echivalând aici cu „general". Ca dicționar al limbii uzuale, lucrarea acordă o deosebită importanță achizițiilor lexicale noi din toate domeniile vieții sociale: ştiințe şi arte, meserii, industrie şi comerț. În decurs de patru decenii, dicționarul cunoaşte nouă ediții succesive, ceea ce demonstrează importanța pe care această lucrare lexicografică a avut-o pentru publicul-țintă.

În 1924 apare la Craiova *Dicționarul etimologico-semantic al limbii române*, de Alexandru Resmeriță, operă lexicografică în care autorul pune accent mai ales pe partea explicativă şi mai puțin pe secțiunea etimologică.

La începutul secolului al XX-lea Casa editorială Socec inițiase realizarea unui *Dicționar general al limbii române*, mobilizând la început pe Ovid Densusianu şi pe I. A. Candrea. Din acest proiect a apărut doar o primă fasciculă. În 1919 se înființează Casa editorială Cartea Românească. În planurile editoriale se preconiza realizarea unui *Dicționar enciclopedic* al limbii române, proiectat în trei părți: un dicționar lingvistic explicativ, urmat de unul enciclopedic (care să cuprindă nume proprii) şi, la sfârşit, de o listă de locuțiuni, maxime şi

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

proverbe celebre. Prima parte a dicționarului, cea lingvistică explicativă a fost încredințată lui I. A. Candrea, iar partea enciclopedică lui Gh. Adamescu. Dicționarul apare în 1931 şi constituie cea mai deplină realizare lexicografică românească apărută în afara forului academic [Seche, 1966], partea cea mai importantă şi mai valoroasă a acestui demers fiind constituită din secțiunea numelor comune, intitulată *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi* (CADE). În această primă secțiune sunt cuprinse patru categorii de lexeme: cuvinte literare şi populare, cuvinte regionale, neologisme şi termeni tehnici neologici. Interpretarea semantică şi în general partea explicativă a articolelor constituie contribuția cea mai solidă a dicționarului. În privința bogăției semantice, dicționarul lui I. A. Candrea rivalizează în multe cazuri cu cel academic, realizat sub coordonarea lui Sextil Puşcariu.

În 1939, apare la Iaşi *Dicționaru limbii româneşti (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincialisme)*, al lui August Scriban, tipărit la 36 de ani de la începerea lui şi la peste un deceniu şi jumătate de la definitivarea redactării inițiale. Acest dicționar este realizat pe baza materialului adunat de lexicograf, timp de decenii, din variate izvoare (scrise, orale – informații şi comunicări obținute de la elevi şi cunoscuți sau din propria experiență). În lucrare sunt înregistrate aproximativ 38.000 de cuvinte. Scriban include în dicționarul său toate tipurile de cuvinte pe care le-a depistat (din vocabularul popular, regional, argotic şi chiar arhaic), ceea ce constituie un element de originalitate a acestei lucrări. Un rol important se acordă, de asemenea, secțiunii etimologice (deosebit de extinse), plasate înaintea celei explicative, care are o mare întindere. Având şi unele limite, opera lui Scriban se remarcă prin bogăția excepțională a materialului lexical, prin numărul mare de variante lexicale, prin definiții etc.

În timpul redactării marelui dicționar academic, după al doilea război mondial (v. *infra*), lingviştii şi-au dat seama de necesitatea redactării unor lucrări lexicografice explicative cât mai accesibile publicului larg. Astfel, s-a pus problema realizării într-un timp cât mai scurt a *Dicționarului limbii române literare contemporane* (DL), la care a lucrat un colectiv de 85 de lexicografi din Bucureşti şi din Cluj, sub conducerea lui D. Macrea. Noua lucrare (4 volume, 1955-1957) a ridicat mai multe tipuri de probleme: delimitarea perioadei istorice (autorii având în vedere secolele al XIX-lea şi al XX-lea), alegerea izvoarelor şi selectarea cuvintelor din masa vocabularului, ținându-se cont de cele două caracteristici principale ale lucrării, acelea de dicționar al limbii române *moderne* şi *literare*. Prima

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

însuşire a impus excluderea din listă a cuvintelor, a sensurilor şi a unităţilor frazeologice arhaice, iar a doua caracteristică a dus la evitarea cuvintelor, a sensurilor şi a unităţilor frazeologice regionale, a cuvintelor argotice sau de jargon etc. Cele 4 volume numără peste 48.000 de cuvinte-titlu urmate de explicaţii precise, scurte şi clare, fără adăugiri enciclopedice. În DL se foloseşte un număr mare de citate din texte beletristice (culte şi populare), din opere ştiinţifice şi din periodice, renunţându-se, însă, la secţiunea etimologică. Prin selectarea cuvintelor şi a sensurilor, prin alegerea formelor-titlu, prin indicaţiile gramaticale, prin datele de natură ortografică şi ortoepică, dicţionarul tinde să fie o operă lexicografică cu caracter *normativ*.

Încă înainte de terminarea *Dicţionarului limbii române literare contemporane*, autorii au constatat că profilul lucrării fusese greşit apreciat şi s-a pus problema elaborării unei opere lexicografice paralele, reduse la proporţiile unui singur volum, simplificată şi accesibilă, *Dicţionarul limbii române moderne* (DM), operă lexicografică de limbă literară curentă, absolut şi urgent necesară. Iniţial, acest *Dicţionar* a fost gândit ca o versiune prescurtată a DL, recurgându-se, în acest scop, la renunţarea la citate, la reducerea părţii explicative (prin concentrarea definiţiilor, prin contopirea unor sensuri înrudite şi prin eliminarea altora mai puţin cunoscute) şi prin folosirea unui corp de literă mai mic. DM şi-a propus să fie mai unitar (prin adoptarea unor definiţii-tip obligatorii acolo unde se putea) şi mai accesibil, prin înlocuirea definiţiilor pretenţioase, tehniciste, cu explicaţii mai clare, într-un limbaj comun. Suma de 49.649 de cuvinte constituie o listă de cuvinte bogată pentru un dicţionar explicativ într-un singur volum. Toate aceste operaţii, precum şi cele două inovaţii – introducerea a circa 3000 de ilustraţii şi a indicaţiilor etimologice – transformă DM în lucrare independentă, diferită în multe privinţe de DL. *Dicţionarul limbii române moderne* devine cea mai populară lucrare lexicografică a perioadei, având un tiraj de aproape 150.000 exemplare.

DM a fost depăşit, în multe privinţe, de *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), al cărui tiraj a atins cifra de 600.000 de exemplare în cele două decenii de apariţie [MDA, 2001: VIII]. *Dicţionarul explicativ al limbii române* include şi cuvinte populare, regionale, arhaisme şi neologisme, care, alături de definire şi explicare, sunt însoţite şi de etimologie. DEX este cel mai cunoscut dicţionar al limbii române, pe de o parte datorită tirajului mare, pe de altă parte deoarece este prima lucrare lexicografică transpusă în format electronic şi disponibilă pe web la http://dexonline.ro.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Îmbogăţirea vocabularului limbii române a impus realizarea unor lucrări lexicografice de neologisme. În perioada limbii române contemporane, cel mai important *Dicţionar de neologisme* (DN) este cel elaborat de Fl. Marcu şi de Constant Maneca, apărut la Bucureşti, într-o primă ediţie, în 1961. Autorii şi-au propus să înregistreze numai împrumuturile recente ale limbii române şi derivatele pe teren românesc ale acestor împrumuturi. În ceea ce priveşte împrumuturile strict contemporane, şi mai ales termenii tehnico-ştiinţifici, selectarea lor s-a făcut pe criteriul uzului, fiind acceptaţi doar termenii folosiţi în mod curent în limba literară sau măcar în literatura de specialitate. Numeroase indicaţii asupra circulaţiei cuvântului-titlu, asupra domeniului căruia îi aparţine, indicarea accentului sau, uneori, a pronunţării fac ca această lucrare să aibă şi un caracter normativ. Trăsătura distinctivă a acestui dicţionar o constituie secţiunea sa etimologică, prin sporirea în mod considerabil a explicaţiilor prin etimologie multiplă. Acest dicţionar a fost reeditat în mai multe rânduri. Ediţia a doua a acestui *Dicţionar de neologisme* (1966) reprezintă un progres evident faţă de prima, prin îmbogăţirea lucrării cu peste 2000 de cuvinte-titlu, prin introducerea a circa 3000 de variante lexicale cunoscute la neologisme deja înregistrate, prin înmulţirea indicaţiilor gramaticale şi ortoepice, prin revederea secţiunii explicative şi a celei etimologice etc. În ediţia a treia, apărută în 1978, autorii măresc lista de cuvinte-titlu şi rafinează unele definiţii. Restul ediţiilor de până în anul 2000 sunt semnate numai de Florin Marcu, autor care a mai publicat în 1986 un *Mic dicţionar de neologisme*, în 1994, *Neologisme*, în 1996, *Dicţionar uzual de neologisme* şi în 1997, la Chişinău, *Dicţionar de neologisme* în colecţia „Dicţionare şcolare". Autorul revine la ediţii mari în acelaşi an, cînd publică la Editura Academiei *Noul dicţionar de neologisme*, iar în 2000, *Marele dicţionar de neologisme*, reluat în 2002. „Ceea ce reprezintă, în primul rând, meritul noului dicţionar este masiva augmentare a listei de cuvinte, care se ridică acum la peste 65.000 de termeni [...]. Acest lexicon concentrează într-un singur volum majoritatea cuvintelor noi ale limbii române actuale, din toate domeniile de activitate" [Marcu, 2002: 8]. Elementul distinctiv al ultimei ediţii este – pe lîngă numărul foarte mare de intrări – prezenţa la sfîrşitul volumului a unei anexe ce cuprinde 15 tabele sinoptice care sporesc caracterul uzual al lucrării lexicografice şi îi conferă o notă enciclopedică.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

1.1.2. Dicţionare academice

În acelaşi deceniu şapte al secolului al XIX-lea se deschide seria dicţionarelor academice prin apariţia *Dicţionarului limbii române*, general, istoric şi etimologic, redactat de A. T. Laurian şi I. C. Massim, singura lucrare de acest fel redactată sub auspiciile vechii academii[5]. Lucrările preliminare pentru întocmirea dicţionarului încep în anul 1869, când se preconiza realizarea unui *Glosar* de cuvinte româneşti, a *Dicţionarului limbii române* şi a *Vocabularului de cuvinte străine în limba română.* În cursul anului 1870 începe munca efectivă de redactare a dicţionarului de către Laurian şi Massim. Dicţionarul lui Laurian şi Massim continuă linia latinistă tradiţională şi împinge până la ultimele limite unele dintre exagerările acestui curent, în primul rând purismul. Una din criticile fundamentale aduse dicţionarului lui Laurian şi Massim este aceea că lista de cuvinte a lucrării a fost încărcată cu termeni preluaţi direct din dicţionarele latine. Cele două volume ale dicţionarului cuprind un număr de aproximativ 43.000 de cuvinte-titlu, la care se mai adaugă circa 5.000 cuvinte pe care autorii le-au grupat în cadrul articolelor consacrate elementelor de compunere şi de derivare (sufixe şi prefixe). Împreună cu lista din *Glosar*, numărul de cuvinte-titlu din cele trei volume se ridică la circa 70.000. Ţinând cont însă de numărul termenilor introduşi forţat în vocabularul românesc, manifestare a tendinţei latinizante, numărul cuvintelor reale se ridică la un total de 50.000 de cuvinte. Încercarea autorilor dicţionarului de a îmbogăţi vocabularul limbii române a avut ca efect impunerea unui număr semnificativ de neologisme. Pentru prima dată în istoria lexicografiei româneşti, Laurian şi Massim recunosc utilitatea metodei statistice în dicţionarele istorice. În privinţa indicaţiilor etimologice, acest dicţionar are meritul de a utiliza şi principiul etimologiei multiple, fiind printre primele opere lexicografice din istoria lingvisticii universale care adoptă această metodă. Rod al latinismului în declin, dar depăşind prin multe aspecte pozitive limitele acestui curent, lucrarea lui Laurian şi Massim are o

[5] La 1 aprilie 1866, se organizează „Societatea Literară Română", care, peste un an, devine „Societatea Academică Română" [Pascu, 1991: 54-55). *Ortografia*, *Gramatica* şi *Dicţionarul* limbii române au constituit de la bun început repere ale existenţei Societăţii Academice Române, ceea ce a făcut ca Secţia filologică-literară să ocupe un loc privilegiat, atât prin numărul de membri, cât şi prin problemele dezbătute şi rezolvate [Pascu, 1991: 105]. Societatea Academică Română a fost declarată „Institut Naţional", sub numele de *Academia Română*, la 29 martie 1879.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

importanţă deosebită în istoria lexicografiei româneşti, fiind până în prezent singurul dicţionar academic finalizat [Seche, 1966: 180].

O a doua încercare de realizare a unui dicţionar academic al limbii române, *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887–1893) al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu constituie un alt punct de referinţă pentru lexicografia românească. Cele trei tomuri ale lucrării (care se opreşte la cuvântul *bărbat*) se disting printr-o bogată listă de termeni. Hasdeu a ignorat aportul neologic masiv din secolul al XIX-lea, acordând în schimb o atenţie deosebită limbii române vechi, limbii populare şi graiurilor regionale de pe teritoriul dacoromân, lucrarea conţinând o listă de cuvinte integral reală, extrasă din texte. Dicţionarul are o structură principial clară, cu secţiuni ferme: cuvântul-titlu, variantele lui lexicale şi formele gramaticale, traducerea în franceză a sensurilor cuvântului-titlu, indicaţii asupra circulaţiei cuvântului (în timp, spaţiu şi în stilurile limbii), definiţia, izvoarele, unităţile frazeologice şi etimologia. La acest dicţionar impresionează şi imensa cantitate de izvoare pe care se sprijină autorul. Secţiunea etimologică ocupă în dicţionar un volum considerabil, neatins până astăzi de nici o altă operă lexicografică românească, ceea ce face din *Etymologicum magnum Romaniae* un punct de referinţă în lingvistica românească.

În 1897, lingvistul ieşean Alexandru Philippide preia sarcina redactării, de la început, a dicţionarului academic, împreună cu o mică echipă de colaboratori. După o etapă intensă de fişare, de acumulare a materialului, în preajma anului 1900, lingvistul ieşean începe singur munca de redactare a dicţionarului, în şase ani elaborând aproximativ un sfert din lucrare, de la începutul dicţionarului până la prepoziţia *de* inclusiv. În dicţionarul său, Philippide a introdus toate neologismele şi toate barbarismele, înregistrând tot ce i-a oferit, din acest punct de vedere, parcurgerea celor 199 de izvoare din epoci diferite [Seche, 1969: 36]. Dintre caracteristicile acestui dicţionar, se remarcă: înlocuirea numeroaselor abrevieri inaccesibile până atunci prin altele explicite, strângerea tuturor variantelor lexicale imediat după forma-titlu principală, situarea citatelor imediat după definiţia pe care o ilustrează, lărgirea secţiunii unităţilor frazeologice. În anul 1905 între Comisia academică a Dicţionarului şi Alexandru Philippide intervine un conflict indisolubil, ceea ce face ca lingvistul să predea fişierul lexical Academiei şi să hotărască continuarea lucrării pe cont propriu, în afara instituţiei oficiale. Apariţia în 1907, a primelor două fascicule din noul dicţionar academic, preluat de Sextil Puşcariu, îl determină pe Philippide să renunţe la proiectul său, deşi lucrarea, elaborată în parte, promitea să devină o operă lexicografică remarcabilă.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Cea de-a patra încercare efectivă de realizare a *Dicţionarului limbii române* îi aparţine lui Sextil Puşcariu, încercare fructificată în ceea ce a rămas cunoscut sub numele de *Dicţionarul Academiei* (DA). Pentru prima oară în istoria dicţionarului academic se hotărăşte ca elaborarea lucrării să fie încredinţată unui colectiv mai larg, pentru a se mări ritmul şi cantitatea redactării. De aceea, s-a pornit de la ideea alcătuirii a două echipe, alături de autorul principal, Sextil Puşcariu, însă, în practică, a rămas câte un lexicograf în fiecare echipă (C. Lacea şi, respectiv, Th. Capidan). Folosind fişierul preluat de la A. Philippide, precum şi mai multe zeci de mii de fişe extrase de Puşcariu, s-a trecut la redactarea propriu-zisă, urmând ca îmbogăţirea materialului lexical să se facă „în mers", paralel cu operaţia de redactare. Vreme de 38 de ani, din 1906 până în 1944, s-a realizat aproape jumătate din lucrare (2.956 de pagini tipărite însumând literele *A-C, F-K* şi o bună parte din litera *L*, *l – lojniţă*). La sfârşitul celui de-al doilea război mondial munca la acest dicţionar va înceta definitiv; începutul literei *D* (*d – de*) a rămas în fază de tipar. Pentru întâia oară în istoria lexicografiei româneşti redactarea propriu-zisă este dublată de o preocupare lexicologică permanentă, foarte utilă pentru continua perfecţionare a dicţionarului. Introducerea semnată de Sextil Puşcariu la primul tom din *Dicţionarul limbii române* constituie una dintre cele mai largi expuneri de motive din istoria lexicografiei române [Seche, 1969]. În această introducere, Puşcariu prezintă principiile de alcătuire a listei de cuvinte, autorul arătând că principala sursă de cuvinte o reprezintă dicţionarele anterioare, o altă sursă constituind-o extrasele din literatură, aparţinând unor texte cât mai variate, din epoci diverse. În privinţa criteriului de introducere a cuvintelor în lista dicţionarului, DA, ca dicţionar istoric şi general, include atât cuvinte vechi, populare şi regionale, cât şi împrumuturi recente care „exprimă o idee sau nuanţa unei idei pentru care limba noastră nu are un termen neechivoc" [DA, 1913: XV]. Numărul cuvintelor-titlu este foarte mare; dintr-o statistică întreprinsă de S. Puşcariu rezultă că fasciculele cuprinzând patru litere, medii ca întindere (*A, B, F* şi *G*), însumează 15.444 de intrări. În DA elementele componente ale fiecărui articol au un loc stabil: după cuvântul-titlu şi indicarea categoriei lui morfologice urmează, în ordine, precizarea domeniului căruia îi aparţine cuvântul, traducerea sensurilor termenului românesc în limba franceză, indicaţii asupra situaţiei sale istorice sau asupra răspândirii în spaţiu ori indicaţii stilistice, definiţia, izvoarele ei, unităţile frazeologice, formele gramaticale, variantele lexicale, etimologia. De pe la mijlocul literei *B* înainte se schimbă modul general de organizare a materialului,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

adoptându-se din nou metoda „cuiburilor" lexicale, potrivit căreia derivatele sunt subsumate cuvântului-matcă, figurând în acelaşi articol cu acesta. Această concentrare a cuvintelor în „cuiburi" lexicale a avut şi consecinţe negative asupra filiaţiei semantice, prin simplificarea excesivă a termenilor subsumaţi. Sensurile au fost despărţite în numeroase ramificaţii, cu cele mai diverse sisteme de izolare (cifre romane şi arabe, litere mari şi mici, bare duble şi simple etc.), împrumutate din lexicografia franceză. Pentru prima dată în istoria lexicografiei româneşti, organizarea semantică a materialului se face în mod sistematic pe două linii principale: prin *coordonare* şi prin *subordonare*. Este vizibilă strădania autorului principal de a realiza prin modul de explicare a termenilor, o operă lexicografică lingvistică şi nu una enciclopedică. Lista bibliografică a dicţionarului a fost mult îmbogăţită, ajungându-se de la cele 199 de izvoare folosite de A. Philippide, la circa 553 de titluri în 1926. DA se deosebeşte de versiunile anterioare şi prin faptul că numărul citatelor se poate ridica, potrivit unor necesităţi diferenţiate, până la câteva zeci (faţă de cele trei folosite de Philippide), în aşa fel încât fiecare segment dintr-o epocă istorică să fie reprezentat prin texte.

Autorul a acordat, însă, o mai mică atenţie neologismelor în ansamblul lucrării, cu toate că aceasta înregistrează importante progrese în comparaţie cu dicţionarele româneşti anterioare. În dicţionarul condus de Puşcariu este continuată linia lui Philippide în privinţa unităţilor frazeologice, în sensul integrării lor în filiaţia semantică a articolului, subordonându-le direct, pe fiecare, sensurilor din care se dezvoltă. Deşi are şi unele limite, *Dicţionarul limbii române* redactat sub conducerea lui Sextil Puşcariu, demonstrează calităţi care fac din el o operă fundamentală a lingvisticii româneşti şi romanice.

Lucrările la *Dicţionarul limbii române* (DLR) academic vor fi reluate într-o nouă formulă, începând din 1949, după reorganizarea Academiei Române[6]. Între anii 1949 şi 1952, un colectiv relativ

[6] Principala deosebire pe care noua organizare a Academiei o cunoaşte este că se reduce importanţa acordată domeniului filologic în ierarhizarea domeniilor prioritare: „Ordinea de succesiune a secţiilor s-a inversat, în sensul că secţiilor de limbă şi literatură, de istorie-arheologie, care ocupau primele două locuri, deoarece pentru studierea acestor ştiinţe cu prioritate s-a înfiinţat Societatea Literară Română, devenită Societatea Academică Română şi apoi Academia Română [...], li s-au stabilit ultimele locuri în înşiruirea secţiilor. Locurile mai importante au fost rezervate ştiinţelor cu caracter practic, aplicativ, mai necesare construirii noii societăţi, socialiste" [Pascu, 1991: 269].

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

numeros, condus de acad. Iorgu Iordan şi concentrat în Institutul de Lingvistică din Bucureşti, a efectuat revizia părţii tipărite de Puşcariu, precum şi o primă redactare a porţiunilor încă neelaborate din lucrare. Redactarea marelui dicţionar academic a fost întreruptă timp de mai mulţi ani, până în 1959, în favoarea *Dicţionarului limbii române literare contemporane* (4 volume, 1955-1957) şi a *Dicţionarului limbii române moderne* (1958), opere lexicografice de limbă literară curentă, absolut şi urgent necesare (v. *supra*).

S-a considerat că ar fi util ca noua versiune a dicţionarului academic, fără a fi propriu-zis o continuare a celui anterior, să înceapă cu litera *M*, urmând ca, ulterior, după terminarea porţiunii până la *Z*, să fie elaborată, pe aceleaşi baze, întreaga porţiune de la *A* la *L*, inclusiv literele care nu apăruseră în versiunea lui Puşcariu. Noul dicţionar academic se deosebeşte radical de cel imediat anterior prin condiţiile în care este elaborat: trei echipe largi, la Bucureşti, la Cluj şi la Iaşi care lucrează paralel la redactarea dicţionarului. La Bucureşti se efectuează, sub conducerea lui Iorgu Iordan, Alexandru Graur şi Ion Coteanu, revizia finală a materialului. O altă deosebire faţă de DA o constituie materialul lexical, astfel că, numai la litera *M*, care începe noua versiune, se foloseşte o bibliografie cu 1627 de titluri. DLR înregistrează toate cuvintele atestate în limba literară generală şi în limbajul literaturii artistice, în vorbirea populară şi regională, în textele vechi; îşi propune (ca şi DA) să fie mai puţin deschis la cuvintele aparţinând terminologiei tehnico-ştiinţifice. În noua versiune, se aplică un criteriu riguros de selectare a neologismelor: au dreptul să figureze în dicţionar acei termeni ai limbajelor tehnico-ştiinţifice care au pătruns sau care manifestă tendinţa evidentă de a pătrunde în limba literară generală, în limbajul literar artistic şi în cel popular [DLR, 1965: VI]; hotărâtoare este aşadar atestarea circulaţiei unui cuvânt în cel puţin două dintre stilurile funcţionale ale limbii române. În DLR, sistemul de concentrare a termenilor în „cuiburi” lexicale a fost părăsit, fiecare lexem fiind înregistrat ca articol independent. Pentru cuvintele din aceeaşi „serie” semantică (de exemplu, nume de plante şi de animale, de zile, de luni, de epoci, de ere, de unităţi de măsură etc.), precum şi pentru cele care aparţin aceluiaşi tip morfologic (de exemplu, diminutivele, augmentativele, abstractele etc.) au fost stabilite scheme de tratare unitare şi obligatorii. Acceptând, ca şi în DA, că înlănţuirea semantică în interiorul cuvântului polisemantic trebuie făcută pe principiul indicelui etimologic, iar nu al uzului, DLR n-a preluat şi ideea potrivit căreia indicele de vechime a atestării se subordonează fără excepţie indicelui/principiului etimologic. Cele

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

două opere lexicografice se deosebesc între ele şi prin modul de folosire a izvoarelor. Diferența cea mai evidentă rezultă din volumul diferit de extrase de care a dispus fiecare dintre lucrări. În DLR ordinea tuturor izvoarelor ilustrative este strict cronologică, încadrându-se astfel în caracterul de bază al lucrării, acela de dicționar istoric. Spre deosebire de versiunile anterioare ale dicționarului academic, în noul dicționar se renunță total la traducerea în limba franceză a sensurilor fiecărui articol. În DLR alineatul final al articolului, cuprinzând etimologia, este mai redus decît în versiunea anterioară, pentru că numeroase explicații de amănunt au fost lăsate pe seama *Dicționarului etimologic al limbii române*, care se elaborează în prezent[7].

2. Dicționarul limbii române. Serie nouă (DLR)

2.1. Stadiul actual al cercetării lexicografice în cadrul DLR

Perioada actuală stă sub semnul finalizării monumentalei lucrări *Dicționarul limbii române. Serie nouă* (DLR). Trei institute de cercetare ale Academiei Române sunt implicate în realizarea acestui proiect fundamental şi prioritar: Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"(denumit din 2002, după re-unirea cu Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti", Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti") din Bucureşti, Institutul de Lingvistică „S. Puşcariu" din Cluj-Napoca şi Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi.

Institutul bucureştean a realizat volumele cuprinzând literele *M, N, P, S* şi *Z*, actualmente lucrând la finalizarea pentru tipar a celor trei volume care cuprind litera *D*. Institutul de la Cluj a elaborat volumele cu literele *O, R, T, Ț, U*, tipărite, şi a doua parte a literei *L*, aflată în etapa reviziei şi a pregătirii pentru tipar. Institutul din Iaşi a finalizat volumele cu literele *Ş, V* (două părți au apărut în 1997 şi 2002, ultima parte, incluzând şi cuvintele care încep cu literele *W, X, Y*, se află sub tipar), pregătind pentru editare prima parte din *L* şi volumele cuprinzând litera *E*. Volumele tipărite din *DLR. Serie nouă* cuprind cca 10.000 de pagini (a 7.000–9.000 semne/pagină) în 22 de volume

[7] Până în prezent, singurul dicționar cu caracter preponderent etimologic finalizat este *Dicționarul etimologic al limbii române* al lui Al. Ciorănescu, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002 (prima ediție: Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Biblioteca Filológica, Universidad de La Laguna, Tenerife, España, 1954-1966).

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

in octavo. Această cifră va fi depăşită la finalizarea tipăririi întregii ediţii, care va cuprinde cel puţin 26 de volume.

Tabelul de mai jos cuprinde o sistematizare statistică a volumelor din seria nouă a *Dicţionarului*, apărute până în prezent. Sunt evidenţiate numărul de pagini, numărul cuvintelor-titlu, precum şi centrul de cercetare unde a fost redactată fiecare parte, obţinând o imagine de ansamblu asupra volumului de lucru şi a ritmului de publicare.

Dicţionarul limbii române (DLR). Serie nouă.						
Anul apariţiei	**Locul elaborării**	**Tom**	**Parte**	**Literă**	**Număr pagini**	**Număr intrări**
1965 – 1968	Bucureşti	VI		***M***	1076	9653
1971	Bucureşti	VII	**1**	***N***	548	5493
1969	Cluj-Napoca	VII	**2**	***O***	400	3622
1972	Bucureşti	VIII	**1**	***P***	357	4006
1974	Bucureşti	VIII	**2**	***P***	336	3784
1977	Bucureşti	VIII	**3**	***P***	255	2738
1980	Bucureşti	VIII	**4**	***P***	393	4558
1984	Bucureşti	VIII	**5**	***P***	525	4692
1975	Cluj-Napoca	IX		***R***	641	7255
1986	Bucureşti	X	**1**	***S***	388	3540
1987	Bucureşti	X	**2**	***S***	300	2212
1990	Bucureşti	X	**3**	***S***	349	2692
1992	Bucureşti	X	**4**	***S***	371	2757
1994	Bucureşti	X	**5**	***S***	721	5742
1978	Iaşi	XI	**1**	***Ş***	271	4528
1982	Cluj-Napoca	XI	**2**	***T***	376	5027
1983	Cluj-Napoca	XI	**3**	***T***	387	4217
1994	Cluj-Napoca	XII	**1**	***Ţ***	240	3856
2002	Cluj-Napoca	XII	**2**	***U***	468	2347
1997	Iaşi	XIII	**1**	***V***	325	1747
2002	Iaşi	XIII	**2**	***V***	426	2396
2000	Bucureşti	XIV		***Z***	409	4088

Figura 1. Lista tomurilor DLR editate până în 2005.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Din Figura 1 rezultă că numărul total de pagini al volumelor tipărite până în prezent este de 9.562, iar lista cuvintelor definite în dicționar cuprinde 90.950 de intrări. Numărul citatelor din DLR, reprezentând cca 88% din totalul textului, este, în prezent, de peste 3.200.000 (pentru ultimele aproximări, cf. [Vintilă-Rădulescu, 2002: 22]).

Dicționarul a fost elaborat cu mijloace tradiționale. Abia după 1990 a început introducerea informației din DLR în memoria calculatoarelor şi editarea volumelor cu asistență computerizată, eliminându-se etape şi faze care îngreunau mult ritmicitatea publicării. Pe lângă creşterea randamentului în tipărire, există avantajul salvării textului pe suport electronic, ceea ce poate eficientiza mult procesul de achiziționare integrală a DLR în format electronic, aşa cum vom arăta mai jos.

2.1.1. DLR – dicționar general explicativ al limbii române

În calitate de dicționar general, DLR înregistrează şi explică toate cuvintele atestate în vorbirea populară, în limba literară şi în limbajul literaturii artistice. Terminologia de specialitate (v. exemplul 1) intră în DLR numai în măsura în care a pătruns sau există tendința evidentă de a pătrunde în limba literară generală, în limbajul artistic sau în limba populară, altfel spus, dacă această terminologie este atestată curent în cel puțin două stiluri diferite ale limbii.

exemplul 1:

VENTÍL s. n. (Tehn.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide şi gaze; şuber **(1),** registru **(II 5),** sertar **(2).** V. s u p a p ă . *Prin o mică deschidere numită ventil se slobod părticelele a acestei ape care îndată se prefac în aburi.* IC. LUM. (1840), 36[1]/12. *Vine aerul în reţeptorul comun, unde, apăsînd ventilurile de gratia zaluzelelor, le închide.* CUCIURAN, D. 29/2, cf. 28/34, STAMATI, D., POLIZU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 268. *Aparatul de sudat autogen… se compune din: rezervor…, butelie de oxigen, manometru, ventil de reducere.* IOANOVICI, TEHN. 163, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Din* [cilindru] *iese fluidul prin nişte organe numite ventile, supape sau sertare.* SOARE, MAŞ. 107. *Alimentarea cu abur se face prin ventil separat prevăzut pentru fiecare etaj.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 149. *Conductele…comunică prin ventile şi robinete.* BOGZA, A. Î. 30. *Prin deschiderea ventilului principal, aerul… comunică cu camera de vid.* SANIELEVICI, R. 75, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DER, L. ROM. 1967, 493, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ F i g . *Demonismul său refulat şi-a găsit o înaltă expresie în mitul demonicului: un ventil romantic care asigura liniştea bătrînului înţelept.* BLAGA, Z. 246. ◊ *Ventil de siguranță* = supapă de siguranță, v. s u p a p ă . Cf. ENC. AGR., LTR[2]. ♦ S p e c . Dispozitiv de închidere a valvei unei camere de cauciuc (la bicicletă, la automobil etc.). Cf. LTR[2], DER, L. ROM. 1967, 493.

– Pl.: *ventile* şi *ventiluri.*
– Din germ. **Ventil.**

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Pentru că DLR este un dicționar tip tezaur lexical, care are și un caracter istoric, sunt prezenți aici, pe lângă termenii populari (v. exemplul 2), toate regionalismele (ex. 3) și arhaismele (ex. 4).

exemplul 2:

VIFOREÁLĂ s. f. (Popular) Faptul de a v i f o r î **(1);** suflare violentă a vîntului (însoțită de ninsoare); viscolire, viscoleală; (popular) viforîre **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DL, DM, DEX, DSR. *Dar-ai, Doamne,... De cu seară ploi, ninsoare, Peste noapte viforeală.* TEODORESCU, P. P. 74.

– Pl.: *viforeli.*

– **Viforî** + suf. *-eală*.

exemplul 3:

VIŞÉU s. n. **I. 1.** (Transilv. și Ban.) Daltă. V. r ă z u ș . **(1)**. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 451, 456. *Au cumpărat lemnul din pădure, l-au tăiat și l-au adus acasă, apoi începînd a lucra, i-au trebuit: vișeul, sfreadelul, ciocanul sau maiul și ghilăul.* PETROVICI, P. 213/10, cf. LB, ISER, LM, DR. IV, 161. *Ăla nu-i vișeu pentru cioplit pietri.* VLASIU, A. P. 474, cf. SCL 1959, 222, TAMÁS, ET. WB., FLOREA, T. F., com. din VAȘCĂU, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208. *Vișăie pintru vișuluit butuci la roate.* ALRT II 68, cf. ALR I 1 844/315. *Vișău dă spart piatra.* ALR II 6 459 bis/53, cf. 6 459 bis/64, 6 657/36, 53, 64, 76, 105, 235, 250, 316, 325, 334, 346, 6 658/36, 47, 53, 64, 76, 105, 235, 260, 316, 334, 346, 353, 6 678/36, 47, 53, 64, 260, 316, 325, 334, 6 678 bis/36, 53, 235, 250, 260, 316, 349, ALR SN II h 546, ALRM SN I h 366. *Sculptează în lemn de tei cu vișăul*. MAT. DIALECT. I, 198, cf. TEAHA, C. N. 220.

2. (Transilv. și prin Ban.; și în sintagma *vișău de șorubălit*, ALR SN II h 563/349) Șurubelniță **(1).** Cf. ALR II 6 652/250, 325, ALR SN II h 563, ALRM SN I h 364. ♦ P. r e s t r. (Regional) Lama șurubelniței **(1)**. Cf. ALR II 6 654/64, 235, 250, 349.

3. (Prin Transilv.) Sfredel **(1).** Cf. ALR I 1 830/63, 87. ♦ (Regional) Coarbă (Vălcani – Sînnicolaul Mare). Cf. ALR SN II h 562/47, ALRM SN I h 373/47.

4. (Prin Transilv. și prin Ban.) Priboi[1] **(I 1).** Cf. ALR SN II h 545/53, ALRM SN I h 365/53.

5. (Prin Transilv.) Gealău. Cf. CHEST. II 239/299.

6. (Prin Transilv. și prin Ban.) Cuțitoaie (a potcovarului). Cf. ALR SN II h 539, ALRM SN I h 354.

7. (Regional; în dogărie) Ciumpei (Dobra – Deva). Cf. ALR II 6 704/105.

8. (Regional) Un fel de cuțit, întrebuințat de dogari, la facerea cercurilor (Dobra – Deva). Cf. ALR II 6 702/105.

9. (Regional) Țepușă **(I 3 f)** (Ghilad – Timișoara). Cf. ALR II 6 618/36.

II. (Regional; în forma *vișlău*) Fiecare dintre cei patru stîlpi de lemn de la colțurile acoperișului unei case țărănești (Crișcior – Brad). Cf. CHEST. II 112/399.

III. (Regional; în forma *vișlău)* „Loc în formă de șanț” (Marga – Oțelu Roșu). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208.

− Pl.: *vișeie* și *vișauă* (SCL 1959, 222, ALR II 6 652/325, 6 657/53, 316, 325, 334, 346, 6 658/53, 334, 346, 6 678 bis/235, 250, 260, 316, 349, ALR SN II h 546/53, h 563/250). − Și: **vișlău** (SCL 1959, 222, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208, CHEST. II 112/399, ALR II 6 657/353, 6 658/353, ALR SN II h 546/353, ALRM SN I h 366/353; pl. *vișlaie*, CHEST. II 112/399 și *vișlauă,* SCL 1959, 222, ALR II 6 657/353, ALR SN II h 546/353), **jișlău** (KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 859), **jișlău** (KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 859, 860) s. n.

− Din magh. **vésö** (dial. *víső*)**.**

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

exemplul 4:

VÍNGERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a v i n g e şi rezultatul ei. V. v i n c e.

1. Victorie[1], biruință. Cf. v i n c e **(1)**. Cf. LB. *Prin vingeri şi prin vingeri tăriele vă scad Ş-ast sînge ce le'nundă le sapă din temei. Nu refuzați o pace, o pace-ntremătoare!* HELIADE, O. IV, 482. *După ani şase vezi, în fine, țara ta, Ce din inimă-ai trădat-o ş-al tău braț o apăra. Vingerele-ți sînt înscrise p-aceşti muri, o, dezertor De legi, credințe.* id. ib. 585, cf. ISER. *Ceialți toți îşi închipuia că distrugerea barbarilor la Maraton prin vincerea atenienilor era finitul rezbelului.* ARISTIA, PLUT. 292/27. *Măreți în cugetul lor, îngîmfîndu-se de precedentele vinceri, se răspîndiseră fără a se mai teme… de nimic.* id. ib. 367/13.

2. (În forma *vengere*) Biruință, trimf **(3)**. Cf. v i n c e **(2)**. *Că tot născutul de la Dumnezeu învenge lumea, şi aceasta iaste vengerea ce venge lumea: credința voastră.* CORESI, L. 202/5.

– Pl.: *vingeri* şi (învechit, rar) *vingere*. – Şi: **víncere**, **vincíre** (DA II_1, 871), **véncere** (ib.), **véngere** s. f.

– V. **vinge.**

Cuvintele de argou (exemplul 5) au fost introduse în dicționar numai în măsura în care au pătruns în limbajul familiar şi/sau în cel artistic. În dicționar apar şi creațiile lexicale ale unor autori de dicționare (v. ex. 6) ori ale unor scriitori (v. ex. 7), dar numai în măsura în care acestea intră în uz şi sunt adoptate şi de alți autori sau sunt prezente în limba literară generală. De asemenea apar în DLR ca intrări şi cuvinte care se întâlnesc numai în expresii (v. ex. 8), precum şi cuvinte ce apar numai în unele limbaje speciale (poezie populară - v. ex. 9, descântece - v. ex. 10, ghicitori - v. ex. 11 etc.).

exemplul 5:

VERZIOÁRĂ s. f. (Argotic) Bancnotă de culoare verde **(I 1).** Cf. BUL. FIL. IV, 130, IORDAN, STIL. 351.

– Pronunțat: *-zi-oa-*. – Pl.: *verzioare.*

– **Verde** + suf. *-ioară.*

exemplul 6:

VEŞTEJEÁLĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Veştejire **(I 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *veştejeli.* – Şi*:* **veştezálă** (LB), **veştezeálă** (BARCIANU), **vestezeálă** (COSTINESCU) s. f.

– **Veşteji** + suf. *-eală.*

exemplul 7:

VISCERÁȚIE s. f. (Livresc; cu sens colectiv) **1.** Viscere **(1).** (F i g.) *Viscerația aparatelor era aşa de inextricabilă, încît inginerul şedea mereu cu o lupă de ceasornicar la un ochi.* CĂLINESCU, S. 326.

2. F i g. Viscere **(2).** *Lăutarul se agită, vine cu arcuşul pînă la urechea ta, îți răscoleşte viscerația, în limbaj comun, măruntaiele.* CĂLINESCU, C. O. 163.

− Din lat. **visceratio, -onis.**

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

exemplul 8:

VIM s. n. (Prin Mold; în e x p r .) **A da (**cuiva) **vim** = a da curaj, putere. Com. FURTUNĂ. *Mai dă-le cîte un vim, c-un rachiuaş.* ib.

– Etimologia necunoscută.

exemplul 9:

VÎRLĂVIÓR, -OÁRĂ adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui v î r l a v (1). Cf. UDRESCU, GL. *Puişor de văduvioară, Tînără şi vîrlăvioară*. id. ib.

– Pl.: *vîrlăviori*, *-oare*.

– **Vîrlav** + suf. *-ior*.

exemplul 10:

VLĂSTOŞEÁ adj. (Prin Maram.; într-un descîntec; despre stele) Care aduce rod[1] (**1**), belşug. *Una stea vlăstoşa, Două stele vlăstoşăle,... Sus pă stele rîdicaţ, În sărunia asta o-aruncaţ, De-aiasta a bea Ş-a mînca Şî s-a încărca De unt şî de groscior.* T. PAPAHAGI, M. 140.

– Pl.: *vlăstoşele.*

– **Vlăstos** + suf. *-ea*.

exemplul 11:

VILVÁT s. m. sg. (Într-o ghicitoare) Moţ[1] **(1)** (pe capul unor păsări). Cf. PASCU, C. 218. *Am o păsărică cu vilvat; eu-n sus c-o ridic, ea cîntă fîrfîlic; eu-n jos o las, ea face pac în nas* (Plosca). id. ib.

– Etimologia necunoscută.

O situaţie aparte o au compusele, care sunt lucrate în articole de sine stătătoare dacă sunt perfect sudate (v. ex. 12) sau dacă cel puţin unul dintre elemente nu există independent în limbă, ori dacă au fost împrumutate ca atare. Toate celelalte situaţii se lucrează, în genere, sub primul lor element constitutiv (v. ex. 13). În schimb, toate derivatele constituie intrări în dicţionar (v. ex. 14).

exemplul 12:

VINÁRS s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Rachiu (din vin, din cereale, de prune etc.). [...]

– Scris şi: *vin ars* (art. şi *vinul ars*), *vin-ars.* – Pl.: *vinarsuri.* – Şi: **vinárţ** s. n. ALR I 1 673/269.

– **Vin + ars** (după germ. *Branntwein*).

exemplul 13:

VÍŢĂ[2] s. f. **I. 1.** (De obicei determinat prin „de vie”) Arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădiţe lungi şi subţiri care se agaţă prin cîrcei, cu frunze mari, lobate, cu inflorescenţa în racem şi cu fructe sub formă de boabe suculente, sferice sau ovale, de culoare verde-gălbuie, roşie etc., dispuse în ciorchini; vie[1] **(1)** (*Vitis vinifera*). [...] ♦ C o m p u s e : **viţă-albă = a)** arbust agăţător din familia ranunculaceelor, cu tulpina subţire, cu frunze penate şi cu flori albe, odorante, dispuse în panicule; creşte mai ales prin păduri; curpen, (rgional) luminoasă, viţişoară **(I a),** vie-pădureană (v. v i e [1]) (*Clematis vitalba*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, CIHAC, I, 318, BRANDZA, FL. 33, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 22. *Cu decoctul viţei-albe, adecă a curpenului… se spală femeile pe cap, ca să le crească părul lung.* CANDREA, F. 310, cf. PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 49, 301, FLORA R. P. R. II, 538,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

DEX, DSR; **b)** (regional) luminoasă (*Clematis recta*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 571, BORZA, D. 49, 301; **c)** (învechit) împărătească (*Bryonia alba)*. Cf. GCR I, 356[1]/24, BARCIANU, ALEXI, W.; (regional) **viță-neagră** = fluierătoare (*Tamus communis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 447, GRECESCU, FL. 555, TDRG, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. II, 576, BORZA, D. 167, 302, FLORA R. P. R. XI, 436, DSR; (regional) **vița-evreilor = a)** (şi în formele **vița-evreului,** HEM 721, CONV. LIT. XXIII, 1062, BORZA, D. 161, 301, **vița corcilor,** CONV. LIT. XXIII, 1062, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR) lăsnicior (*Solanum dulcamara*). Cf. DDRF, GRECESCU, FL. 420, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR; **b)** zîrnă (*Solanum nigrum*). Cf. BORZA, D. 161, 301. [...]

exemplul 14:

VERDEÁȚĂ s. f. [...]
– Pl.: *verdețuri* şi (învechit şi popular) *verdețe*, (învechit) *verdețure.*
– **Verde** + suf. *-eață.*

VISTIERNICEÁSĂ s. f. Soție sau fiică de vistiernic **(1);** vistiereasă. [...]
− Pronunțat: *-ti-er-*. − Pl.: *vistiernicese.* − Şi: **visterniceásă** s. f.
− **Vistiernic** + suf. *-easă.*

Omonimia se rezolvă în DLR prin raportarea la etimon, astfel că două grupuri sonore identice formează unități lexicale separate, atunci când au etimologie diferită (v. ex. 15).

exemplul 15:

VIÉR[1] s. m. **1.** Paznic la vie[1] **(2);** lucrător (şi proprietar) al unei vii[1]; (rar) persoană specializată în cultura viței de vie şi în producerea vinurilor, v i t i c u l t o r ; (învechit şi regional) viaş, (regional) vințeler. V. p o d g o r e a n **(II).** [...]
– Pronunțat: *vi-er.* – Pl.: *vieri*. – Şi: **viár** s. m.
– **Vie**[1] + suf. *-ar.*

VIER[2] s. m. **1.** Porc **(1)** necastrat, apt pentru reproducere; (regional) vierotac, vierotic. [...]
– Pl.: *vieri.*
– Lat. **verres**.

VIER[3] subst. (Învechit şi regional; de obicei cu determinarea „apei") Vîrtej **(I 1).** *Îndată ce neştine apucă de intră în vierul apei, nu mai încape alt decît să se lase în cursul ei.* TÎMPEANUL, G. 59/9, cf. DDRF. *Veni apoi în gura alăului şi se opri pe loc în vierul apei.* VISSARION, FL. 102.
– Pl.:?
– Cf. v i r [3].

Situația este aceeaşi şi în cazul derivatelor care, prin evoluția fonetică, ajung să fie identice (v. ex. 16).

exemplul 16:

STRUNGÁR[1] s. m. **1.** Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung[1] (**1**); (regional) strujitor. [...]
– Pl.: *strungari*. [...]
– **Strung**[1] + suf. *-ar*.

STRUNGÁR[2]**, -Ă** s. m., s. n., adj. **I. 1.** S. m. (Popular) Cioban care mînă oile la strungă[1] (**1**) pentru a fi mulse; p. ext. persoană care îndeplineşte diverse munci la stînă; (regional) strungaci (**1**), strungaş (**1**) [...]
– Pl.: *strungari, -e.* – Şi: (regional) **strungáriu** s. n.
– **Strungă**[1] + suf. *-ar*.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Sunt luate în considerare şi expresiile, locuţiunile (v. ex. 17), proverbele, zicătorile; locul unităţilor frazeologice în DLR este în funcţie de termenul care imprimă unităţii o valoare semantică nouă.

exemplul 17:

> **VÉRDE** [...] ◊ L o c . a d v . **În verde =** (în legătură cu verbul „a se îmbrăca") în haine de culoare verde **(I 1).** *Se apleacă adînc ca să sărute mîna unei bătrîne îmbrăcată în verde.* M. I. CARAGIALE, C. 76. ◊ E x p r . **A i se face** (cuiva) **verde înaintea ochilor** sau, regional, **a vedea verde =** a i se face (cuiva) rău (de mînie, de supărare etc.). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Munciam pînă vedeam verde şi tot nu ne plătiam.* GRAIUL, I, 195. [...]

Proverbele şi zicătorile sunt introduse în dicţionar numai dacă au forme bine fixate în limbă şi sunt explicate pe baza izvoarelor din care au fost extrase ori în care sunt explicate (v. ex. 18).

exemplul 18:

> **VÍTĂ** [...] ◊ (În proverbe şi zicători) *Vitele se adapă cu apă, şi oamenii cu vorbe adînci.* id. ib. X, 158. *De la iarba de runc, vitele se împung.* CONV. LIT. XXV, 714, cf. ZANNE, P. I, 276. *Gardul rău învaţă vita vicleană.* I. CR. I, 57. *Vita cu căutare îţi aduce de mîncare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 152. *Numai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară.* ISPIRESCU, L. 210, cf. ZANNE, P. I, 692. *Avu zile grămădite Cît carul cu patru vite* = se spune **a)** despre cineva care ajungînd la o vîrstă înaintată este privit ca o povară pentru cei care îl îngrijesc. Cf. PANN, P. V. III, 141/11, ZANNE, P. II, 536; **b)** despre cineva care a scăpat dintr-o primejdie, dintr-o boală etc. Cf. PANN, P. V. III, 141/11, ZANNE, P. I, 24, II, 536. *Vitelor care treieră nu li se leagă gura* (= acela care munceşte are dreptul să se folosească şi el de rezultatele muncii sale). Cf. ZANNE, P. I, 692. *Omul la om trage şi vita la vită.* PANN, P. V. I, 13/22, cf. ZANNE, P. I, 373. *Ochiul stăpînului îngraşă vita.* ZANNE, P. IV, 621, cf. 622. *Parcă i-a tăiat vita de la gard,* se spune despre un om supărat şi posac. Cf. id. ib. III, 165. *Au mîncat şi cei de-au pierdut vitele,* se spune, ironic, atunci cînd ora mesei nu este respectată şi se mănîncă la ore tîrzii. Cf. CIAUŞANU, V. 210. *Unde vitele nu rage* (= departe). Cf. TEODORESCU, P. P. 387, ZANNE, P. IX, 732. [...]

Caracterul explicativ al dicţionarului se reflectă în faptul că lexemele sunt definite şi explicate în toate accepţiile lor cunoscute, indiferent de frecvenţă sau de răspândire geografică (exceptând un număr foarte mic de regionalisme şi arhaisme rare, semnalate fără glosări în unele izvoare). „Spre a găsi soluţii cât mai adecvate varietăţii mari a faptelor [de limbă], s-au utilizat mai multe procedee de definire: definirea prin genul proxim şi diferenţa specifică, delimitarea valorilor semantice cu ajutorul sinonimelor, compararea termenului explicat cu termenii mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi ca înţeles şi indicarea funcţiunilor sintactice (la cuvintele instrumente gramaticale)" [DLR, 1965: XI].

2.1.2. DLR – procese semantice şi filiaţia sensurilor

Complexitatea factorilor care concurează la evoluţia semantică a lexicului face ca fiecare cuvânt să aibă propria sa istorie, ca rezultat al unor transformări specifice, pe fondul proceselor semantice cu

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

caracter general (trecerea de la propriu la figurat, analogia, extensiunea semantică, restrângerea semantică, trecerea de la concret la abstract, trecerea de la abstract la concret, specializarea şi generalizarea).

Modificările de natură morfologică ori sintactică petrecute de-a lungul istoriei unui cuvânt sunt strâns legate de evoluția semantică; de aceea, în DLR se notează, de exemplu, tipurile de complemente cu care se construiesc anumite verbe, se subliniază valorile diatezelor reflexive, se precizează valoarea semantică a pluralului unor substantive, se menționează capacitatea adjectivelor de a avea grade de comparație ori întrebuințarea lor adverbială, se marchează regimul prepozițional al unor verbe, alunecarea de la o clasă morfologică la alta etc.

Varietatea şi complexitatea factorilor care determină evoluția semantică a cuvintelor se reflectă în tehnica lexicografică de grupare a sensurilor.

Există în DLR trei tipuri fundamentale de filiație a sensurilor: *în lanț, în raze* şi *arborescentă* (v. Anexa 2, ex. 19, 20, 21).

În primul caz, un sens nou se dezvoltă dintr-un sens anterior, într-o linie simplă, continuă; în cazul al doilea, fiecare sens dezvoltă, radiant, mai multe sensuri; al treilea caz reprezintă o combinare a primelor două, în anumite porțiuni din structura semantică a cuvântului filiația producându-se liniar, iar în altele dezvoltându-se radiant.

Aceste trei tipuri de filiație semantică sunt redate în DLR prin semne şi procedee tehnice specifice. O structură liniară se redă prin numerotarea sensurilor cu acelaşi tip de cifre (arabe, mai ales) în succesiunea istorică a acestor sensuri, într-o schemă de tipul:

CUVÂNT TITLU indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplul 1*. siglă... *Exemplul n*. siglă.

2. Definiție. *Exemplul 1*. siglă ... *Exemplul n*. siglă.

...

– Indicații gramaticale, ortoepice, de circulație, variante lexicale.

– Indicații etimologice.

Celelalte două tipuri de filiație impun utilizarea mai multor semne. Le enumerăm în ordinea descrescătoare ierarhic: litere majuscule, cifre romane, cifre arabe, litere mici şi semne grafice speciale (◊ şi ♦ - romburi albe şi negre).

Semnele grafice speciale se pot subordona, deopotrivă, sensurilor notate cu cifră arabă şi celor notate cu literă mică, mai rar, direct celor notate cu cifră romană.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Romburile servesc la precizarea unei nuanțe de sens, la despărțirea sintagmelor, a locuțiunilor, a expresiilor şi la izolarea cuvintelor compuse care nu sunt cuvinte-titlu (intrări). Rombul negru este urmat întotdeauna de o definiție, pentru că marchează o diferențiere semantică mai mare; rombul alb semnalează mai ales schimbările de ordin stilistic ori gramatical. Schema generală a unor astfel de articole ar putea fi, pentru filiația radială:

CUVÂNT TITLU indicații morfologice

A. indicații morfologice **I.** indicații morfologice **1**. Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

II. indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

B. I. indicații morfologice **1**. **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

II. indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

C. indicații morfologice **I.** indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

II. indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

– Indicații gramaticale, ortoepice, de circulație, variante lexicale.

– Indicații etimologice.

pentru filiația arborescentă:

CUVÂNT TITLU indicații morfologice **I.** indicații morfologice **1.** Definiție. *Exemplu 1*. SIGLĂ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

2. Definiție. *Exemplul 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

...

II. indicații morfologice Definiție. *Exemplu 1.* SIGLĂ ... *Exemplul n*. SIGLĂ.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

...

– Indicații gramaticale, ortoepice, de circulație, variante lexicale.

– Indicații etimologice.

Stabilirea ordinii sensurilor se realizează în funcție de etimon, atunci când vechimea atestărilor susține acest principiu. În caz contrar, principiul etimologic se îmbină cu acela al logicii lingvistice şi semantice.

Situația este relativ diferită din acest punct de vedere în cazul neologismelor. În definirea acestora, primul sens este considerat de obicei a fi sensul pe care îl are cuvântul în primele atestări româneşti scrise, chiar dacă acesta diferă de sensul de bază din limba de origine.

Analizându-se experiențele din tradiția lexicografică românească în privința ***etimologiei***, în DLR s-a optat pentru aplicarea a trei principii etimologice:

– principiul etimologiei *interne* (v. ex. 22),

– principiul etimologiei *directe* (v. ex. 23),

– principiul etimologiei *multiple* (v. ex. 24).

exemplul 22:

VERZIŞÓR, -OÁRĂ adj., subst. **I.** Adj. Diminutiv al lui v e r d e (**I 1**); (regional) verzel. [...]

– Pl.: *verzişori, -oare.* – Şi: (regional) **verdişór, -oáră** adj.

– **Verde**+ suf. *-işor.*

exemplul 23:

VIRUSOLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în virusologie; virolog. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *virusologi, -e.*

– Din fr. **virusologue.**

exemplul 24:

VERB s. n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire care exprimă o acțiune, o stare sau o transformare (progresivă) a subiectului şi care se caracterizează printr-o flexiune proprie, numită conjugare. [...]

– Pl.: **(1)** *verbe* şi (învechit) *verburi,* (m.) *verbi.* – Şi: (învechit, rar) **vérbum** s. n.

– Din lat. **verbum**, fr. **verbe**, it. **verbo.**

Etimologia internă presupune căutarea originii unui cuvânt în sistemul de formare a cuvintelor pe terenul limbii române. Acest tip de etimologie priveşte mai ales cuvintele moştenite din latină, care au generat un mare număr de derivate şi compuse. Tot din latină a fost moştenit şi sistemul de formare a cuvintelor, care stă la baza mecanismului creației lexicale pe teren românesc, indiferent de originea cuvintelor ce formează familii lexicale ori compuse.

Etimologia directă, curent folosită în dicționare explicative (şi istorice) generale, presupune stabilirea originii cuvântului românesc, fără a se lua în considerare şi originea etimonului.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Etimologia multiplă exprimă faptul că un cuvânt poate proveni din mai multe surse, simultan sau în epoci diferite[8].

2.2. Instrumente şi resurse lexicografice româneşti informatizate

Cercetarea lexicografică românească foloseşte mijloacele şi metodele tradiţionale. S-a manifestat totuşi interesul pentru utilizarea „mijloacelor electronice" din a doua jumătate a secolului trecut. Iorgu Iordan şi, în continuare, Ion Dănăilă [Dănăilă, 2000: 36-37] au elaborat programe ample de realizare a unor baze de date şi a unor instrumente care să servească la modernizarea metodologiei de lucru pentru realizarea dicţionarelor şi a studiilor generale referitoare la istoria limbii, pentru cercetarea gramaticală şi stilistică a limbii, analiza limbajelor speciale etc. Ca rezultat al acestor iniţiative, la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" s-a început, din 1978-1980, elaborarea primei bănci computerizate de date lingvistice din România, BANDASEM (*Banca de date fono-morfo-semantică a limbii române*). La dezvoltarea *BANDASEM* a colaborat şi Institutul de Lingvistică „S. Puşcariu" din Cluj-Napoca, prin realizarea părţii de fonetică/grafematică şi de morfologie. S-a creat la Institutul „I. Iordan" modulul de semantică, proiectat pentru un *Dicţionar confruntativ de sinonime, de analogii şi de asociaţii al limbii române* (*DCSAAs*), redactat, cu mijloace tradiţionale însă, până la litera S. S-a mai realizat, la acelaşi Institut, o *Bancă de inovaţii a limbii române*, bazată pe monitorizarea presei scrise şi audiovizuale actuale, proiect suspendat în favoarea finalizării ediţiei a doua a *Gramaticii Academiei*. Un alt proiect, demarat în 2003, este crearea unei baze de date care să cuprindă informaţiile din $DOOM^1$ într-o formă sistematizată şi care să permită elaborarea unui $DOOM^2$ şi a unor dicţionare specializate, actualizarea lor permanentă, precum şi gruparea cuvintelor în clase, în funcţie de caracteristicile lor fonetice, grafice şi morfologice. Institutul „I. Iordan – A. Rosetti" a colaborat, prin cercetătorii săi, cu Asociaţia Română TermRom la realizarea BDT (*Banca de date terminologice*) şi are în proiect elaborarea sau definitivarea unor dicţionare terminologice bi- şi multilingve, care valorifică rezultatele proiectului PRACTEAST din cadrul programului COPERNICUS al Comisiei Europene [Vintilă-Rădulescu, 2002: 28-29]. România este reprezentată, prin Ioana Vintilă-Rădulescu

[8] Aşa cum am arătat mai sus, prima lucrare lexicografică în care este utilizat principiul etimologiei multiple este *Dicţionarului limbii române*, redactat de A. T. Laurian şi I. C. Massim.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

în Rețeaua Panlatină de terminologie (Realiter) şi în Rețeaua Francofonă de Amenajare Lingvistică (Rifal) [Matei, 2000: 56-58].

La acelaşi institut bucureştean se află în curs de elaborare o *Bancă de texte româneşti*, inițiată de acad. Marius Sala, care cuprinde deocamdată un corpus de texte din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, integral digitizată, şi care se prevede să cuprindă câteva sute de texte din toate epocile. În prezent se lucrează la pregătirea textelor în vederea reprezentării lor în formatul electronic necesar prelucrărilor automate şi utilizării lor ca resursă informatizată pentru realizarea proiectelor viitoare. Se doreşte ca această *Bancă de texte româneşti* să fie introdusă într-un corpus comun cu *Banca de texte din faza modernă şi contemporană a limbii române*, proiectată a se realiza la Centrul de Studii Româneşti de pe lângă Universitatea din Anvers [Vintilă-Rădulescu, 2002: 30].

2.3. DLR informatizat (DLRI) – o necesitate şi un deziderat

Având în vedere faptul că redactarea integrală a DLR urmează a se finaliza în scurt timp, prin mijloacele tradiționale de lucru, se pune problema reluării şi actualizării seriei vechi a *Dicționarului limbii române* (DA), publicat înainte de 1949. Acest lucru este cu atât mai necesar cu cât tirajele fasciculelor editate în prima jumătate a secolului trecut au fost reduse ca număr, încât puține biblioteci dețin seria completă a acestui dicționar, iar îmbătrânirea hârtiei face ca utilizarea volumelor respective să fie dificilă. Pe de altă parte, volumele publicate după 1965 au apărut în tiraje diferite şi în continuă scădere; acest fapt se petrece în condițiile în care un instrument ca DLR este absolut indispensabil cercetătorului român şi străin interesat de studiul limbii române. Chiar DLR suportă adăugiri şi completări, datorită faptului că multe neologisme, pătrunse în limbă de la începutul secolului al XX-lea, regionalisme incluse în *Atlasele lingvistice* sau în culegeri de texte editate în ultimele decenii precum şi termeni vechi extraşi din documente aparținând secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea editate în ultimele decenii [Sala, Mihăilă, în DLR, 2000: VI] nu au fost cuprinse în primele volume ale seriei noi şi lipsesc, parțial, şi din celelalte tomuri.

De aceea, ideea achiziționării DLR în format electronic constituie o soluție la toate problemele unei reeditări a *Dicționarului limbii române* de la A la Z, ceea ce presupune reluarea, unificarea, actualizarea întregului material din DA şi DLR. Avantajele utilizării DLRI ar spori cu atât mai mult cu cât este posibilă valorificarea băncilor de date în curs de elaborare la Institutul „Iorgu Iordan – A.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Rosetti" (*Banca de texte româneşti, BANDASEM, Banca de inovaţii a limbii române, baza de date DOOM, BDT*, realizată de TermRom).

Realizarea DLRI are următoarele avantaje:

- se realizează o amplă bază de texte/atestări utilizabile în actualizarea articolelor din DA şi a celor din primele volume ale DLR, având în vedere numărul foarte mare de citate din DLR;
- se pot face completări şi corectări direct în textul DLR, fără a mai fi necesară tehnoredactarea textului, aşa cum s-a procedat la tomurile DLR publicate după 1990;
- se pot observa şi corecta mult mai uşor inconsecvenţele şi diferenţele existente între volumele DLR datorate faptului că lucrarea a fost elaborată de mai multe generaţii de redactori, în trei centre diferite, în manieră sensibil diferită;
- se pot extrage modele de definire (există formule tipizate în cazul anumitor termeni precum erele geologice, lunile anului, zilele săptămânii, numele de plante şi animale sau în cazul anumitor părţi de vorbire, precum numeralul, pronumele ş.a.) care să fie generate automat, redactorului lexicograf rămânându-i sarcina de revizuire a definiţiilor;
- se pot face alinieri de sens cu dicţionare străine de acelaşi tip, care să poată fi utilizate ulterior în ameliorarea traducerilor automate şi în dezambiguizarea semantică;
- poate fi utilizat ca sursă semnificativă de informaţii în cercetări de lingvistică computaţională dedicate limbii române;
- tehnologia informatică ce îl va însoţi va face posibil accesul încrucişat pe intrare, sens, exemplu etc., cu indexarea automată a diferitelor resurse lexicale, inclusiv a DLRI însuşi;
- dar, mai ales, va constitui suport şi sursă de inspiraţie pentru proiecte lexicografice îndrăzneţe, ca, de exemplu, o tehnologie ce ar actualiza semiautomat conţinutul dicţionarului în ritm cu evoluţia limbii;
- poate fi publicat mult mai ieftin pe suport electronic, valorificând, pentru cei interesaţi, şi informaţia din MDA [*Micul dicţionar academic* 2001–2004].

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Din colaborarea între informaticienii ieşeni şi lingviştii de la Institutul „A. Philippide" a apărut ideea realizării, împreună, a unui program de transpunere a DLR din forma tipărită în format electronic, adică a realizării unui instrument lexicografic la nivelul standardelor internaţionale. În acelaşi timp, DLR electronic constituie o adevărată bancă de date – un corpus uriaş de cuvinte definite, explicate, ierarhizate semantic şi aliniate cu alte dicţionare româneşti şi europene. Numărul foarte mare de citate este, de asemenea, o calitate foarte importantă a DLR, pentru că fiecare atestare este definită şi suma acestor contexte devine o resursă în realizarea unor programe de dezambiguizare semantică pentru limba română[9]. La propunerea profesorului dr. Dan Cristea, a fost iniţiat un proiect în cadrul căruia să se propună o tehnologie de achiziţionare şi să se realizeze un studiu de fezabilitate a acesteia.

O echipă formată din lingvişti lexicografi şi informaticieni [v. Anexa 1] de la Facultatea de Informatică a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" a propus acest proiect Ministerului Educaţiei şi Cercetării spre susţinere bugetară. Astfel, în urma competiţiei de proiecte a CNCSIS pentru anul 2003, Institutul „A. Philippide" a obţinut finanţare pentru proiectul *Dicţionarul limbii române (DLR) în format electronic. Studii privind achiziţionarea* pentru o perioadă de trei ani. Proiectul a fost finalizat cu succes. Echipa de cercetare, îmbogăţită în timp, a reuşit să construiască un instrument de achiziţie a DLR în format XML[10], numit convenţional DLRex, care, bazat pe o euristică specifică DLR şi printr-o interfaţă[12] „prietenoasă", permite accesarea informaţiei din DLR electronic, adăugarea de pagini precum şi corectarea sau modificarea textului DLR, în vederea realizării unei a doua ediţii, uniformizate şi actualizate. Este de remarcat că opţiunea pentru o notare în XML a conţinutului dicţionarului permite accesul

[9] În lucrarea sa de licenţă, *Determinarea sensurilor cuvintelor folosind DLR informatizat* (i. e. eşantionul propus spre achiziţionare), 2005, Bogdan-Mihai Aldea a reuşit să stabilească sensul a şapte verbe începând cu litera V dintr-un text neadnotat (romanul *1984* al lui G. Orwell), cu un randament de peste 70%.

[10] XML – *eXtensible Markup Language*) – (http://www.w3.org/XML/) reprezintă un standard de adnotare a documentelor ce conţin informaţie structurată. În cazul de faţă, XML permite ataşarea de indicaţii de conţinut câmpurilor unei intrări din dicţionar.

[12] Interfaţa om-maşină permite interacţiunea dintre un utilizator uman şi un sistem informatic, prin operarea de către utilizator a unor obiecte grafice – meniuri, icoane, butoane.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

la informații prin tehnicile uzuale ale bazelor de date cât şi recuperarea formatului inițial tipărit ori modificarea acestuia, după criteriile dorite.

Pentru început este nevoie de achiziționarea integrală a DLR (literele *M – Z* şi *D, E, L*), utilizând mijloacele deja dezvoltate. Deşi în parsarea intrărilor dicționarului o gramatică formală, constituită pe baza normelor DLR, este de preferat unui set de euristici, pentru că un proces de parsare ghidat de gramatică este de natură să pună în evidență inclusiv erorile umane de formatare, elaborarea ei este o activitate extrem de laborioasă, ce necesită un efort de programare îndelungat şi costisitor. De aceea, în DLRex, s-a optat, deocamdată, pentru o soluție care să aducă rezultate semnificative într-un timp relativ scurt: elaborarea unui mecanism de extragere de tip „pattern-matching”[13] şi a unei colecții de şabloane. În felul acesta, normele DLR vor fi utilizate de program numai într-o fază de regenerare a paginii tipărite, activitate mult mai uşor de controlat.

Faza următoare presupune rediscutarea şi adaptarea normelor DLR la formatul electronic, pe de o parte, şi, pe de altă parte, rafinarea gramaticii DLR, în urma eventualelor adaptări. Pentru realizara unui sistem automat de extragere a atestărilor, urmat ulterior de o clasificare a acestora pe sensuri, transpunerea DLR în format informatic ar trebui completată de achiziționarea corpusului de texte utilizate ca sursă bibliografică. S-ar putea trece, în aceste condiții, la corectarea, unificarea şi actualizarea seriei noi a *Dicționarului limbii române*.

În ceea ce priveşte seria veche a *Dicționarului limbii române*, DA, şi aceasta ar putea fi, pentru început, recuperată prin scanare şi apoi prelucrată în vederea achiziționării.

În fine, ulterior acestei faze, ce s-ar putea desfăşura şi paralel cu fazele anterioare, ar fi posibilă realizarea unei noi ediții integral unificate şi actualizate a *Dicționarului limbii române*[14].

[13] Potrivire de şabloane.

[14] Vezi în acest sens propunerile făcute de Cristina Florescu la Atelierul de lucru *Resurse Lingvistice Româneşti şi Instrumente pentru Prelucrarea Limbii Române,* Iaşi, 3 noiembrie 2005 (www.consilr.info.uaic.ro)

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Partea a II-a
Paşi spre DLR informatizat

1. Premise

În contextul de „unitate prin diversitate" pe care îl presupune Uniunea Europeană şi pe fondul procesului tot mai accentuat al globalizării, păstrarea limbilor şi culturilor actuale se bucură de un interes deosebit, fiind susținută de organisme internaționale precum Comisia Europeană [Tufiş, Cristea, 2002]. Ținând seama de situația particulară a limbii române, este evident că orice efort în direcția menținerii identității lingvistice contribuie şi la îmbunătățirea comunicării între toți vorbitorii de limbă română, inclusiv a celor din afara granițelor – răspândiți în țări precum Republica Moldova, Ucraina, Ungaria, Serbia, Bulgaria, alte țări ale Comunității Europene şi ale continentului american – aşa cum se doreşte şi prin actualul program guvernamental: „*Guvernul României are datoria a acționa pentru sprijinirea dezvoltării şi exprimarea identității culturale a românilor din afara granițelor României*"[15].

Colaborarea strânsă între lingvişti şi informaticieni poate duce la atingerea acestui scop, în contextul societății informaționale actuale. Versiunea electronică a DLR unificat şi actualizat – obiectiv de viitor, pentru care demersul de față înseamnă o bază de pornire – va oferi comunității românilor de pretutindeni, dar mai ales lingviştilor şi, cu deosebire, romaniştilor, tezaurul limbii române, precum şi mai multe posibilități pentru aplicațiile de procesare a limbajului natural pentru limba română, incluzând traducerea automată şi cea asistată de calculator, acces multimedia inteligent la Internet, regăsirea informației (prin căutarea unor cuvinte-cheie sau concepte), extragerea informației (legate de un anumit subiect, deci de un anumit cuvânt-cheie), sumarizare automată, dezambiguizare semantică, achiziția de cunoştințe etc.

Prin obiectivele sale, proiectul *Dicționarul limbii române (DLR) în format electronic* se integrează într-un program amplu de informatizare a cercetării lingvistice româneşti, coordonat în prezent

[15] Programul de Guvernare, Capitolul 24 – *Politica în domeniul relațiilor cu românii de pretutindeni*, http://www.gov.ro/obiective/afis-docdiverse-pg.php?iddoc=268.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

de Comisia de Informatizare pentru Limba Română din cadrul Academiei Române, Secția de Ştiința şi Tehnologia Informației, subsumându-se totodată obiectivelor prioritare privind informatizarea ale Ministerului Educației şi Cercetării. Scopul Comisiei de Informatizare pentru Limba Română îl constituie apărarea identității limbii române prin promovarea studiilor dedicate ei dintr-o perspectivă informațională [Cristea, Tufiş, 2002].

În perioada 2003 – 2005, s-au studiat modalitățile de achiziționare în format electronic a *Dicționarului limbii române*. Pe lângă atingerea acestui obiectiv central, s-au putut crea şi o serie de aplicații ce facilitează utilizarea informatizată a materialului existent în DLR.

În proiect au fost implicați tineri cercetători din domeniul lexicologiei-lexicografiei şi din domeniul informaticii – cu predilecție al lingvisticii computaționale, care au format o echipă omogenă, datorită faptului că dificultățile de comunicare au fost depăşite prin specializarea interdisciplinară.

Ulterior unei faze de documentare şi verificare, s-a optat pentru utilizarea, ca formulă de citire şi convertire a DLR în format XML, a unei euristici specifice DLR, care permite recunoaşterea, pe baza caracteristicilor formale ale textului, a unor câmpuri de text, fiecare cu semnificație bine determinată. Realizarea obiectivului inițial care se referea la definirea unei gramatici lexicografice proprii DLR a fost amânată; atingerea acestui obiectiv s-a dovedit imposibil de realizat în condițiile date (restricțiile de timp, mijloacele tehnice avute la dispoziție), rămânând ca, după ce se va finaliza achiziționarea DLR cu ajutorul DLRex – instrumentul de achiziționare, prelucrare şi consultare a DLR, creat în cadrul acestui proiect –, să fie semnalate toate problemele privitoare la normele DLR în vederea rediscutării şi adaptării acestora condițiilor de formalizare optimă. Ulterior, va fi posibilă definirea unei gramatici cu un număr rezonabil de reguli, astfel încât funcționalitatea şi randamentul să fie îmbunătățite.

2. Etapele de lucru

Trecerea DLR din forma tipărită în format electronic a presupus câteva etape:

- ⇒ scanarea unui eşantion de pagini tipărite din fiecare fasciculă a ediției DLR;
- ⇒ convertirea imaginii digitale în format .doc; s-a optat pentru formatul RTF (Word), din motive care vor fi dezvoltate *infra*;
- ⇒ corectarea manuală a erorilor apărute în urma scanării şi a convertirii;

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

⇒ procesarea textului cu ajutorul DLRex şi transpunerea lui în format XML.

Prelucrarea unei pagini din DLR, conform celor 4 etape descrise *supra*, este redată în Anexa 3.

Odată parcurse aceste etape, s-a obținut un fişier XML care cuprinde peste 400 de pagini tipărite din DLR. Pentru parcurgerea tuturor etapelor necesare procesării unei pagini tipărite au fost necesare, în medie, 45 de minute. Cea mai costisitoare operație, din perspectiva timpului necesar, s-a dovedit a fi aceea de corectare. Numărul mare de erori a fost determinat de calitatea hârtiei şi a tiparului din volumele editate înainte de 1990, de performanțele tehnice ale scannerului şi ale programului (OCR[16]) de recunoaştere/convertire a imaginii digitale în text[17]. De aceea, pentru ameliorarea vitezei de lucru, este necesară îmbunătățirea instrumentelor tehnice, utilizarea unor programe de convertire adaptate recunoaşterii simultane a mai multor limbi, inclusiv a celor ce nu utilizează litere latine, precum şi accesul la textele tehnoredactate computațional după 1990, pentru a se elimina etapele scanării, convertirii şi, parțial, a corectării, în cazul acestora. Chiar în condițiile actuale, este încurajator faptul că s-ar putea realiza achiziționarea integrală a DLR într-un timp real acceptabil, respectiv cca. 5300 de ore, ceea ce reprezintă, raportat la o normă de opt ore, treizeci de luni de lucru pentru o singură persoană.

În condițiile optimizării condițiilor de lucru, se apreciază că timpul s-ar reduce semnificativ: ar fi necesare cca. 3000 de ore, adică optsprezece luni pentru o persoană. O interfață de tipul DLRex ar face activitatea unui operator uman mai eficientă şi, cu siguranță, mai plăcută decât clasica dactilografiere/tehnoredactare.

2.1. Limbajul de programare folosit şi formatul fişierelor de intrare

Ideea de bază a aplicației constă în trecerea integrală a DLR-ului din format tipărit sau parțial digital într-un format integral electronic şi anume în format XML. În urma scanării filelor de dicționar, a convertirii acestora prin OCR şi a corectării de către lingvişti lexicografi (care sunt familiarizați cu formatul standard al DLR-ului) au rezultat fişiere Word cu extensia .doc. Formatarea specifică

[16] Un OCR, *Optical Character Recogniser*, permite transformarea imaginilor (texte scrise pe hârtie, captate de un scanner) în text editabil pe computere.

[17] Această modalitate de lucru a mai fost folosită. Un exemplu este realizarea bibliotecilor electronice din S.U.A. şi din Franța.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

diferitelor secţiuni ale unui intrări din DLR permite trecerea dicţionarului din format .doc în format XML.

Pentru ca fişierele .doc să fie procesate cu succes de către DLRex, s-au studiat comparativ două limbaje de programare, stabilind astfel care este cel optim din punctul de vedere al facilităţii lucrului cu fişierele de intrare. În prima fază s-a încercat implementarea aplicaţiei în Delphi 7 (http://www.borland.com/delphi/.), datorită componentelor integrate ale acestuia care procesează direct fişierul .doc. Dar, chiar dacă la citirea dintr-un fişier .doc limbajul Delphi 7 păstrează formatul textului, facând diferenţele dintre fragmentele scrise în format Normal, Italic, Bold etc., nu acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul secvenţelor de text formatate cu SMALLCAPS. Cum fiecare exemplu pentru atestarea unui sens sau subsens al unui cuvânt conţine şi o siglă, adică o referire către bibliografie, iar sigla este în format smallcaps, folosirea limbajului Delphi nu ar permite recunoaşterea siglelor care sunt interpretate ca text obişnuit, în format Normal.

Deoarece sigla este foarte importantă, iar recunoaşterea ei în dicţionar ar ajuta la parsarea acestuia, s-a optat pentru JAVA ca limbaj de programare, deoarece acesta lucrează mai uşor cu şiruri de caractere (structuri de tip *String* în Java) şi prelucrarea acestora este mai facilă în acest mediu de programare. Pentru că JAVA citeşte foarte greu din binar (modul în care sunt salvate în fişiere documentele Word), s-a optat pentru ca formatul fişierelor schimbate între OCR şi program să fie RTF (Rich Text Format).

2.2. Modelul

La baza parsării DLR-ului stă formatarea textului, convenţiile de

CUVÂNT parte de vorbire, sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
A sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
I sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
1 sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
a) sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
b) sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
2) sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
II sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
III sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
B sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
C sensul cuvântului [*exemplu ilustrativ* SIGLA]
.....
- informaţii ortoepice, gramaticale, de circulaţie …
- informaţii etimologice

Figura 2: Schema generală a unei intrări în DLR

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

numerotare a sensurilor şi subsensurilor unui cuvânt-intrare cât şi prezența unor simboluri speciale cum ar fi ♦ = rombul negru, ◊ = rombul alb (etc.). O intrare din dicționar păstrează, în linii mari, formatul ilustrat în Figura 2.

Apariția unui simbol special semnifică introducerea unui nou sens al cuvântului: rombul alb „◊” marchează un sens apropiat de sensul sub care se află sau indică un anumit regim gramatical, iar rombul negru „♦” introduce un sens mai depărtat. Ambele simboluri pot apărea oriunde sub un sens din schema unei intrări generale prezentate mai sus, nefiind specificată o anumită regulă de apariție a acestora.

După citirea unei intrări din dicționar se construieşte un vector în care se memorează, în ordinea citirii din fişier, fiecare fragment cu formatare diferită față de cele direct învecinate (fragmentul ce îl precedă şi respectiv cel de după el). O parsare a vectorului, bazată pe modul de scriere al unei intrări din dicționar, ar putea duce la fişierul XML final.

Însă deşi unele fragmente erau vecine în text şi aveau şi aceeaşi formatare, ele erau salvate în fişierul RTF cu formatări diferite. În această etapă au ridicat probleme şi unele caractere speciale precum “ ” (spațiul), “””” (ghilimelele), “.” (punctul), “,” (virgula), care mai ales în interiorul unor secvențe formatate în *Italic* sau *Bold* nu păstrează acest format, fiind procesate cu format *Normal*. Aceste diferențe de formatare, apărute în urma scanării, sunt greu sesizabile de către un corector uman.

Această inconsecvență în formatarea unor secțiuni ale unei intrări apare şi în cazul siglelor: în interiorul acestora unele cuvinte au formatare diferită de cea specifică siglei. Cele mai frecvente astfel de cuvinte sunt: „id”, „ib”, „în”, „cf.”, „din”.

Formatarea diferită a tipurilor de informații (ortoepice, gramaticale, etimologice, etc.) precizate în finalul unei intrări pot conduce la erori în parsarea vectorului ce memorează secvențele formatate diferit, conform cu semnificația lor în intrarea respectivă.

2.3. Soluții în vederea evitării erorilor de parsare

Problemele mai sus menționate, generatoare de erori în momentul parsării vectorului au fost evitate printr-o preprocesare a vectorului, anterioară parsării. S-a urmărit aducerea vectorului într-o formă mai restrânsă prin determinarea formatării corecte a caracterelor ce nu-şi păstrau formatarea corectă (cazul caracterelor speciale şi al cuvintelor

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

din interiorul siglelor) şi prin aducerea la aceeaşi formatare a informațiilor din listele ce încheie o intrare.

Parsarea vectorului obținut în forma restrânsă corectă şi construirea efectivă a fişierului în format XML se bazează pe succesiunea stilurilor fragmentelor, prezentată în Figura 2, la care se adaugă şi tratarea cazurilor particulare ce au fost constatate pe parcursul testării aplicației pe un eşantion cât mai larg de pagini din DLR.

Fiecare intrare din fişierele prelucrate este considerată ca element separat al vectorului, astfel că erorile de formatare ale unei intrări nu periclitează parsarea tuturor fişierelor folosite.

Datorită faptului că volumele DLR-ului au fost scrise de către autori diferiți, precum şi faptului că unele volume sunt mai vechi iar altele au fost scrise mai recent, inconsecvențele de formatare a secțiunilor intrărilor din diferitele fascicule ale DLR pot da erori la parsare sau ridica probleme pe măsură ce sunt procesate fasciculele respective. Însă aplicația poate fi mereu îmbunătățită pentru ca parsarea sa aibă un procentaj cât mai mare de reuşită, fără a fi nevoie de prea multe intervenții manuale din partea factorului uman, care să trateze eventualele cazuri particulare.

2.4. Aplicația realizată şi funcționalitatea acesteia

Instrumentul creat în cadrul proiectului de cercetare a fost numit DLRex şi reprezintă un instrument de achiziționare, prelucrare şi consultare a Dicționarului Limbii Române în format electronic. Caracteristicile principale ale DLRex, care vor fi precizate şi detaliate în continuare, au la bază funcționalitatea acestui instrument nou creat:

- permite transpunerea textului DLR din format RTF (Word) în format XML;
- permite vizualizarea fişierelor XML prin revenire în .doc;
- construieşte DLR-ul în format electronic;
- permite actualizarea şi unificarea DLR;
- este o interfață de consultare şi interogare a DLR în format electronic.

Funcționalitatea de bază a aplicației este aceea de transpunere a DLR-ului în format electronic (XML). Inițial aplicația are un fişier XML gol. Pentru crearea DLR-ului electronic sau pentru adăugarea de noi pagini la cele existente deja, se încarcă în program fişierele RTF prin apelarea comenzii **Intrare** din meniul **Adaugare**, după cum este ilustrat în Figura 3.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

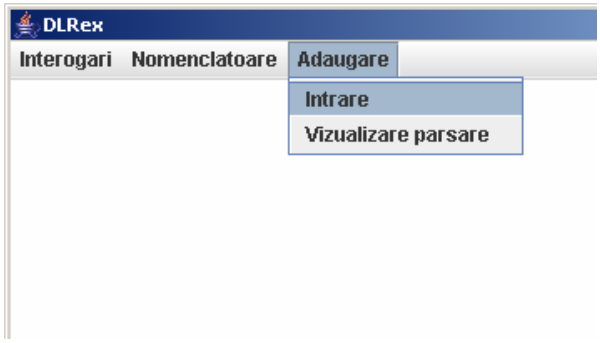

Figura 3: Captură de ecran: încărcarea în DLRex a fişierelor RTF de intrare

La intrare se pot selecta mai multe fişiere, în cazul în care scanarea şi corectarea paginilor din dicţionar s-a făcut pe fiecare pagină în parte şi nu s-au pus ulterior în acelaşi fişier toate paginile lucrate. În cazul în care se încarcă în aplicaţie simultan mai multe fişiere, condiţia este ca acestea să fie selectate în ordinea numărului paginilor din dicţionar, ca în Figura 4, pentru ca, în cazul în care o intrare în dicţionar începe la sfârşitul unei pagini şi continuă pe următoarea, aplicaţia să identifice pagina următoare şi să facă saltul necesar pentru realizarea corectă a parsării intrării respective.

În urma parsării fişierelor, aplicaţia construieşte un fişier XML temporar în subdirectorul „data" al aplicaţiei, al cărui nume este de forma "DLR_" + data şi ora

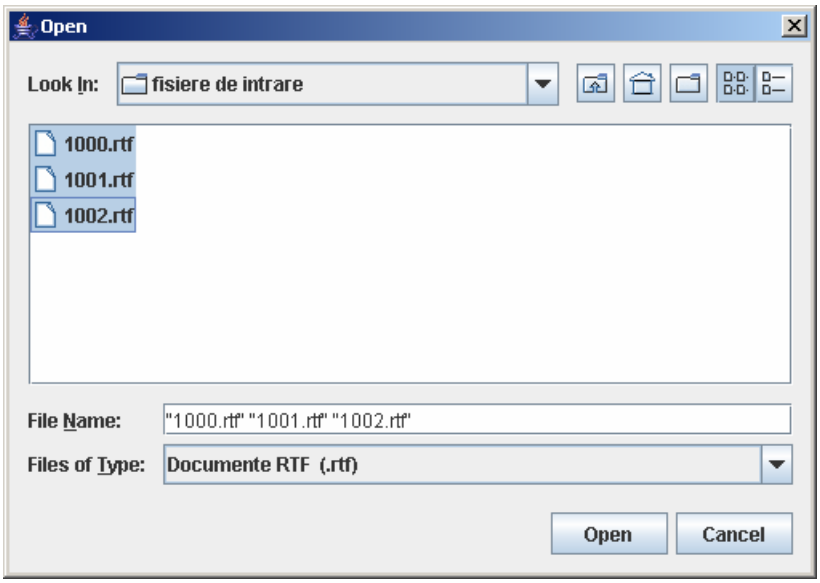
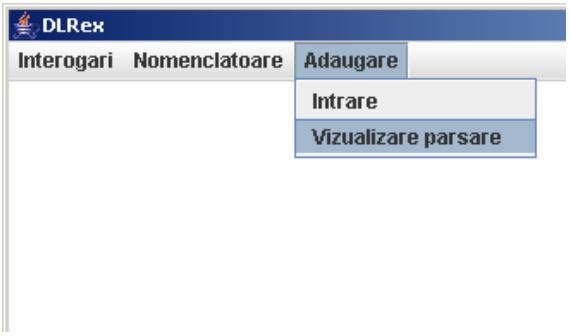

Figura 4: Captură de ecran: ordinea de încărcare a fişierelor în DLRex

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

la care a fost scris + ".xml". Acest fişier temporar este conceput pentru a evita introducerea datelor nedorite în fişierul XML din subdirectorul „dlr" al aplicaţiei, în care este păstrat DLR-ul creat până în momentul respectiv.

Pentru adăugarea la fişierul XML ce conţine DLR a unui fişier XML temporar, trebuie să se verifice mai întâi dacă parsarea s-a realizat cu succes. Pentru aceasta se deschide fişierul XML rezultat în urma parsării prin comanda **Vizualizare parsare** din meniul **Adaugare**.

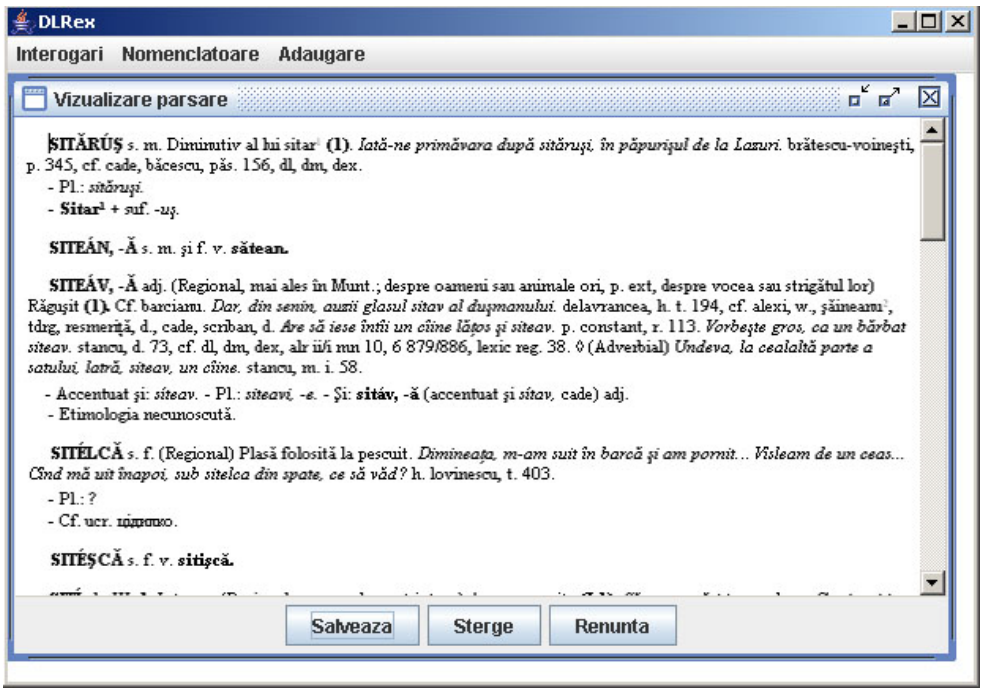

Figura 5: Capturi de ecran: deschiderea şi vizualizarea unei parsări

În cazul în care rezultatul în urma parsarii este corect, trebuie apăsat butonul "Salveaz•" pentru a adăuga noile pagini parsate la fişierul DLR construit până în acel moment. Dacă parsarea nu este corectă, trebuie apăsat butonul "•terge", pentru a muta fişierul temporar construit în urma parsării în directorul de backup,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

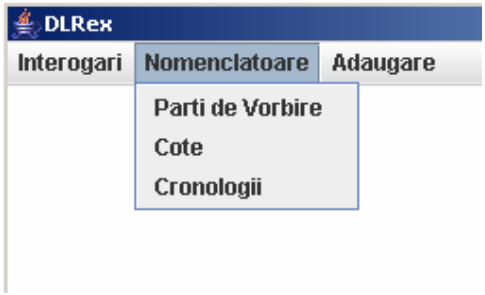

Figura 6: Captură de ecran: Meniul ***Nomenclatoare*** din DLRex

urmând ca ulterior să se corecteze în fişierul RTF greşelile de formatare, apoi să se încerce o nouă parsare. În situaţia în care utilizatorul nu este decis ce acţiune doreşte să realizeze şi vrea să amâne decizia, apasă butonul "Renun••", ceea ce permite reluarea ulterioară a operaţiunii.

Pentru cazul în care parsarea este corectă, se verifică dacă sunt

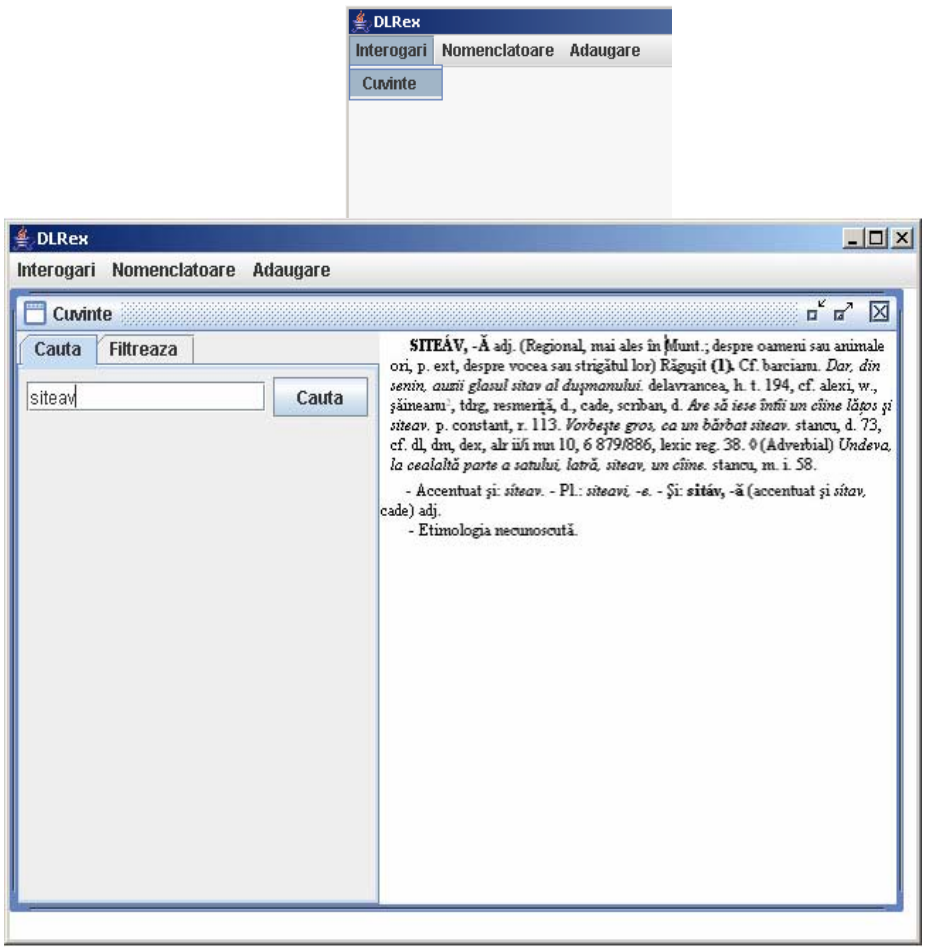

Figura 7: Capturi de ecran: Căutarea cuvintelor din DLR folosind DLRex

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

introduse toate părțile de vorbire din fișierele parsate. În cazul în care unele părți de vorbire nu au fost recunoscute, acestea sunt semnalate utilizatorului pentru pentru corectări ori a putea fi adăugate în listă, conform codificării interne stabilite în prealabil. Pentru aceste operații sau pentru editarea cotelor ori a cronologiilor, se folosește submeniul din mijloc al aplicației, **Nomenclatoare**, ilustrat în Figura 6.

Aplicația are de asemenea un modul de interogări (căutare a cuvintelor în DLR) ce poate fi accesat din primul submeniu al aplicației, ca în Figura 7.

Căutarea unui cuvânt în DLR se poate face simplu sau într-o manieră avansată, în care poate fi selectat modul după care să se realizeze căutarea (Figura 8).

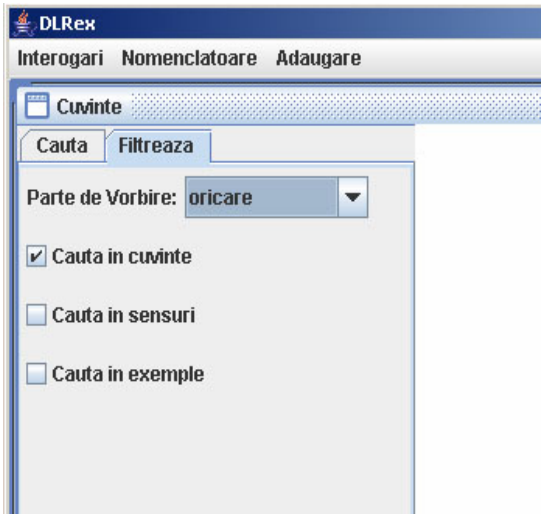

Figura 8: Captură de ecran: Căutarea cuvintelor din DLR folosind filtrări speciale

Timpul mediu de adăugare (parsarea împreună cu verificarea corectitudinii) a unei pagini din DLR în format RTF variază între 30 si 60 de secunde. Acest timp poate crește în cazul apariției unor particularități de formatare, care nu au fost întâlnite în paginile de test ale aplicației.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

3. Concluzii

Prin realizarea acestui proiect s-a făcut un pas important în favoarea eficientizării procesului de transformare a *Dicționarului Limbii Române (DLR)* în format electronic, devenind astfel instrument şi bază de date fundamentale pentru informatizarea cercetării lingvistice româneşti, a celei lexicografice în special, dar şi pentru crearea resurselor şi instrumentelor necesare situării cercetării filologice româneşti la nivelul cerut de standardele contemporane din țările avansate în acest domeniu.

Poate părea ambițioasă această perspectivă, dar eforturile realizate până în prezent de membrii Consorțiului de informatizare pentru limba română („Consorțiul pentru Informatizarea Limbii Române reprezintă o inițiativă ce își propune să eficientizeze eforturile cercetătorilor lingviști şi informaticieni care lucrează în domeniul limbii române prin promovarea mijloacelor informatice de prelucrare lingvistică. El concretizează o mult dorită evoluție a cercetării româneşti şi din diasporă în Tehnologia Limbajului Uman şi reflectă o activitate de pregătire desfăşurată pe parcursul anilor 2000-2001, la care au participat colective din Iaşi, Bucureşti şi Chişinău". http://consilr.info.uaic.ro/), precum şi cadrul ştiințific construit de acesta îndreptățesc speranța ca, prin cooperare interinstituțională şi transdisciplinaritate, prin conjugarea rezultatelor cercetărilor desfăşurate în mai multe centre şi instituții, perspectiva în care ne situăm să devină realitate.

DLRex deschide posibilități încurajatoare. Cu ajutorul acestui instrument este realizabilă achiziționarea integrală a *Dicționarului Limbii Române (DLR)* şi, ulterior, achiziționarea *Dicționarului Academiei (DA)*, editat sub coordonarea lui Sextil Puşcariu în prima jumătate a secolului al XX-lea, potrivit unei euristici analoage celei care a permis transpunerea DLR în format XML; în fine, va fi posibilă actualizarea DLR integral, de la A la Z, şi realizarea unor ediții viitoare, cu ritmicitatea şi eficiența pe care mijloacele actuale le permit, în concordanță cu nivelul cercetării avansate în domeniu. Acest deziderat nu poate fi atins fără a se crea, paralel, un corpus de texte româneşti suficient de mare, reprezentativ şi performant pentru respectarea standardelor ştiințifice ale acestei lucrări fundamentale a culturii române.

Proiectul propune căi de realizare a unui obiectiv ce nu poate fi atins fără suport instituțional – ne referim în primul rând la Academia Română şi la Ministerul Educației şi Cercetării – care să promoveze şi să susțină un atare demers, ce presupune implicarea cercetării interdisciplinare, formarea de cercetători cu specializare multiplă,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

crearea unui cadru juridic care să permită accesul liber al cercetătorului la resursele lingvistice (publicații, instrumente etc.) realizate sub egida Academiei, precum şi a celor realizate în cadrul cercetării din sistemul de învățământ universitar. Fără acest sprijin, entuziasmul care a dus la realizările de până în prezent îşi pierde forța sau rămâne, cel mult, o manifestare epigonică a mitului sisific.

Asemenea perspective nu sunt numai virtuale. O parte dintre ele pot fi atinse într-un timp real mulțumitor. Soluțiile propuse aici sunt constructive şi există convingerea că, prin susținerea Academiei Române, ca for tutelar, rezultatele de până în prezent pot fi valorificate.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Anexe

Anexa 1. Echipa de cercetare

Director proiect
cercet. şt. pr. gr. I dr. Cristina FLORESCU ✍

Cercetători:
masterand Bogdan-Mihai ALDEA 💻 – 2005
prof. univ. dr. Dan CRISTEA 💻 – 2003-2005
cercet. şt. dr. Elena DĂNILĂ ✍ – 2003-2005
asist. univ. drd. Corina FORĂSCU 💻 – 2004-2005
cercet. şt. gr. II dr. Gabriela HAJA ✍ – 2003-2005
cercet. şt. gr. III dr. Laura MANEA ✍ – 2004-2005
asist. drd. Oana POSTOLACHE 💻 – 2003-2004
asist. drd. Georgiana PUŞCAŞU 💻 – 2003-2004
masterand Monica PĂDUREANU 💻 – 2003-2005

Au mai colaborat:
asist. cercet. drd. Marius-Radu CLIM ✍ – 2004-2005
masterand Vlad-Iulian TĂNĂSESCU 💻 – 2004
şi alţi studenţi la masterul de *Lingvistică computaţională* de la Facultatea de Informatică a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi

✍ Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, Filiala Iaşi
💻 Facultatea de Informatică a Universităţii „Al. I. Cuza” Iaşi

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

exemplul 19:

VIDÁ[1] vb. I. T r a n z. (Rar) **1.** (Complementul indică recipiente) A face să-şi piardă complet conținutul (lichid, solid etc.); a goli, a deşerta. Cf. ALEXI, W. *A vidat lada de porumb.* SEVERIN, S. 143, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN[3], DSR.

2. (Fiz.) A realiza vid (**II 2**) într-un spațiu închis, a elimina gazele conținute de un recipient. Cf. MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 178, M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. F i g. (Complementul indică idei, noțiuni etc.; urmat de determinări introduse prin prep „de") A lipsi, a priva (de înțeles, de semnificație, de conținut). *Principiile directoare nu par a mai fi judecăți ci prejudecăți – cel mai adesea vidate de rațiune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 16/1.

4. F i g. (Complementul indică conflicte, incidente, litigii etc.) A face să înceteze; a termina, a sfîrşi, a încheia. Cf. ŞĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Doreşte... să videze conflictul, neînțeles după el, între Franța şi Italia.* RALEA, S. T. I, 304.

– Prez. ind.: *videz.*

– Din fr. **vider**.

exemplul 20:

VIÉSPE s. f., s. m. **I. 1.** S. f., (regional) s. m. Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac şi cu o pungă de venin, dintre care cele mai cunoscute sînt două: **a)** (şi în sintagmele *viespe de casă*, MARIAN, INS. 217, 218, *viespe de cîmp*, id. ib., *viespe de pămînt,* id. ib.) insectă cu trupul foarte subțire la mijloc, cu abdomenul galben şi care trăieşte în roiuri organizate; (popular) viespar **(I 1 a)** (*Vespa vulgaris*). [...] **b)** (şi în sintagmele *viespe bondărească*, DDRF, MARIAN, INS. 201, TDRG 211, DSR, ALRM SN II h 564, *viespe mare*, ALR SN III h 746/105, *viespe sălbatică,* ALR SN III h 746/728, ALRM SN II h 564/728) gărgăun (*Vespa crabro*). [...] ◊ (În credințe şi superstiții) *Pentru spăriat se afumă cu cuib de viespi, mai ales copiii, şi anume sîmbătă seara şi duminecă seara, cînd e lună veche.* MARIAN, INS. 222. [...]. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative): **a)** (de obicei cu referire la talie, cu aluzie la subțirimea viespii **I 1**) *Cine-a văzut vrodată... Pe dona Serafina, cînd iese la primblare?... O talie de viespe, iar ochii ei te sorb.* CONV. LIT. XXII, 221. [...] **b)** (pe lîngă adjectivul „rea") *Era rea şi veninoasă Ca o viespe.* HELIADE, O. I, 235. [...] ◊ (Ca epitet, peiorativ, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Aşa viespe de femeie mai rar! Împunge cu gura, nu alta.* CAZIMIR, GR. 103. [...] ◊ F i g. *O săgeată Văd că zboară-n acel timp Şi în inimă îndată Mii de viespe mă înghimp.* ASACHI, S. L. I, 91 [...] ◊ *Viespe de pădure = Vespa silvestris.* Cf. ENC. ROM. *Viespele de pădure, care e ceva mai negricios decît cel de casă, îşi face cuibul său în forma unui ou de găină.* MARIAN, INS. 218, cf. 217. *Viespea de pădure... are cuibul mai mare, în formă de pară cu gîtul în jos.* SIMIONESCU, F. R. 338. *Viespe de stejar* sau *viespea stejarului* = viespe **(I 1)** care îşi depune ouăle în frunzele stejarilor, producînd pe ele nişte proeminențe de mărimea unor cireşe (*Cynips quercus*). [...] *Viespe de rug* = viespe **(I 1)** care îşi depune ouăle pe rămurelele tinere ale rugilor, formînd un fel de gogoşi (*Diplolepis rosae*). Cf. N. LEON, MED. 110, MARIAN, INS. 253, CADE. *Viespe neagră* (sau, regional, *negru*) = viespe **(I 1)** de culoare întunecată care îşi face cuibul prin găuri şi prin scorburi de copaci (*Pompilus niger*). Cf. MARIAN, INS. 228, 229, CADE. (În credințe şi superstiții) *De vei omorî... 99 de viespi negri, vei scăpa un păcătos din iad.* MARIAN, INS. 230. *Cînd cineva*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

omoară un viespe negru, Dumnezeu se bucură. id. ib. ◊ E x p r. (**A fi**) **ca viespea** (sau **ca o viespe**) = (a fi) plin de neastîmpăr, nestăpînit (şi agresiv). Cf. MARIAN, INS. 225, I. CR. III, 157, ALR II 3 678/95, ZANNE, P. I, 692. **A înţepa ca viespea** (sau **ca o viespe**) = a se exprima în termeni caustici; a fi rău de gură. *Duh neastîmpărat şi cutezător, în predicele sale de pe amvoanele bisericelor* [Popa Duhu] *înţepa ca vespea.* CREANGĂ, O. 261, cf. MARIAN, INS. 226, ZANNE, P. I, 692. (Regional) **A cînta ca viespea** = a cînta cu voce ascuţită. Cf. MARIAN, INS. 225. **Cuib de viespi** = grup, colectivitate de oameni ostili unii faţă de alţii, dezbinaţi, învrăjbiţi; loc în care se află un asemenea grup, o asemenea colectivitate de oameni. *Înlăuntrul ţării gubernatorul dedese preste cuibul de viespi al certelor confesionale.* BARIŢIU, P. A. II, 728. [...] ♦ Epitet pentru o femeie rea. Cf. I. GOLESCU, C. *Fugi, viespe! Ticăloaso! Pentru tine sînt astea toate şi acum îmi faci pe nevinovata!* PR. DRAM. 215. [...]

2. (Entom.; regional; şi în sintagma *viespe ţigănească,* MARIAN, INS. 194, JAHRESBER. XII, 141, XIX, 50) Bondar (*Bombus terrestris*). Cf. CHEST. VI 30/21, ALR SN III h 745/762, ALRM SN II h 563/762.

3. (Entom.; prin Transilv. şi prin Ban.) Streche (*Hypoderma bovis*). Cf. ALR I 1894/18, 576, L. ROM. 1959, nr. 3, 71.

II. S. m. (Iht.) **1.** (Prin Munt.; în formele *vespere, vrespere*) Avat (*Aspius aspius aspius*). Cf. ANTIPA, F. I. 170, TDRG, ATILA, P. 341, CADE. *Luciul bălţii tresărea de goana vresperilor lacomi, care se ţeseau după albitură măruntă.* SADOVEANU, O. XV, 108, cf. ENC. AGR. I, 364, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 58, 108, 138, SCL 1979, 99, DSR, CL 1986, 30.

2. (Regional; în formele *vespe, vespere*) Ghiborţ (*Acerina cernua*) (Comana – Bucureşti). Cf. BĂCESCU, P. 58, 108.

– Pl.: *viespi* şi (regional) *viespe.* – Şi: (regional) **viéspă, viéspie** s. f., **viéspre** (DR. X, 445, CANDREA, Ţ. O. 16, CHEST. VI 14/8, 28, 27/8, 17, 30, 186/2, 189/1, 28, 190/30, ALR I 1 197/100, 136, 243, 1 903/98, 100, 136, 148, 166, 170, 174, 243, 249, 251, ALIL XXIX, 317) s. f., s. m., **viéspră** (ALR I 1 903/229), **viéspiră** (ib. 1 903/35) s. f., **viéstre** (DR. X, 445, ALR I 1 197/140, 247, 1903/247) s. f., s. m., **viéste** (ALIL XXIX, 317, ALR – M II h 497/233), **viéşpă** (A II 2), **viéşpe** (ALR I 1 903/129, 255, 578, A II 12), **viéşte** (ALR I 1 903/255), **viéştre** (ib. 1 903/138), **viáspă** (ŞINCAI, în DR. V, 562, BL I, 16, 46, MARIAN, INS. 216, TDRG, SCRIBAN, D., GR. S. I, 191, ALR I 1197, 1903, ALR SN III h 745/762, h 746/514, 762, ALRM SN II h 563/762, h 564/762, NALR – O III MN 232, 1214/940), **viáspe**, **viáspră** (ALIL XXIX, 317), **viástră** (ALR I 1 903/140, ALIL XXIX, 317), **viápsă** (com. MARIAN, GR. S. I, 191, CHEST. VI 27/13, 189/13, ALR I 1 894/18, ib. 1 903/12, 18, 614, NALR – O III MN 232, 1 214/936; pl. şi *viepse,* CHEST. VI 189/13, ALR 1 903/12, 18, 614, NALR – O III MN 232, 1214/936), **véspă** s. f., **véspe** s. f., s. m., **vésp** (ALR I 1 903/180) s. m., **véspie** (ib. 1 903/24, 842, 856, A III 4, ALR SN III h 746/987, NALR – O III MN 232, 1 214/935, 937, 945, 949, 954, 958, 959, 961, 964, 966; pl. şi *vespi,* ALR SN III h 746/987, NALR – O III MN 232, 1 214/935) s. f. **véspere** (ENC. AGR. I, 364, BĂCESCU, P. 58, 108, CL 1986, 30) s. m., **véşpe** (ALR I 1 197/194), **vépsie** (NALR – O III MN 232, 1 214/942) s. f., **vréşpere, avéspe** (MARIAN, INS. 200) s. m.

– Lat. **vespa**.

exemplul 21:

VÍŢĂ[2] s. f. **I. 1.** (De obicei determinat prin „de vie") Arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădiţe lungi şi subţiri care se agaţă prin cîrcei, cu frunze mari, lobate, cu inflorescenţa în racem şi cu fructe sub formă de boabe suculente, sferice sau ovale, de culoare verde-gălbuie, roşie etc., dispuse în ciorchini; vie[1] **(1)** (*Vitis vinifera*). *De viniile Sodomului, vinia lor, şi viţa lor, de Gomor; strugurul lor, struguru de fiare, struguru amaru loru.* PSALT. 316. [...] ◊ (Popular determinat prin „vinului", „de vin", „de struguri") *Carne nefiartă, iederă, fasole, nici se atingea, nici le numea; ramurile viţelor de vin cele mai înalt crescute nu le*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

curma. BOJINCĂ, A. I, 174/27. [...] (În colinde) *E culcat un Dumnedzeu… În făşoare de mătasă. Comănacu-i de bumbac, Cu trei flori în comănac, Una-i floarea mirului, Alta viţa vinului, Una spicul grîului.* MARIAN, O. II, 113. [...] ◊ (Ca termen de comparaţie) *Muiarea ta ca o viţă rodită în laturea casaei tale.* PSALT. HUR. 112^{r}/22 [...] ◊ F i g . *Eu sînt buciumul viţei cel adevărat* (v i e a d e v e r i t ă CORESI, TETR.) *şi Tatăl mieu lucrătoriul iaste.* N. TEST. (1648), 126^{r}/12. [...] ◊ *Viţă sălbatică* = **a)** (şi în formele *viţă de vie sălbatică,* BORZA, D. 181, 302, regional, *viţă păsărească,* id. ib., *viţă de pădure,* CADE, BORZA, D. 181, 302) arbust tîrîtor sau agăţător din familia vitaceelor, cu frunze lobate, cu fructe mici, albastre-violacee, foarte acre; creşte mai ales în păduri; (regional) aguridar, agurizar, lăuruscă, vie sălbatică (v. v i e **1 b**) (*Vitis silvestris). Pre dealul mare în multe locuri să află viţe de vie sălbatică…, a căror frupte, cînd sînt coapte, sînt gustoase.* LIUBA – IANA, M. 56 [...]; **b)** (şi în formele *viţă de vie sălbatică,* BORZA, D. 181, 302, *viţă Izabela,* id. ib.) arbust agăţător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze mari, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre-violacee, rar, roşii sau albe, cu gust caracteristic, asemănător cu al zmeurei sau al coacăzelor; (regional) lăuruscă (*Vitis labrusca*). Cf. CIHAC, I, 318, CONV. LIT. XXIII, 1062, TDRG, BORZA, D. 181, 302; **c)** (şi în forma *viţă Riparia,* BORZA, D. 183, 302, FLORA R. P. R. VI, 292) arbust agăţător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, folosit mai ales ca portaltoi (*Vitis vulpina*). Cf. BORZA, D. 183, 302. *Viţă Berlandier* (sau, prin Transilv., *viţă albă*) = arbust agăţător din familia vitaceelor, cu frunze late, lobate, cu fructe mici, negre, cu gust acrişor şi astringent, folosit mai ales ca portaltoi; (regional) crăiasă (*Vitis berlandieri*). Cf. BORZA, D. 181, 301, FLORA R.P.R. VI, 292. *Viţă de munte* = arbust din familia vitaceelor, de talie mijlocie, cu frunze late, întregi, cu fructe negre-violacee, folosit şi ca portaltoi (*Vitis rupestris*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 295. *Viţă americană de vară* = arbust agăţător din familia vitaceelor, cu frunze late, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, cu gust dulceag, neplăcut, folosit şi ca portaltoi (*Vitis cordifolia*). Cf. BORZA, D. 181, 302, FLORA R. P. R. VI, 291. *Viţă de Canada* = **a)** (şi în formele *viţă sălbatică*, BARCIANU, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 63, CADE, ENC. AGR. IV, 307, DL, DM, BORZA, D. 124, 302, DEX, DSR, *viţă americană,* ENC. AGR., BORZA, D. 124, 302, *viţă sălbatică americană,* BORZA, D. 124, 302, popular, *viţă puturoasă,* BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 63, CADE, BORZA, D. 124, 302, DSR) arbust ornamental agăţător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze mari, palmat compuse, care toamna se colorează în roşu, cu cîrcei ramificaţi, terminaţi cu cîte un disc aderent, cu fructe mici, negre-albăstrui; iederă-cu-cinci-foi (v. i e d e r ă), (regional) rug[1] **(4),** vie sălbatică (*Parthenocissus quinquefolia*). Cf. ENC. ROM. III, 1226, GRECESCU, FL. 146, TDRG, PANŢU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 379, 391, DL, DM, BORZA, D. 124, 302, FLORA R. P. R. VI, 315, PRODAN – BUIA, F. I. 346, DSR; **b)** arbust ornamental agăţător din familia vitaceelor, cu frunze mari, palmat compuse, cu cîrcei ramificaţi, în general fără discuri aderente, cu fructe mici, negre-albăstrui (*Parthenocissus vitacea*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 314. *Viţă japoneză* (sau *sălbatică, de Canada*) = arbust ornamental agăţător din familia vitaceelor, originar din China şi Japonia, cu frunze trilobate cu marginea purpurie, cu cîrcei scurţi, ramificaţi, terminaţi cu discuri aderente prin care se fixează de ziduri, cu fructe mici, negre (*Parthenocissus tricuspidata*). Cf. SIMIONESCU, FL. 391. *Viţă japoneză acoperea cu tapete de frunziş pereţii exteriori, expuşi în plin cîmp.* CĂLINESCU, S. 139 [...] ◊ (Urmat de determinări care indică specii sau varietăţi, soiuri etc.) *Viţele cele oltuite rodesc mai mulţi struguri, şi strugurii se coc cu doao septemîni mai nainte de alt feli de struguri.* ECONOMIA, 159/20. [...] ◊ E x p r . (Familiar) **A lucra** (pe cineva) **în foi de viţă** = a unelti cu abilitate (împotriva cuiva). *Toată lumea îşi amintea cum îl „lucrase în foi de viţă" pe Tudor Vladimirescu…, în acele luni din 1821.* CAMIL PETRESCU, O. II, 358, cf. DL, UDRESCU, GL. (Familiar) **Lucrătură**

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

în foi de viță = uneltire abilă (împotriva cuiva). *Pentru dînsa… lucrătura în foi de viță şi acele mici jocuri de aţîţare şi de ispitire… erau numai mofturi şi fasoane.* M. I. CARAGIALE, C. 124. ♦ (Regional; în sintagma) *Viță de hamei* = hamei (*Humulus lupulus).* Cf. CONV. LIT. XXIII, 561, BORZA, D. 85, 302. ♦ C o m p u s e : **viță-albă = a)** arbust agăţător din familia ranunculaceelor, cu tulpina subțire, cu frunze penate şi cu flori albe, odorante, dispuse în panicule; creşte mai ales prin păduri; curpen, (rgional) luminoasă, vițișoară **(I a),** viepădureană (v. v i e [1]) (*Clematis vitalba*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, CIHAC, I, 318, BRANDZA, FL. 33, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 22. *Cu decoctul viței-albe, adecă a curpenului… se spală femeile pe cap, ca să le crească părul lung.* CANDREA, F. 310, cf. PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 49, 301, FLORA R. P. R. II, 538, DEX, DSR; **b)** (regional) luminoasă (*Clematis recta*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 571, BORZA, D. 49, 301; **c)** (învechit) împărătească (*Bryonia alba).* Cf. GCR I, 356[1]/24, BARCIANU, ALEXI, W.; (regional) **viță-neagră** = fluierătoare (*Tamus communis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 447, GRECESCU, FL. 555, TDRG, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. II, 576, BORZA, D. 167, 302, FLORA R. P. R. XI, 436, DSR; (regional) **vița-evreilor = a)** (şi în formele **vița-evreului,** HEM 721, CONV. LIT. XXIII, 1062, BORZA, D. 161, 301, **vița corcilor,** CONV. LIT. XXIII, 1062, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR) lăsnicior (*Solanum dulcamara*). Cf. DDRF, GRECESCU, FL. 420, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR; **b)** zîrnă (*Solanum nigrum*). Cf. BORZA, D. 161, 301.

2. Fiecare dintre ramurile (tinere) subțiri şi flexibile ale viței[2] **(I 1),** c o a r d ă ; p . e x t . vrej, curpen; lujer. *Grămădi Pavelu vițe de vie multe de le punrea spre focu.* COD. VOR[2]. 48[v]/2. [...] ◊ (Ca termen de comparație) *Cine întru mine nu va fi, arunca-l-voi afară ca vița* (c a o m l ă d i ț ă B 1938) *şi se va usca.* CORESI, TETR. 220. [...] ◊ F i g. *Toată vița* (o r i c e m l ă d i ț ă B 1938) *den mine nu va face rod, scoate-voi ea; şi toată ce va face rod, curăți-voi ea, ca mai mult rod să aducă.* CORESI, TETR. 220 [...] ♦ (Învechit şi regional; şi în sintagmele *viță oarbă* sau *viță moartă)* Mlădiță cu trei – cinci ochi **(V 2)** tăiată dintr-o coardă de viță[2] **(I 1)** care se sădeşte în pămînt pentru a prinde rădăcini şi a da naştere la o plantă nouă. V. b u t a ş . *Pentru sădirea unei vii întrebuințăm… vlăstarea sau vița oarbă.* FILIPESCU, D. II, 32/31, cf. 33/1. [...] ♦ (Învechit şi regional; şi în sintagmele *viță de rădăcină* sau *viță cu rădăcină)* Marcotă **(1).** *Pentru sădirea unei vii întrebuințăm… vița de rădăcină.* FILIPESCU, D. II 32/32, cf. 33/24. [...] ♦ Reprezentare plastică a viței[2] **(I 2),** cu frunze şi struguri. *Bacus s-arată… ținînd o viță împodobită cu frunze şi c-o mulțime de struguri.* PLEŞOIANU, T. III, 118/18. [...]

3. (Popular) Fiecare dintre ramificațiile lungi şi subțiri ale unei rădăcini; rădăcină (ramificată). *Locul păduros se face roditor, dacă se vor tăie copacii de pe el…, iară dacă rădăcinile sînt pre tari, se vor lăsa cîțva ani pînă cînd vițele lor cele supțiri vor putrezi şi se vor putea scoate mai lesne.* LITINSCHI, M. 16/20. [...] ♦ P . a n a l . (Regional) Partea profundă a unui furuncul, a unei tumori etc. *Cînd îi iese cuiva un buboi, apoi să ştie că are să-i iasă nouă, că buboiul are nouă vițe.* GOROVEI, CR. 36. [Negul] *îi crăpăsios cu ziți multi.* NALR – MB I h 65/516, cf. ib. h 65/611.

4. P . a n a l . (Regional) Vînă **(I 1).** Cf. POLIZU. *Vițele de pe nasu beţivului.* SCRIBAN, D. ◊ (Într-un descîntec) *Să se apere D'e nouă moroi, D'e nouă bosorcoi, D'e nouă spăriaț,… Să iasă d'in inimă, D'in plomîńi,… D'in tătă zița Şî măduița.* T. PAPAHAGI, M. 144. ♦ (Prin vestul Mold.) Boală a oilor, care se manifestă prin inflamarea vinelor. Cf. CHEST. V/167, GLOSAR REG.

5. P . a n a l . (Învechit) Vînă **(II 2).** *Măcar că toate aceste fericiri, în mîna norocului fiind, după cum un părău îmflat de pohoi îi plin şi cu repejune curge, aşa, neavînd vița izvorului celui nedeşărtat, curînd se usucă.* ARHIVA R.I, 163/8, cf. POLIZU. *O viță de apă.* CIHAC, I, 318.

II. P . a n a l . **1.** Fiecare dintre firele de in, de cînepă etc. răsucite, din care se împleteşte o sfoară, o funie etc.; p. e x t. sfoară, funie. *Îl bătură cu un*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

bici de aramă cu patru vițe. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170^{v}/2. [...] ♦ (Regional) Mînz (**3**) (Frăteşti – Giurgiu). Cf. ALR I 1 291/940. ♦ (Prin Transilv.; în forma *viț;* determinat prin „de mărgele") Fir deață pe care sînt înşirate mărgele. *Drăgă Rujălină, Floare din grădină, Leagă a ta jele D-un viț de mărgele.* BUGNARIU, N. ♦ (Învechit, rar; în l o c . a d v .) **La viță =** în şirag, v. ş i r a g **(B I 1)**. *10 şiruri de mărgăritar, care sînt la viță* (a. 1728). IORGA, S. D. XI, 265. ♦ S p e c . (Mar.) Mănunchi de fire de sîrmă răsucite care se utilizează la împletirea parîmei metalice. Cf. LTR^{2}, DEX^{2}.

2. Cantitate mică de fire alăturate din păr[1] de pe capul omului; şuviță **(II 2),** (regional) viție. V. c o s i ț ă , m e ş ă **(1).** *Şi au chemat pre bărbiariu şi au ras pre ceale 7 vițe* (ş u v i ț e B 1938) *ale capului lui.* BIBLIA (1688), 187[1]/1. [...] ♦ (Popular) Şuviță de fire de păr[1] (mai lungi şi mai dese) la unele animale. V. m o ț [1] **(1),** s m o c **(I 3)**. *Asinul are la vîrful cozei numai un moț sau ghiț de păr.* CREANGĂ, GL. [...]

3. (Popular) Fiecare dintre şuvițele de aluat din care se împletesc colacii. *Pîinea… se frămîntă din nou pe masă şi cu mînile, rupîndu-se bucăți-bucăți, se preface în vițe groase ca degetul, din cari se împletesc covrigii.* PAMFILE, CR. 5. *Domnul frînse o viță a colacului.* SADOVEANU, O. XIII, 31, cf. ALR II 4 031/705.

4. (Învechit, rar) Element decorativ în relief al brîului unei fațade. *Ferestrile bisericii şi ale oltariului, ceale de desupra şi ale tinzii, tot scobite şi răzbătute prin piatră cu mare meşteşugu le făcu; şi la mijloc o ocoli cu un brîu de piatră împletit în 3 vițe şi cioplit cu flori.* GAVRIL, NIF. 108/18.

5. (Rar) Fîşie îngustă, subțire (şi lungă). *Scoase punga cu iarba rău-mirositoare, răsuci țigara groasă, scăpără şi aprinse o viță de iască.* SADOVEANU, O. IV, 463, cf. DL. ◊ F i g. *Adesea,… ea încremenea ceasuri întregi, în picioare, dusă pe gînduri,… aşternîndu-şi aiurit privirile-i triste de-a lungul drumului pustiu, ce se ştergea ca o viță de fum în zarea tulbure şi îndepărtată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 82.

III. F i g. **1.** Faptul de a descinde în linie directă dintr-un strămoş comun; totalitatea descendenților care se succed în timp; descendență, filiație. V. g e n e a l o g i e . *Văzut-am, zice Cureus istoricul, în curtea lui Maximilian al doilea, Augustul, pre un Nicolai, de moşia sa din vița domnilor de Basarabia născut.* CANTEMIR, HR. 468. [...] ♦ Descendent direct. *Între cavalierii oştitori la asedia numitei cetăți se află şi Enric de Burgunia, viță din familia lui Ugo Capet.* SĂULESCU, HR. I, 189/6. [...] ♦ (Învechit) Generație (de oameni). *Mathan al douădzăci şi treile den vița lui David ş-a lui Solomon, acela Mathan ş-au luat femeie anume Mariia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10^{v}/18. ◊ E x p r . **Viță de vița lor =** din generație în generație, din moşi strămoşi (v. m o ş **I 1**). *După venirea lor din Italia aici în Dachia, niciodată nu s-au stremutat de aici; ci pururea viță de vița lor necurmat au lăcuit în Dachia.* MAIOR, IST. 200/30, cf. 201/5.

2. (Urmat de determinări introduse de obicei prin prep. „de" sau precedat de prep. „de" şi urmat de determinări ca „aleasă", „mare" etc.) Apartenență prin naştere la o familie domnească sau la o categorie socială de condiție nobiliară; origine nobilă. *Cu fire bună şi de viță cinstită fiind din bătrîn vac părinții lui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100^{v}/30. [...] *Viță de boier, Neam de cimpoier,* se spune, ironic, despre un om de rînd care pretinde că ar avea o descendență nobilă. Cf. ZANNE, P. IV, 281. ◊ L o c . a d j . **De viță veche =** de obîrşie nobilă foarte veche. *Ca mulți lorzi de viță veche Din întunecatul nord Lordul John e-ntr-o ureche.* COŞBUC, P. I, 144. [...] **De viță =** nobil[2] (prin naştere). *Iară acestea, măcar că omul de neam şi de viță le face, iară că ar fi deşertare şi nebunie, ştiu.* N. COSTIN, C. 43, cf. 272 [...]

3. Origine etnică; naționalitate **(2).** *Petru şi Asan n-au fost de viță bulgari, ci diaoşi români.* ŞINCAI, O. I, 343. [...] ♦ (Rar) Origine confesională. *Tu eşti viță de păgîn Eu sînt viță de român.* ALECSANDRI, O. II, 186. [...]

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

4. (Adesea în legătură cu verbul „a se trage”) Punct de plecare, început, obîrşie, strămoş al unei colectivităţi, al unui neam, al unui popor. *Zic bătrînii… că… din bun neam şi cinsteş părinţi a să naşte şi din viţă de năred vestit şi lăudat a să trage a dumnăzăieştii orînduiale iaste.* CANTEMIR, HR. 85. [...]

5. Popor **(2),** neam **(5),** seminţie **(4)**. *Traian au adus pre acice Pre strămoşii acestor ţări de neam cu ferice… El cu viţa cestui neam Ţara Rumânească Împlut-au, Ardealul tot şi Moldovenească.* M. COSTIN, O. 326. [...] ♦ (Învechit; în sintagma) *Viţă omenească* = omenire **(3).** *Dezghinări şi vînzării viclene Iar năcăjesc omeneasca viţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 348. *Ştii tu cum întinde papa peste viţa omenească Legea lui?* DAVILA, V. V. 54.

6. Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sînge **(3);** (de obicei urmat de determinări) apartenenţă prin naştere la o familie de o anumită condiţie (socială). *Grăim ca tocma pănă ce se va svîrşi a opta stepenă de semenţie şi de viţă ca se se socotească se nu mai fie de-a se luoarea dentr-î[n]şi întru nuntă, întru însurăciuni.* PRAV. LUCACI, 168. [...] ◊ L o c . a d j. **De viţă = a)** (prin Ban.) care se înrudeşte prin legături de sînge. *Balaban şi cu Ioviţă Ce-i este nepot de viţă Şi fecior de Novăciţă.* POP., ap. GCR II, 293; [...] **b)** (popular; şi în forma **din viţă**) care este de familie bună, aleasă etc. *M-ai lăsat… că te-am lăsat Şi alta mi-am căpătat Mai din viţă şi sămînţă Nu ca tine-o răpătiţă.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 257. [...] ◊ E x p r . **A fi de viţă plăviţă** v. p l ă v i ţ **(3). Pe viţă, pe sămînţă =** tuturor, fără excepţie. *Agiutat-au cu bani în preţu cărţii ca să le fie pomană pă viţă, pă sămînţă, pănă a şepte sămînţă* (a. 1770). IORGA, S. D. XIII, 49. (Prin nordul Munt.) **A căuta pe viţă, pe sămînţă =** a căuta ceva pierdut peste tot, cu minuţiozitate. Cf. COMAN, GL.

7. (Învechit) Rasă[2] **(1).** *După făptură şi colorul feţii oamenii sînt de cinci viţe sau seminţii.* GENILIE, G. 126/5. [...]

8. (Popular) Specie, varietate de animale sau de plante. *Măcieşu-i mărăcine, Ştiţi că nu e de vro mană; Speculă dar întru sine Să-şi dea nume cu pomană… Zise dar că e de viţa Trandafirilor faimoşi.* HELIADE, O. I, 135. [...] ◊ L o c . a d j . **De viţă =** de rasă, v. r a s ă [2] **(2).** *Codreanu avea un cal roib, fugar de viţă.* GANE, ap. TDRG.

9. (Învechit) Fel, soi[1] **(1).** *Această viţă de vărsat umblă vara.* CUPARENCU, V. 31.

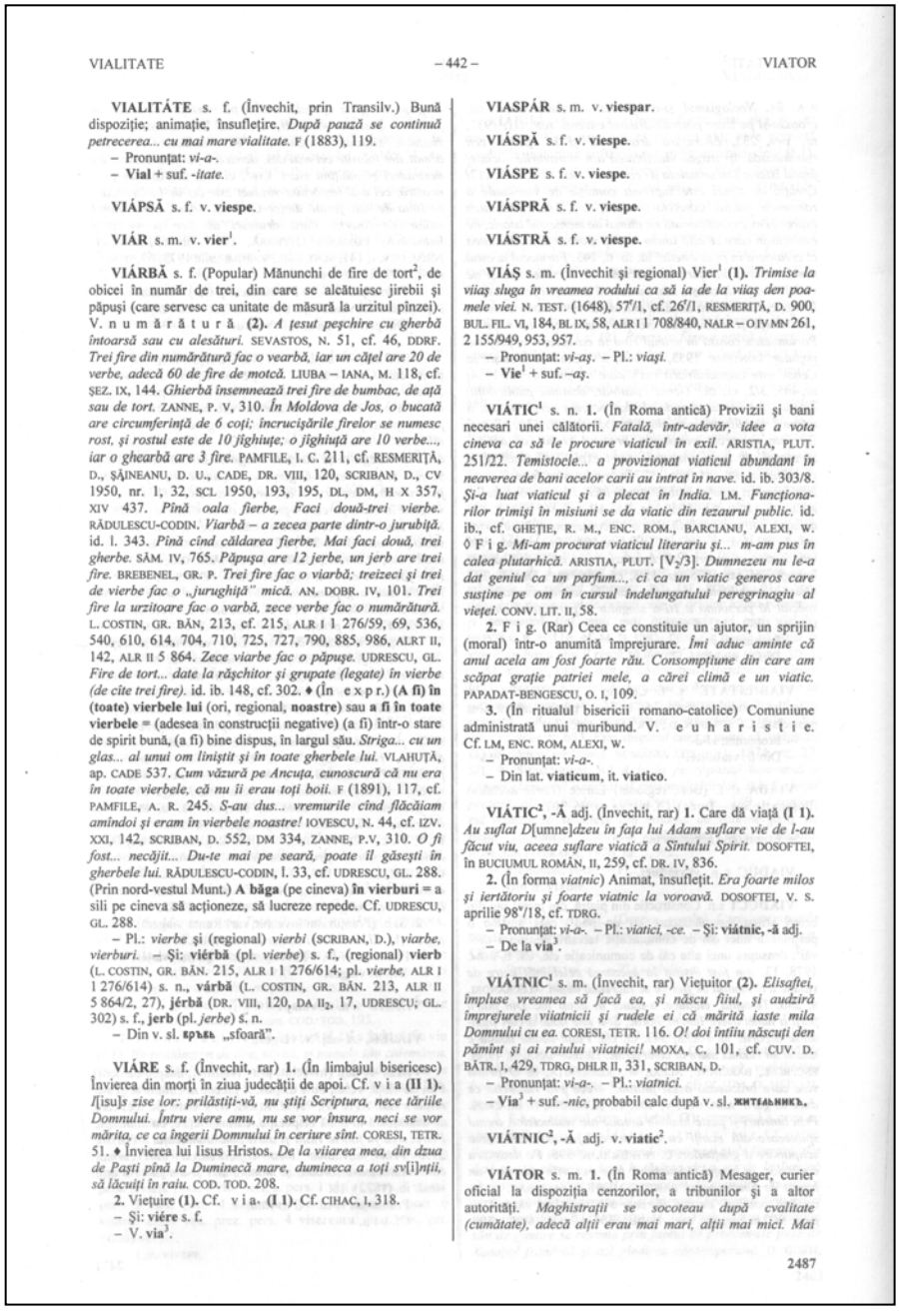
– Pl.: *viţe.* – Şi*:* (regional) **viţ** s. n.

– Lat. **vitea.**

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Anexa 3. Etapele prelucrării unei pagini DLR

1. Scanarea

VIALITATE – 442 – VIATOR

VIALITÁTE s. f. (Învechit, prin Transilv.) Bună dispoziție; animație, însuflețire. *După pauză se continuă petrecerea... cu mai mare vialitate.* F (1883), 119.
– Pronunțat: *vi-a-*.
– **Vial** + suf. *-itate*.

VIÁPSĂ s. f. v. **viespe**.

VIÁR s. m. v. **vier**[1].

VIÁRBĂ s. f. (Popular) Mănunchi de fire de tort[2], de obicei în număr de trei, din care se alcătuiesc jirebii și păpuși (care servesc ca unitate de măsură la urzitul pînzei). V. n u m ă r ă t u r ă **(2).** *A țesut peșchire cu gherbă întoarsă sau cu alesături.* SEVASTOS, N. 51, cf. 46, DDRF. *Trei fire din numărătură fac o vearbă, iar un cățel are 20 de verbe, adecă 60 de fire de motcă.* LIUBA – IANA, M. 118, cf. ȘEZ. IX, 144. *Ghierbă însemnează trei fire de bumbac, de ață sau de tort.* ZANNE, P. V, 310. *În Moldova de Jos, o bucată are circumferință de 6 coți; încrucișările firelor se numesc rost, și rostul este de 10 jîghiuțe; o jîghiuță are 10 verbe..., iar o ghearbă are 3 fire.* PAMFILE, I. C. 211, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DR. VIII, 120, SCRIBAN, D., CV 1950, nr. 1, 32, SCL 1950, 193, 195, DL, DM, H X 357, XIV 437. *Pînă oala fierbe, Faci două-trei vierbe.* RĂDULESCU-CODIN. *Viarbă – a zecea parte dintr-o jurubiță.* id. l. 343. *Pînă cînd căldarea fierbe, Mai faci două, trei gherbe.* SĂM. IV, 765. *Păpușa are 12 jerbe, un jerb are trei fire.* BREBENEL, GR. P. *Trei fire fac o viarbă; treizeci și trei de vierbe fac o „jurughiță" mică.* AN. DOBR. IV, 101. *Trei fire la urzitoare fac o varbă, zece verbe fac o numărătură.* L. COSTIN, GR. BĂN, 213, cf. 215, ALR I 1 276/59, 69, 536, 540, 610, 614, 704, 710, 725, 727, 790, 885, 986, ALRT II, 142, ALR II 5 864. *Zece viarbe fac o păpușe.* UDRESCU, GL. *Fire de tort... date la rășchitor și grupate (legate) în vierbe (de cîte trei fire).* id. ib. 148, cf. 302. ♦ (În e x p r.) **(A fi) în (toate) vierbele lui** (ori, regional, **noastre**) sau **a fi în toate vierbele** = (adesea în construcții negative) (a fi) într-o stare de spirit bună, (a fi) bine dispus, în largul său. *Striga... cu un glas... al unui om liniștit și în toate gherbele lui.* VLAHUȚĂ, ap. CADE 537. *Cum văzură pe Ancuța, cunoscură că nu era în toate vierbele, că nu îi erau toți boii.* F (1891), 117, cf. PAMFILE, A. R. 245. *S-au dus... vremurile cînd flăcăiam amîndoi și eram în vierbele noastre!* IOVESCU, N. 44, cf. IZV. XXI, 142, SCRIBAN, D. 552, DM 334, ZANNE, P.V, 310. *O fi fost... necăjit... Du-te mai pe seară, poate îl găsești în gherbele lui.* RĂDULESCU-CODIN, l. 33, cf. UDRESCU, GL. 288. (Prin nord-vestul Munt.) **A băga** (pe cineva) **în vierburi** = a sili pe cineva să acționeze, să lucreze repede. Cf. UDRESCU, GL. 288.
– Pl.: *vierbe* și (regional) *vierbi* (SCRIBAN, D.), *viarbe, vierburi.* – Și: **viérbă** (pl. *vierbe*) s. f., (regional) **vierb** (L. COSTIN, GR. BĂN. 215, ALR I 1 276/614; pl. *vierbe,* ALR I 1 276/614) s. n., **várbă** (L. COSTIN, GR. BĂN. 213, ALR II 5 864/2, 27), **jérbă** (DR. VIII, 120, DA II_2, 17, UDRESCU, GL. 302) s. f., **jerb** (pl. *jerbe*) s. n.
– Din v. sl. **врѣвь** „sfoară".

VIÁRE s. f. (Învechit, rar) **1.** (În limbajul bisericesc) Învierea din morți în ziua judecății de apoi. Cf. v i a **(I 1).** *I[isu]s zise lor: prilăstiți-vă, nu știți Scriptura, nece tăriile Domnului. Întru viere amu, nu se vor însura, neci se vor mărita, ce ca îngerii Domnului în ceriure sînt.* CORESI, TETR. 51. ♦ Învierea lui Iisus Hristos. *De la viiarea mea, din dzua de Paști pînă la Duminecă mare, dumineca a toți sv[i]nții, să lăcuiți în raiu.* COD. TOD. 208.
2. Viețuire **(1).** Cf. v i a. **(I 1).** Cf. CIHAC, I, 318.
– Și: **viére** s. f.
– V. **via**[3].

VIASPÁR s. m. v. **viespar**.

VIÁSPĂ s. f. v. **viespe**.

VIÁSPE s. f. v. **viespe**.

VIÁSPRĂ s. f. v. **viespe**.

VIÁSTRĂ s. f. v. **viespe**.

VIÁȘ s. m. (Învechit și regional) Vier[1] **(1).** *Trimise la viiaș sluga în vreamea rodului ca să ia de la viiaș den poamele viei.* N. TEST. (1648), 57[r]/1, cf. 26[r]/1, RESMERIȚĂ, D. 900, BUL. FIL. VI, 184, BL IX, 58, ALR I 1 708/840, NALR – O IV MN 261, 2 155/949, 953, 957.
– Pronunțat: *vi-aș.* – Pl.: *viași.*
– **Vie**[1] + suf. *–aș.*

VIÁTIC[1] s. n. **1.** (În Roma antică) Provizii și bani necesari unei călătorii. *Fatală, într-adevăr, idee a vota cineva ca să le procure viaticul în exil.* ARISTIA, PLUT. 251/22. *Temistocle... a provizionat viaticul abundant în neaverea de bani acelor carii au intrat în nave.* id. ib. 303/8. *Și-a luat viaticul și a plecat în India.* LM. *Funcționarilor trimiși în misiuni se da viatic din tezaurul public.* id. ib., cf. GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. ◊ F i g. *Mi-am procurat viaticul literariu și... m-am pus în calea plutarhică.* ARISTIA, PLUT. [V_2/3]. *Dumnezeu nu le-a dat geniul ca un parfum..., ci ca un viatic generos care susține pe om în cursul îndelungatului peregrinagiu al vieței.* CONV. LIT. II, 58.
2. F i g. (Rar) Ceea ce constituie un ajutor, un sprijin (moral) într-o anumită împrejurare. *Îmi aduc aminte că anul acela am fost foarte rău. Consompțiune din care am scăpat grație patriei mele, a cărei climă e un viatic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109.
3. (În ritualul bisericii romano-catolice) Comuniune administrată unui muribund. V. e u h a r i s t i e. Cf. LM, ENC. ROM, ALEXI, W.
– Pronunțat: *vi-a-*.
– Din lat. **viaticum**, it. **viatico**.

VIÁTIC[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar) **1.** Care dă viață **(I 1).** *Au suflat D[umne]dzeu în fața lui Adam suflare vie de l-au făcut viu, aceea suflare viatică a Sîntului Spirit.* DOSOFTEI, în BUCIUMUL ROMÂN, II, 259, cf. DR. IV, 836.
2. (În forma *viatnic*) Animat, însuflețit. *Era foarte milos și iertătoriu și foarte viatnic la voroavă.* DOSOFTEI, V. S. aprilie 98[v]/18, cf. TDRG.
– Pronunțat: *vi-a-*. – Pl.: *viatici, -ce.* – Și: **viátnic, -ă** adj.
– De la **via**[3].

VIÁTNIC[1] s. m. (Învechit, rar) Viețuitor **(2).** *Elisaftei, împluse vreamea să facă ea, și născu fiiul, și audzîră împrejurele viiatnicii și rudele ei că mărită iaste mila Domnului cu ea.* CORESI, TETR. 116. *O! doi întîiu născuți den pămînt și ai raiului viiatnici!* MOXA, C, 101, cf. CUV. D. BĂTR. I, 429, TDRG, DHLR II, 331, SCRIBAN, D.
– Pronunțat: *vi-a-*. – Pl.: *viatnici.*
– **Via**[3] + suf. *-nic*, probabil calc după v. sl. **животьникъ.**

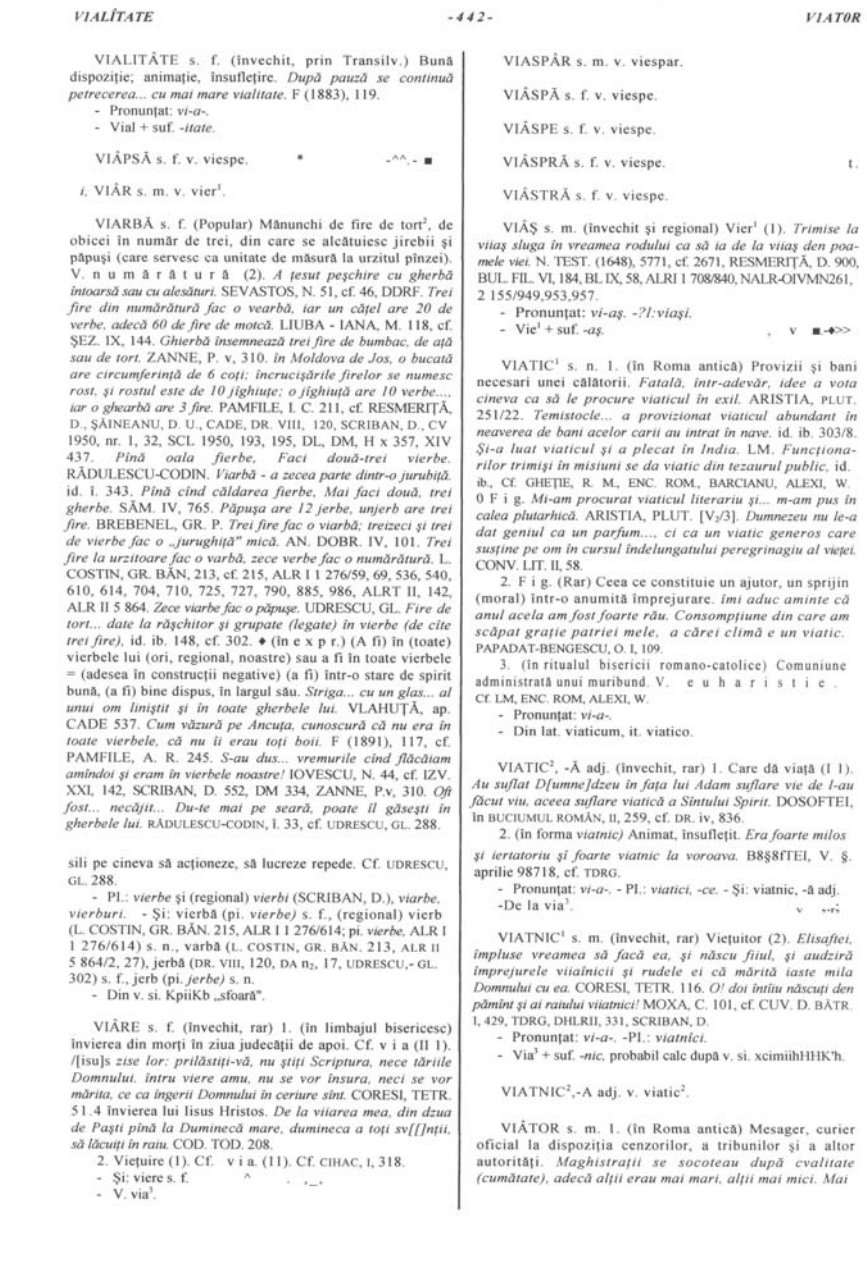
VIÁTNIC[2]**, -Ă** adj. v. **viatic**[2].

VIÁTOR s. m. **1.** (În Roma antică) Mesager, curier oficial la dispoziția cenzorilor, a tribunilor și a altor autorități. *Maghistrații se socoteau după cvalitate (cumătate), adecă alții erau mai mari, alții mai mici. Mai*

2487

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

2. Fişierul convertit prin OCR (imagine)

VIALÎTATE -442- *VIATOR*

VIALITÂTE s. f. (învechit, prin Transilv.) Bună dispoziţie; animaţie, însufleţire. *După pauză se continuă petrecerea... cu mai mare vialitate.* F (1883), 119.
- Pronunţat: *vi-a-*.
- Vial + suf. *-itate.*

VIÂPSĂ s. f. v. viespe.

i. VIÂR s. m. v. vier[1].

VIARBĂ s. f. (Popular) Mănunchi de fire de tort[2], de obicei în număr de trei, din care se alcătuiesc jirebii şi păpuşi (care servesc ca unitate de măsură la urzitul pînzei). V. n u m ă r ă t u r ă (2). *A ţesut peşchire cu gherbă întoarsă sau cu alesături.* SEVASTOS, N. 51, cf. 46, DDRF. *Trei fire din numărătură fac o vearbă, iar un căţel are 20 de verbe, adecă 60 de fire de motcă.* LIUBA - IANA, M. 118, cf. ŞEZ. IX, 144. *Ghierbă însemnează trei fire de bumbac, de aţă sau de tort.* ZANNE, P. v, 310. *în Moldova de Jos, o bucată are circumferinţă de 6 coţi; încrucişările firelor se numesc rost, şi rostul este de 10 jighiuţe; o jighiuţă are 10 verbe..., iar o ghearbă are 3 fire.* PAMFILE, I. C. 211, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DR. VIII, 120, SCRIBAN, D., CV 1950, nr. 1, 32, SCL 1950, 193, 195, DL, DM, H x 357, XIV 437. *Pînă oala fierbe, Faci două-trei vierbe.* RĂDULESCU-CODIN. *Viarbă - a zecea parte dintr-o jurubiţă.* id. î. 343. *Pînă cînd căldarea fierbe, Mai faci două, trei gherbe.* SĂM. IV, 765. *Păpuşa are 12 jerbe, unjerb are trei fire.* BREBENEL, GR. P. *Trei fire fac o viarbă; treizeci şi trei de vierbe fac o „jurughiţă" mică.* AN. DOBR. IV, 101. *Trei fire la urzitoare fac o varbă, zece verbe fac o numărătură.* L. COSTIN, GR. BĂN, 213, cf. 215, ALR I 1 276/59, 69, 536, 540, 610, 614, 704, 710, 725, 727, 790, 885, 986, ALRT II, 142, ALR II 5 864. *Zece viarbe fac o păpuşe.* UDRESCU, GL. *Fire de tort... date la răşchitor şi grupate (legate) în vierbe (de cîte trei fire),* id. ib. 148, cf. 302. ♦ (în e x p r.) (A fi) în (toate) vierbele lui (ori, regional, noastre) sau a fi în toate vierbele = (adesea în construcţii negative) (a fi) într-o stare de spirit bună, (a fi) bine dispus, în largul său. *Striga... cu un glas... al unui om liniştit şi în toate gherbele lui.* VLAHUŢĂ, ap. CADE 537. *Cum văzură pe Ancuţa, cunoscură că nu era în toate vierbele, că nu îi erau toţi boii.* F (1891), 117, cf. PAMFILE, A. R. 245. *S-au dus... vremurile cînd flăcăiam amîndoi şi eram în vierbele noastre!* IOVESCU, N. 44, cf. IZV. XXI, 142, SCRIBAN, D. 552, DM 334, ZANNE, P.v, 310. *Ofi fost... necăjit... Du-te mai pe seară, poate îl găseşti în gherbele lui.* RĂDULESCU-CODIN, î. 33, cf. UDRESCU, GL. 288.

sili pe cineva să acţioneze, să lucreze repede. Cf. UDRESCU, GL. 288.
- Pl.: *vierbe* şi (regional) *vierbi* (SCRIBAN, D.), *viarbe, vierburi.* - Şi: vierbă (pi. *vierbe)* s. f., (regional) vierb (L. COSTIN, GR. BĂN. 215, ALR I 1 276/614; pi. *vierbe,* ALR I 1 276/614) s. n., varbă (L. COSTIN, GR. BĂN. 213, ALR II 5 864/2, 27), jerbă (DR. VIII, 120, DA n_2, 17, UDRESCU,- GL. 302) s. f., jerb (pi. *jerbe)* s. n.
- Din v. si. Kpiikb „sfoară".

VIÂRE s. f. (învechit, rar) 1. (în limbajul bisericesc) învierea din morţi în ziua judecăţii de apoi. Cf. v i a (II 1). */[isu]s zise lor: prilăstiţi-vă, nu ştiţi Scriptura, nece tăriile Domnului, întru viere amu, nu se vor însura, neci se vor mărita, ce ca îngerii Domnului în ceriure sînt.* CORESI, TETR. 51.4 învierea lui Iisus Hristos. *De la viiarea mea, din dzua de Paşti pînă la Duminecă mare, dumineca a toţi sv[[]nţii, să lăcuiţi în raiu.* COD. TOD. 208.
2. Vieţuire (1). Cf. v i a. (11). Cf. CIHAC, I, 318.
- Şi: viere s. f.
- V. via[3].

VIASPÂR s. m. v. viespar.

VIÂSPĂ s. f. v. viespe.

VIÂSPE s. f. v. viespe.

VIÂSPRĂ s. f. v. viespe.

VIÂSTRĂ s. f. v. viespe.

VIÂŞ s. m. (învechit şi regional) Vier[1] (1). *Trimise la viiaş sluga în vreamea rodului ca să ia de la viiaş den poamele viei.* N. TEST. (1648), 5771, cf. 2671, RESMERIŢĂ, D. 900, BUL. FIL. VI, 184, BL IX, 58, ALRI 1 708/840, NALR-OIVMN261, 2 155/949,953,957.
- Pronunţat: *vi-aş. -?I:viaşi.*
- Vie[1] + suf. *-aş.*

VIATIC[1] s. n. 1. (în Roma antică) Provizii şi bani necesari unei călătorii. *Fatală, într-adevăr, idee a vota cineva ca să le procure viaticul în exil.* ARISTIA, PLUT. 251/22. *Temistocle... a provizionat viaticul abundant în neaverea de bani acelor carii au intrat în nave.* id. ib. 303/8. *Şi-a luat viaticul şi a plecat în India.* LM. *Funcţionarilor trimişi în misiuni se da viatic din tezaurul public,* id. ib., Cf. GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. 0 F i g. *Mi-am procurat viaticul literariu şi... m-am pus în calea plutarhică.* ARISTIA, PLUT. [V_3/3]. *Dumnezeu nu le-a dat geniul ca un parfum..., ci ca un viatic generos care susţine pe om în cursul îndelungatului peregrinagiu al vieţei.* CONV. LIT. II, 58.
2. F i g. (Rar) Ceea ce constituie un ajutor, un sprijin (moral) într-o anumită împrejurare. *îmi aduc aminte că anul acela am fost foarte rău. Consompţiune din care am scăpat graţie patriei mele, a cărei climă e un viatic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109.
3. (în ritualul bisericii romano-catolice) Comuniune administrată unui muribund. V. e u h a r i s t i e . Cf. LM, ENC. ROM, ALEXI, W.
- Pronunţat: *vi-a-.*
- Din lat. viaticum, it. viatico.

VIATIC[2], -Ă adj. (învechit, rar) 1. Care dă viaţă (I 1). *Au suflat D[umne]dzeu în faţa lui Adam suflare vie de l-au făcut viu, aceea suflare viatică a Sîntului Spirit.* DOSOFTEI, în BUCIUMUL ROMÂN, II, 259, cf. DR. iv, 836.
2. (în forma *viatnic)* Animat, însufleţit. *Era foarte milos şi iertatoriu şî foarte viatnic la voroava.* B8§8ÎTEI, V. §. aprilie 98718, cf. TDRG.
- Pronunţat: *vi-a-.* - Pl.: *viatici, -ce.* - Şi: viatnic, -ă adj.
-De la via[3].

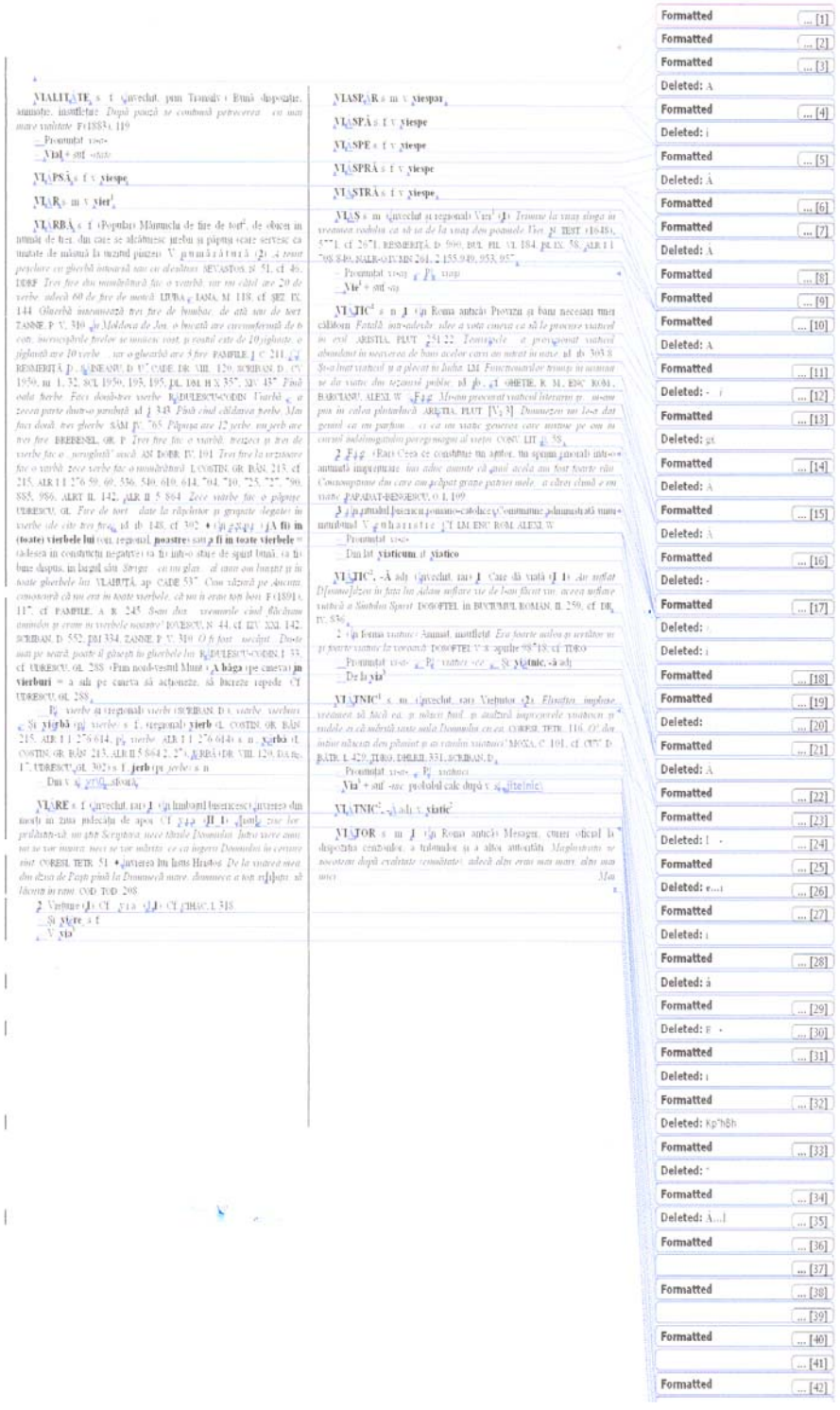
VIATNIC[1] s. m. (învechit, rar) Vieţuitor (2). *Elisaftei, împluse vreamea să facă ea, şi născu fiiul, şi audzîră împrejurele viiaînicii şi rudele ei că mărită iaste mila Domnului cu ea.* CORESI, TETR. 116. *O! doi întîiu născuţi den pămînt şi ai raiului viiatnici!* MOXA, C. 101, cf. CUV. D. BĂTR. I, 429, TDRG, DHLRII, 331, SCRIBAN, D.
- Pronunţat: *vi-a-.* -Pl.: *viatnîci.*
- Via[3] + suf. *-nic,* probabil calc după v. si. xcimiihHHK'h.

VIATNIC[2],-A adj. v. viatic[2].

VIÂTOR s. m. 1. (în Roma antică) Mesager, curier oficial la dispoziţia cenzorilor, a tribunilor şi a altor autorităţi. *Maghistraţii se socoteau după cvalitate (cumătate), adecă alţii erau mai mari, alţii mai mici. Mai*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

3. Textul corectat manual

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

4. Textul parsat, în format XML


```
<dlr>
    <intrare>
        <cuv>VIALIT&#193;TE</cuv>
        <pv>s. f.</pv>
        <def>(&#206;nvechit, prin Transilv.) Bun&#259; dispozi&#355;ie; anima&#355;ie,
&#238;nsufle&#355;ire.</def>
        <exemplu>
            <citat>Dup&#259; pauz&#259; se continu&#259; petrecerea... cu mai mare
vialitate.</citat>
            <sigla>f (1883), 119.</sigla>
        </exemplu>
        <cratima id="0">Pronun&#355;at: [i]vi-a-.[/i]</cratima>
        <cratima id="1">[b]Vial[/b] 3 + suf. - [i]itate[/i].</cratima>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;PS\'c3</cuv>
        <pv>s. f.</pv>
        <link>viespe</link>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;R</cuv>
        <pv>s. m.</pv>
        <link>vier 1</link>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;RB&#258;</cuv>
        <pv>s. f.</pv>
        <def>(Popular) M&#259;nunchi de fire de tort 2 , de obicei &#238;n num&#259;r de
trei, din care se alc&#259;tuiesc jirebii &#537;i p&#259;pu&#537;i (care servesc ca unitate de
m&#259;sur&#259; la urzitul p&#238;nzei). V. n u m &#259; r &#259; t u r &#259;</def>
        <link>(2).</link>
        <exemplu>
            <citat>A &#355;esut pe&#537;chire cu gherb&#259; &#238;ntoars&#259; sau cu
ales&#259;turi.</citat>
            <sigla>sevastos, n. 51, cf. 46, ddrf .</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>Trei fire din num&#259;r&#259;tur&#259; fac o vearb&#259;, iar un
c&#259;&#355;el are 20 de verbe, adec&#259; 60 de fire de motc&#259;.</citat>
            <sigla> liuba - iana, m. 118, cf. &#537;ez. ix, 144.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>Ghierb&#259; &#238;nsemneaz&#259; trei fire de bumbac, de
a&#355;&#259; sau de tort.</citat>
            <sigla>zanne, p. v, 310.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>&#206;n Moldova de Jos, o bucat&#259; are circumferin&#355;&#259; de
6 co&#355;i; &#238;ncruci&#537;&#259;rile firelor se numesc rost, &#537;i rostul este de 10
j&#238;ghiu&#355;e; o j&#238;ghiu&#355;&#259; are 10 verbe..., iar o ghearb&#259; are 3
fire.</citat>
            <sigla>pamfile, i. c. 211 , cf . resmeri&#355;&#259;, d., &#537;&#259;ineanu, d.
u., cade, dr. viii, 120, scriban, d., cv 1950 ,  nr. 1, 32, scl 1950, 193, 195, dl, dm, h x 357, xiv
437.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>P&#238;n&#259; oala fierbe, Faci dou&#259;-trei vierbe.</citat>
            <sigla>r&#259;dulescu-codin . </sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>Viarb&#259; - a zecea parte dintr-o jurubi&#355;&#259;.</citat>
            <sigla>id. &#238; . 343.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
```


BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

<citat>Pînă cînd căldarea fierbe, Mai faci două, trei gherbe.</citat>
<sigla>săm . iv , 765.</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Păpușa are 12 jerbe, un jerb are trei fire.</citat>
<sigla>brebenel, gr. p .</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Trei fire fac o viarbă; treizeci și trei de vierbe fac o \'84jurughiţă\'94 mică.</citat>
<sigla>an. dobr. iv, 101.</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Trei fire la urzitoare fac o varbă, zece verbe fac o numărătură.</citat>
<sigla>l . costin, gr. băn , 213, cf. 215, alr i 1 276/59, 69, 536, 540, 610, 614, 704, 710, 725, 727, 790, 885, 986, alrt ii, 142, alr ii 5 864 .</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Zece viarbe fac o păpușe.</citat>
<sigla>udrescu, gl .</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Fire de tort... date la rășchitor și grupate (legate) în vierbe (de cîte trei fire).</citat>
<sigla>id. ib. 148, cf. 302.</sigla>
</exemplu>
<sens>[Romb negru] (În e x p r.) [b](A fi) în (toate)[/b] [b]vierbele lui[/b] (ori, regional, [b]noastre[/b]) sau [b]a fi în toate vierbele[/b] = (adesea în construcţii negative) (a fi) într-o stare de spirit bună, (a fi) bine dispus, în largul său.</sens>
<exemplu>
<citat>Striga... cu un glas... al unui om liniștit și în toate gherbele lui.</citat>
<sigla>vlahuţă , ap. cade 537.</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>Cum văzură pe Ancuţa, cunoscură că nu era în toate vierbele, că nu îi erau toţi boii.</citat>
<sigla>f (1891), 117, cf. pamfile, a. r . 245.</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>S-au dus... vremurile cînd flăcăiam amîndoi și eram în vierbele noastre!</citat>
<sigla>iovescu, n. 44, cf. izv. xxi, 142, scriban, d. 552, dm 334, zanne, p.v, 310.</sigla>
</exemplu>
<exemplu>
<citat>O fi fost... necăjit... Du-te mai pe seară, poate îl găsești în gherbele lui.</citat>
<sigla>rădulescu-codin, î. 33, cf. udrescu, gl. 288.</sigla>
</exemplu>
<sens>[Romb negru] (Prin nord-vestul Munt.) [b]A băga[/b] (pe cineva) [b] în vierburi[/b] = a sili pe cineva să acţioneze, să lucreze repede.
</sens>
<exemplu>
<citat> </citat>
<sigla>udrescu, gl. 288</sigla>
</exemplu>
<cratima id="0">Pl.: [i]vierbe[/i] și (regional) [i]vierbi[/i] (scriban, d.), [i]viarbe[/i], [i]vierburi[/i] Și: [b]viérbă[/b] (pl. [i]vierbe[/i]) s. f., (regional) [b]vierb[/b] (l. costin, gr. băn, 215, alr i 1 276/614; pl. [i]vierbe[/i] alr i 1 276/614) s. n., [b]viárbă [/b] (l. costin, gr. băn, 213, alr ii 5 864/2, 27), s.n.,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

[b]jérbă [/b] (dr. viii, 120, da ii2, 17, udrescu, gl. 302), s. f., [b]jerb[/b] (pl. [i]jerbe[/i]) s. n.</cratima>
<cratima id="1">Din v. sl. [b]vr\b0[/b] \'84sfoară\'94.</cratima>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁRE</cuv>
<pv>s. f.</pv>
<def>(Învechit, rar)</def>
<sens>[b]1.[/b] (În limbajul bisericesc) Învierea din morţi în ziua judecăţii de apoi. Cf. v i a</sens>
<link>(II 1).</link>
<exemplu>
<citat>I[isu]s zise lor: prilăstiţi-vă, nu știţi Scriptura, nece tăriile Domnului. Întru viere amu, nu se vor însura, neci se vor mărita, ce ca îngerii Domnului în ceriure sînt.</citat>
<sigla>coresi, tetr. 51.</sigla>
</exemplu>
<sens>[Romb negru] Învierea lui Iisus Hristos.</sens>
<exemplu>
<citat>De la viiarea mea, din dzua de Paști pînă la Duminecă mare, dumineca a toţi sv[i] nţii, să lăcuiţi în raiu.</citat>
<sigla>cod. tod. 208</sigla>
</exemplu>
<sens>[b]2.[/b] Vieţuire</sens>
<link>(1).</link>
<sens>Cf. v i a </sens>
<link>(I 1).</link>
<exemplu>
<citat> </citat>
<sigla>Cf. cihac, i, 318.</sigla>
</exemplu>
<cratima id="0">Și: [b]viere[/b] s. f.</cratima>
<cratima id="1">De la [b]via[/b] 3 .</cratima>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIASPÁR</cuv>
<pv>s. m.</pv>
<link>viespar</link>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁSP\'c3</cuv>
<pv>s. f.</pv>
<link>viespe</link>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁSPE</cuv>
<pv>s. f.</pv>
<link>viespe</link>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁSPR\'c3</cuv>
<pv>s. f.</pv>
<link>viespe</link>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁSTR\'c3</cuv>
<pv>s. f.</pv>
<link>viespe</link>
</intrare>
<intrare>
<cuv>VIÁȘ</cuv>
<pv>s. m.</pv>
<def>(Învechit și regional) Vier 1</def>
<link>(1).</link>

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

```
        <exemplu>
            <citat>Trimise la viia&#537; sluga &#238;n vreamea rodului ca s&#259; ia de la viia&#537; den poa- mele viei.</citat>
            <sigla>n. test. (1648), 57r/1, cf. 26r/1, resmeri&#355;&#259;, d. 900, bul. fil. vi, 184, bl ix, 58, alr i 1 708/840, nalr - o iv mn 261, 2 155/949, 953, 957.</sigla>
        </exemplu>
        <cratima id="0">Pronun&#355;at: [i]vi-a&#537;[/i] .  Pl.: [i]via&#537;i.[/i]</cratima>
        <cratima id="1">[b]vie 1[/b] + suf. - [i]a&#537;[/i] </cratima>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;TIC[1]</cuv>
        <pv>s. n.</pv>
        <sens>[b]1.[/b] (&#206;n Roma antic&#259;) Provizii &#537;i bani necesari unei c&#259;l&#259;torii.</sens>
        <exemplu>
            <citat>Fatal&#259;, &#238;ntr-adev&#259;r, idee a vota cineva ca s&#259; le procure viaticul &#238;n exil.</citat>
            <sigla>aristia, plut. 251/22.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>Temistocle... a provizionat viaticul abundant &#238;n neaverea de bani acelor carii au intrat &#238;n nave.</citat>
            <sigla>id. ib. 303/8.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>&#536;i-a luat viaticul &#537;i a plecat &#238;n India.</citat>
            <sigla>lm.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>Func&#355;ionarilor trimi&#537;i &#238;n misiuni se da viatic din tezaurul public.</citat>
            <sigla>id. ib., cf. ghe&#355;ie, r. m ., enc. rom., barcianu , alexi, w.</sigla>
        </exemplu>
            <sens>[Romb alb] F i g.</sens>
            <exemplu>
                <citat>Mi-am procurat viaticul literariu &#537;i...  m-am pus &#238;n calea plutarhic&#259;.</citat>
                <sigla>aristia, plut. V2/3.</sigla>
            </exemplu>
            <exemplu>
                <citat>Dumnezeu nu le-a dat geniul ca un parfum..., ci ca un viatic generos care sus&#355;ine pe om &#238;n cursul &#238;ndelungatului peregrinagiu al vie&#355;ei.</citat>
                <sigla>conv. lit. ii, 58</sigla>
            </exemplu>
        <sens>[b]2.[/b] F i g. (Rar) Ceea ce constituie un ajutor, un sprijin (moral) &#238;ntr-o anumit&#259; &#238;mprejurare.</sens>
        <exemplu>
            <citat>&#206;mi aduc aminte c&#259; anul acela am fost foarte r&#259;u. Consomp&#355;iune din care am sc&#259;pat gra&#355;ie patriei mele, a c&#259;rei clim&#259; e un viatic.</citat>
            <sigla>papadat-bengescu, o. i, 109.</sigla>
        </exemplu>
        <sens>[b]3.[/b] (&#206;n ritualul bisericii romano-catolice) Comuniune administrat&#259; unui muribund. V.  e u h a r i s t i e</sens>
        <exemplu>
            <citat> </citat>
            <sigla> Cf. lm, enc. rom , alexi, w.</sigla>
        </exemplu>
        <cratima id="0">Pronun&#355;at: [i]vi-a-.[/i] </cratima>
        <cratima id="1">Din lat. [b]viaticum[/b] , it. [b]viatico[/b] .</cratima>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;TIC[2] , -&#258;</cuv>
        <pv>adj.</pv>
```


BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

```
        <def>(&#206;nvechit, rar)</def>
        <sens>[b]1.[/b] Care d&#259; via&#355;&#259;</sens>
            <link>(I 1).</link>
        <exemplu>
            <citat>Au suflat D[umne]dzeu &#238;n fa&#355;a lui Adam suflare vie de l-au
f&#259;cut viu, aceea suflare viatic&#259; a S&#238;ntului Spirit.</citat>
            <sigla>dosoftei, &#238;n buciumul rom&#226;n, ii, 259, cf. dr. iv,</sigla>
        </exemplu>
        <sens>[b]2.[/b] (&#206;n forma[i]viatnic[/i]) Animat, &#238;nsufle&#355;it.</sens>
        <exemplu>/
            <citat>Era foarte milos &#537;i iert&#259;toriu &#537;i foarte viatnic la
voroav&#259;.</citat>
            <sigla>dosoftei, v. s. aprilie 98v/18, cf. tdrg</sigla>
        </exemplu>
        <cratima id="0">Pronun&#355;at: [i]vi-a-.[/i].  Pl.: [i]viatici, -ce.[/i]  &#536;i: [b]viatnic, -
&#259;[/b] adj.</cratima>
        <cratima id="1">De la [b]via[/b] 3 .</cratima>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;TNIC[1]</cuv>
        <pv>s. m.</pv>
        <sens>(&#206;nvechit, rar) Vie&#355;uitor</sens>
            <link>(2).</link>
        <exemplu>
            <citat>Elisaftei, &#238;mpluse vreamea s&#259; fac&#259; ea, &#537;i
n&#259;scu fiiul, &#537;i audzir&#259; &#238;mprejurele viiatnicii &#537;i rudele ei c&#259;
m&#259;rit&#259; iaste mila Domnului cu ea.</citat>
            <sigla>coresi, tetr. 116.</sigla>
        </exemplu>
        <exemplu>
            <citat>O! doi &#238;nt&#238;iu n&#259;scu&#355;i den p&#259;m&#238;nt
&#537;i ai raiului viiatnici!</citat>
            <sigla>moxa, c. 101, cf. cuv. d. b&#259;tr. i, 429, tdrg, dhlr ii, 331, scriban,
d.</sigla>
        </exemplu>
        <cratima id="0">Pronun&#355;at: [i]vi-a-.[/i] Pl.: [i]viatnici.[/i]</cratima>
        <cratima id="1">[b]Via[/b] 3 + suf. - [i]nic[/i] , probabil calc dup&#259; v. sl.
[b]jitel0nic\[/b]</cratima>
    </intrare>
    <intrare>
        <cuv>VI&#193;TNIC[2] , -\'c3</cuv>
        <pv>adj.</pv>
        <link>viatic 2</link>
    </intrare>
</dlr>
```


BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Anexa 4. Lucrări publicate

de cercetătorii proiectului în perioada 2003–2005, cu subiecte legate de tema grantului sau cu subiecte adiacente

Studii

Cristea, D. şi Butnariu C. (2004), *Hierarchical XML representation for heavily annotated corpora*, in *Proceedings of the LREC 2004 Workshop on XML-Based Richly Annotated Corpora*, Lisbon, Portugal.

Cristea, D., Mihăilă, C., Forăscu, C., Trandabat, D., Husarciuc, M., Haja, G., Postolache, O. (2004), *Mapping Princeton WordNet synsets onto Romanian wordnet synsets*, in *Romanian Journal on Science and Technology of Information*, Romanian Academy, Bucharest, Romania, Special issue on Balkanet, July, 2004, p. 125-146.

Cristea, D., Teodorescu, H.-N. şi Tufiş, D. (2004), *Student Projects in Language and Speech Technology*, in *Proceedings of the LREC 2004 Workshop on CL Learning*, Lisbon, Portugal.

Cristea, D., Tufiş, D. şi Ide, N. (2004), *Eurolan-2003,* in *American Association for Artificial Intelligence Magazine*, 2004 spring issue.

Cristea, Dan, Postolache, O. D. (2004), *How to deal with wicked anaphora, to appear,* in António Branco, Tony McEnery and Ruslan Mitkov (editors), *Anaphora Processing: Linguistic, Cognitive and Computational Modelling*, Benjamin Publishing Books.

Cristea, Dan, (2003), *The relationship between discourse structure and referentiality in Veins Theory*, in Wolfgang Mentzel and Cristina Vertan (editors) *Natural Language processing between Linguistic Inquiry and System Engineering*, Editura Universității Al.I.Cuza, Iaşi, 9.

Cristea, D., Postolache, O. D., Puşcaşu, G., Ghețu, L. (2003), *Summarizing documents based on cue-phrases and references*, in *Proceedings of the International Symposium on Reference Resolution and Its Applications to Question Answering and Summarization*.

Dănilă, Elena, Haja, Gabriela, (2004), *Neologismul din perspectivă lexicografică*, în vol. *Acta* Colocviului internațional *Tratamentul neologismelor în limba română în mileniul III*, Bucureşti, 23–24 septembrie 2004 (sub tipar).

Florescu, Cristina, (2003–2004), *Disocieri stilistice ale neologismelor româneşti în w-, x-, y-,* în AUI, secțiunea e. Lingvistică, tomurile XLIX–L, p. 225-234.

Florescu, Cristina, (2003), *Note lexicografice şi etimologice: hahalera, a holba*, Limba Română, nr. 3–4 2001 (apărut în 2003), p. 195.

Haja, Gabriela, (2003), *Menținerea identității prin limbă: instrumente şi resurse lingvistice în format electronic*, în *Limba şi literatura română în*

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diaspora, Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide", Editura Trinitas, Iaşi, pp. 179-182.

Postolache, O. and Cristea, D. (2004), *Designing Test-beds for General Anaphora Resolution*, in *Proceedings of the Discourse Anaphora and Anaphor Resolution Colloquium – DAARC*, Portugal.

Puşcaşu, G., (2004), *A Framework for Temporal Resolution*, in *Proceedings of The 4th International Conference on Language Resources an Evaluation (LREC)*.

Puşcaşu, G. (2004), *A Multilingual Method for Clause Splitting*, in *Proceedings of the 7th Annual Colloquium for the UK Special Interest Group for Computational Linguistics*.

Puşcaşu, Georgiana, (2003), *Elementary discourse unit segmentation*, MSc. Thesis, Al. I. Cuza University, 120 p.

Tamba Dănilă, Elena, (2003), *Textul în teoria sintaxei: perspective europene şi româneşti*, în *Limba şi literatura română în spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diaspora*, Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide", Editura Trinitas, Iaşi, pp. 263-268.

Tufiş, D., Cristea, D., Stamou, S. (2004), *BalkaNet: Aims, Methods, Results and Perspectives. A General Overview*, in *Romanian Journal on Science and Technology of Information*, Romanian Academy, Bucharest, Romania, Special Issue on Balkanet.

Volume

Dănilă, Elena, (2002), *Mic dicţionar de locuţiuni ale limbii române*, Editura Universitas XXI, Iaşi, 188 p.

Haja, Gabriela (2005), *Terminologia teatrală românească. De la începuturi la 1913*, Iaşi, Editura T, 181 p. şi publicată electronic în www.consilr.info.uaic.ro.

Tamba Dănilă, Elena, (2004), *Vechi şi nou în sintaxa limbii române*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 200 p.

Comunicări

Aldea, Bogdan-Mihai, Dănilă, Elena, Forăscu, Corina, Haja, Gabriela, *Dicţionarul limbii române (DLR) în format electronic. Aplicaţii*, la Simpozionul internaţional *Comunicare interculturală şi integrare europeană*, Iaşi 11–12 noiembrie 2005 (sub tipar).

Haja, Gabriela, Dănilă, Elena, Aldea, Bogdan-Mihai, Forăscu, Corina, *Dicţionarul limbii române informatizat – prezent,* la Atelierul de lucru *Resurse Lingvistice Româneşti şi Instrumente pentru Prelucrarea Limbii Române*, Iaşi 3 noiembrie 2005, publicată electronic în www.consilr.info.uaic.ro

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Haja, Gabriela, *Dicţionarul limbii române în format electronic (DLR-I) – instrument şi resursă pentru studiul diacronic şi sincronic al limbii române*, la Colocviul *Limba română – aspecte sincronice şi diacronice*, Bucureşti 8–9 decembrie 2005 (sub tipar).

Haja, Gabriela, *Necesitatea informatizării lexicografiei româneşti în societatea contemporană,* la Simpozionul Internaţional *Limba şi literatura română. Regional – Naţional – European*, Iaşi – Chişinău 24–26 noiembrie 2005 (sub tipar).

Lucrări de licență

Aldea, Bogdan-Mihai, *Determinarea sensurilor cuvintelor folosind DLR-I*, 2005.

Hriţcu, Alexandru, *Mediu lexicografic pentru prelucrarea Dicţionarului Limbii Române*, 2004.

Tănăsescu, Vlad-Iulian, *Alinierea resurselor lexicale în format electronic. Cu aplicaţie pe DLR-I şi RoWN*, 2004.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Atelier de lucru

În cadrul proiectului *Dicţionarul limbii române (DLR) în format electronic. Studii privind achiziţionarea*, cercetătorii de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române au organizat, în colaborare cu Facultatea de Informatică a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" şi cu Institutul de Informatică Teoretică al Academiei Române, în perioada 9–10 decembrie 2004, un Atelier de lucru cu următoarele obiective:

• *diseminarea rezultatelor cercetării din cadrul proiectului, realizate până în luna noiembrie a anului;*

• *stabilirea şi utilizarea constructivă a celor mai performante modalităţi de valorificare a rezultatelor cercetării;*

• *realizarea unei baze de colaborare cu cercetătorii din centre de cercetare universitare şi academice, din Bucureşti şi din Cluj-Napoca, în vederea stabilirii unor proiecte viitoare comune, pe baza acestor rezultate, care vor avea drept finalitate informatizarea cercetării lexicografice româneşti*.

La Atelier au participat: acad. Dan Tufiş de la Institutul de Cercetări pentru Inteligenţă Artificială al Academiei Române, Bucureşti, Horia-Nicolai Teodorescu, m.c. al Academiei Române, Neculai Curteanu, Cecilia Bolea, Elena Amihăesei de la Institutul de Informatică Teoretică din Iaşi, prof. dr. Dan Cristea, Corina Forăscu, Iulian Tănăsescu şi Augusto Perez de la Facultatea de Informatică a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, dr. Florin Vasilescu şi dr. Victor Celac de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române din Bucureşti, drd. Bogdan Harhătă de la Institutul de Filologie Română „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca şi dr. Roberto Merlo de la Universitatea din Torino, lector la Universitatea din Oradea, Cristina Florescu, Gabriela Haja, Elena Dănilă, Laura Manea, Luminiţa Botoşineanu, Mona Pădureanu şi Marius-Radu Clim de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide", doctoranzi şi masteranzi de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.

Lucrările Atelierului s-au desfăşurat la Academia Română – Filiala Iaşi şi la Facultatea de Informatică. În prima zi au fost prezentate rezultatele cercetărilor din cadrul grantului *Dicţionarul limbii române (DLR) în format electronic. Studii privind achiziţionarea*, precum şi premisele valorificării acestor rezultate în vederea realizării acestui instrument de cercetare indispensabil. De asemenea, a fost prezentată aplicaţia cu titlul: *DLR informatizat – bază de atestări pentru o reeditare,* ca mod de valorificare a rezultatelor cercetării din cadrul grantului, realizată de analist programator Mona Pădureanu, asist. cercet. Marius-Radu Clim, de la Institutul „A. Philippide", în colaborare cu asist. univ. Corina Forăscu şi masterand Iulian Tănăsescu de la Facultatea de Informatică. Ulterior, invitaţii lexicografi din Bucureşti şi din Cluj-Napoca au prezentat preocupările şi rezultatele de până în prezent referitoare la procesul de informatizare a cercetării lexicologice-lexicografice existente în Institutele pe care le-au reprezentat.

Concluzia a fost că, din punctul de vedere al colaborării dintre lingvişti şi informaticieni, precum şi al rezultatelor acestei colaborări, Institutul de Filologie din Iaşi se situează pe o poziţie privilegiată. Ca argument, a fost prezentat şi proiectul privind *Tehnoredactarea* ***Noului Atlas lingvistic român pe regiuni*** *cu asistenţa calculatorului*, realizat prin conlucrarea cercetătorilor de la Departamentul de Dialectologie al Institutului „A. Philippide" şi a cercetătorilor de la Institutul de Informatică Teoretică din Iaşi, în cadrul planului de cercetare al Academiei Române,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

plan materializat într-un *Prospect* al *Noului Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova şi Bucovina*, apărut în 2005.

Au urmat discuţii din care a rezultat necesitatea informatizării cercetării lexicografice româneşti, prin preluarea a ceea ce s-a realizat până în prezent şi prin proiectarea unor instrumente şi resurse fundamentale: *DLR în format electronic; Baza de Texte ale Limbii Române (corpus adnotat al limbii române)*.

Lucrările au continuat în ziua următoare la Facultatea de Informatică din Iaşi, unde au fost prezentate o serie de instrumente electronice de prelucrare automată a limbajului, precum şi proiecte (naţionale şi internaţionale) la care au colaborat şi cercetători lexicografi de la Iaşi şi de la Bucureşti.

Lucrările s-au încheiat prin fixarea cadrului de realizare, în viitor, a unor proiecte comune, în vederea informatizării cercetării filologice, a stabilirii unor relaţii cât mai strânse de conlucrare ştiinţifică între institutele de cercetare ale Academiei pe de o parte, şi, pe de altă parte, între acestea şi instituţiile de învăţământ superior (Cf. *Buletinul Institutului de Filologie Română „A. Philippide"*, V, nr. 4 .octombrie–decembrie 2004, pp. 12-14).

Bibliografie

[Avram, Sala, Vintilă-Rădulescu, 1999]: Avram, Mioara, Sala, Marius, Vintilă-Rădulescu, Ioana (coordonatori), (1999), *Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan". 50 de ani de existenţă (1949 – 1999)*, Bucureşti.

[Bogdan, 1946]: Bogdan, Damian P., (1946), *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Institutul de studii şi cercetări balcanice. Seria filologică, nr. 1, Bucureşti.

[Cristea, Tufiş, 2002]: Cristea, D., Tufiş, D., (2002), *Resurse lingvistice româneşti şi tehnologii informatice aplicate limbii române*, în Ofelia Ichim şi Florin-Teodor Olariu (editori), *Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării*, Academia Română, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Editura Trinitas, Iaşi.

[Danzin, 1992]: Danzin, A., (1992), *Towards a European Language Infrastructure*, CEC Doc. 54210/92.

[DA, 1913]: *Dicţionarul limbii române*, (DA), (1913), Întocmit şi publicat după îndemul şi cu cheltuiala Maiestăţii Sale regelui Carol I, Tomul I, Partea 1, *A–B*, Bucureşti, Librăriile Socec&Comp. şi C. Sfetea.

[Dănăilă, 2000]: Dănăilă, Ion, (2000), *Proiecte de prelucrare electronică a vocabularului limbii române*, în *Terminologia în România şi Republica Moldova*, Cluj-Napoca.

[DEX]: *Dicţionarul explicativ al limbii române*, (DEX), (1996), Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.

[DLR]: *Dicţionarul limbii române* (DLR). Serie nouă.

Tomul VI, *Litera M*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1965,

Tomul VII, Partea 1, *Litera N*, Editura Academiei R.S.R., 1971,

Tomul VII, Partea a 2-a, *Litera O*, 1969,

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Tomul VIII, Partea a 2-a, *Litera P*, 1974,

Tomul IX, *Litera R*, 1975,

Tomul X, Partea a 3-a, *Litera S*, Editura Academiei Române, 1990, Partea a 5-a, 1994,

Tomul XI, Partea 1, *Litera T*, 1982,

Tomul XII, Partea 1, *Litera Ţ*, 1994,

Tomul XII, Partea a 2-a, *Litera U*, 2002,

Tomul XIII, Partea 1, *Litera V*, 1997, Partea a 2-a, *Litera V*, 2001,

Tomul IV, *Litera Z*, 2000.

[Dupont, 2001]: Dupont, C., (2001), *The Opera del Vocabolario Italiano Database: Full-Text Searching Early Italian Vernacular Sources on the Web*, *Italica* 78:4, pp. 526-539.

[Gheţie, 1982]: Gheţie, Ion (coordonator), (1982), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei.

[Hristea, 1984]: Hristea, Theodor (coordonator), (1984), *Sinteze de limba română*, ed. a treia, p. 134-147.

[Iorio-Fili, 1997]: Iorio-Fili, D., (1997), *Un nuovo software lessicografico: GATTO*. *Bollettino dell'Opera del Vocabolario Italiano*, 2, pp. 259-270.

[Ivănescu, 2000]: Ivănescu, G., (2000), *Istoria limbii române*, ediţia a II-a, Iaşi, Editura Junimea.

[Marcu, 2002]: Marcu, Florin, (2002), *Prefaţă*, *Marele dicţionar de neologisme*. Ediţia revizuită, augmentată şi actualizată, Editura Saeculum I. O., Bucureşti.

[Matei, 2000]: Matei, Dan, (2000), *Prezenţa românească în reţeaua panlatină de terminologie (Realiter)*, în Terminologia în România şi Republica Moldova, Cluj-Napoca.

[MDA]: *Micul dicţionar academic*, (MDA), (2001–2004), Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2004 (vol. I Literele A–C, 2001, vol. II Literele D–H, 2001, vol. III Literele I–Pr, 2003, vol. IV Literele Pr–Z, 2004).

[Niculescu, 1980]: Niculescu, Al., (1980), *Romanitatea românească şi cultura latină în secolele XII–XV*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice*. Seria A, vol. 2, Bucureşti.

[Pascu, 1991]: Pascu, Ştefan, (1991), *Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înfiinţare*, Editura Academiei Române, Bucureşti.

Programul de Guvernare, Capitolul 24 – *Politica în domeniul relaţiilor cu românii de pretutindeni*, http://www.gov.ro/obiective/afis-docdiverse-pg.php?iddoc=268.

[Puşcariu, 1931]: Puşcariu, Sextil, (1931), *Despre neologisme*, în *Închinare lui N. Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

[Sala, Mihăilă, 2000]: Sala, Marius, Mihăilă, G., (2000), *Cuvânt înainte*, în *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul XIV, *Litera Z*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

[Seche, 1966]: Seche, Mircea, (1966), *Schiță de istorie a lexicografiei româneşti*, vol. I, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

[Seche, 1969]: Seche, Mircea, (1969), *Schiță de istorie a lexicografiei româneşti*, vol. II, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

[Teubert, 1997]: Teubert, W., (1997), *Language Resources for Language Technology*, în Dan Tufiş and Poul Anderson (editors), *Language and Technology*, Editura Academiei, Bucureşti.

Trésor de la Langue Française (TLF), (1971–1994), CNRS, Gallimard. 16 vol.

[Tufiş, Cristea, 2002]: Tufiş, D., Cristea, D., (2002), *RO-BalkaNet – ontologie lexicalizată, în context multilingv*, *pentru limba română*, în Dan Tufiş şi Fl. Gh. Filip (editori), *Limba Română în Societatea Informațională - Societatea Cunoaşterii*, Editura Expert, Bucureşti.

[Țâra, 1982/1983]: Țâra, Vasile D., (1982/1983), *Despre „reromanizarea" limbii române literare*, în *Analele ştiințifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi*. serie nouă, secțiunea III, e. Lingvistică, Tomul XXVIII/XXIX.

[Vintilă-Rădulescu, 2002]: Vintilă-Rădulescu, Ioana, (2002), *Resurse lingvistice pentru limba română elaborate la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"*, în Dan Tufiş, Florin Gh. Filip (coordonatori), *Limba română în societatea informațională – societatea cunoaşterii*, Academia Română, Secția de Ştiința şi Tehnologia Informației, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială, Bucureşti.

*** http://atilf.atilf.fr/

http://buscon.rae.es/diccionario/drae.html

http://dexonline.ro/

http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/ricindex.html

http://www.borland.com/delphi/

http://www.lexilogos.com/

http://www.priberam.pt/dlpo/dlpo.aspx

http://www.w3.org/XML/

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Abstract

1. Introduction

Among the Romance languages, the Dictionary of Romanian (DLR) is comparable with Nicot's *Trésor de la Langue Française*. At the time-being DLR is elaborated the traditional way. In order to improve the work-flow in the near future and to create a basis for new, updated, unified versions of DLR, a method for computer-aided acquisition was developed within a project financed by the National University Research Council of Romania.

The next section presents some computerized dictionaries of Romance languages, which have similar structure/profile with DLR. After a brief description of DLR, the advantages of an electronic version of DLR are discussed. The paper concentrates than on the solutions adopted for the computerized acquisition and use of the dictionary. A tool specially created for the Romanian dictionary, DLRex, is sketched. The last section outlines some perspectives of work in Romanian lexicography, by means of computer resources and tools.

2. Computerized dictionaries

For all communities compiling dictionaries of their traditional languages is among the most important tasks of cultural maintenance since the dictionary is a storehouse of all the special ways of talking about their culture and environment. While for at least 126 languages there is a kind of electronic monolingual or multilingual dictionary (http://www.lexilogos.com/), only few of them have a thesaurus dictionary available in an electronic format.

Among the Romance languages, French is one of the most "present" on the Internet, the *Trésor de la Langue Française informatisé* (TLFi http://atilf.atilf.fr/), being the largest one with 100.000 words with their histories, 270.000 definitions, and 430.000 examples. The 16 volumes of the reference dictionary were computerized based on three main approaches: compiling a reliable computerized archive containing the text of the printed version of the TLF; retroconversion consisting of transforming the text into a structured text in which the various subjects of the articles (definitions, quotations, synonyms and antonyms, indicators for technical domains, and semantic, etymologic, grammatical, stylistic and historic indicators) are delimited; and developing the software to interrogate the structured text at 3 different consultation levels. The TLFi is integrated with Microsoft Word for Windows, with possibilities to correct or explain a word or to view it in TLF, and with various Internet browsers.

The historical dictionary of the Italian language, *Tesoro della Lingua Italiana delle origini (TLIO)* (http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/ricindex.html), is compiled based on the the *Opera del Vocabolario Italiano (OVI)*. This database, with its 1849 vernacular texts (21.2 million words, 479,000 unique forms) is build, managed and interrogated through GATTO (Iorio-Fili, 1997), a lexicographic software created at CNR. A lot of other research projects have benefited from the OVI database (Dupont, 2001).

The *Diccionario de la Lengua Española* (http://buscon.rae.es/diccionario/drae.htm) is continuously updated by the Real Academia Española (RAE) and 21 Hispano-American academies based mainly on the synchronic (*CREA*) and diachronic (*CORDE*) textual databases and the historical file of the Spanish Academy.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

For Portuguese more than 95.000 entry words, 13.000 verb conjugations, among others, are available in *Língua Portuguesa On-Line* (http://www.priberam.pt/dlpo/dlpo.aspx).

The Romanian language has an explanatory dictionary available on-line (http://dexonline.ro/), obtained through free collection from web-volunteers and from the original version of the Romanian Academy Explanatory Dictionary (DEX, 1998), dictionaries of synonyms and antonyms.

3. The dictionary of Romanian Language

3.1. Current status

Three institutes of the Romanian Academy (Institute of Linguistics „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" – Bucharest, Institute of Romanian Philology "A. Philippide" – Iasi and Institute of Linguistics „S. Puşcariu" - Cluj-Napoca) are finishing nowadays this monumental work, the 'Dictionary of Romanian Language. New series' (*DLR*). The already printed 22 volumes have more than 10.000 pages containing 18 letters (out of 28) from the Romanian alphabet. Some statistics performed on the dictionary are illustrated in Figure 1.

The 26 volumes intended to be created till the end of the project will have the letters *D, E* and *M – Z.* The dictionary was traditionally created till the nineties, when the information and publication had started being introduced by the aid of computers. Using computers, not only the efficiency has grown, but also the

Publication year	Tom	Part	Letter	No. of pages	No. of word entries
1965 – 1968	VI		***M***	1076	9653
1971	VII	**1**	***N***	548	5493
1969	VII	**2**	***O***	400	3622
1972	VIII	**1**	***P***	357	4006
1974	VIII	**2**	***P***	336	3784
1977	VIII	**3**	***P***	255	2738
1980	VIII	**4**	***P***	393	4558
1984	VIII	**5**	***P***	525	4692
1975	IX		***R***	641	7255
1986	X	**1**	***S***	388	3540
1987	X	**2**	***S***	300	2212
1990	X	**3**	***S***	349	2692
1992	X	**4**	***S***	371	2757
1994	X	**5**	***S***	721	5742
1978	XI	**1**	***Ş***	271	4528
1982	XI	**2**	***T***	376	5027
1983	XI	**3**	***T***	387	4217
1994	XII	**1**	***Ţ***	240	3856
2002	XII	**2**	***U***	468	2347
1997	XIII	**1**	***V***	325	1747
2002	XIII	**2**	***V***	426	2396
2000	XIV		***Z***	409	4088
				9562	**90950**

Figure 1. The Dictionary of Romanian Language - statistics

possibility to use the electronic versions of the texts for computer-aided creation of new versions of the dictionary.

3.2. DLR – general and explanatory dictionary of Romanian

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

As a general dictionary, DLR records and explains all the words which are attested in popular, literary and artistic speech.

Special terminologies are present in DLR only if they are attested in at least two linguistic styles. DLR has a historic character as it contains all possible regionalisms, archaisms and popular technical terms.

The argotic terms were included only if they are used in familiar or artistic speech; the same rule applies to the personal creations of Romanian authors or if they are used in the general literary terms. The compounds have separate entries if they are perfectly fused together or one of the components does not exists independent or if they were borrowed with this form. All other cases of 'compounds' are listed under their first constituent. The derivatives are also treated as separate entries. The homonyms are grouped under their etymon. The words used in specialized languages (children games, riddles, magic spells), phrases, expressions, proverbs and sayings are listed in DLR if they are explained in their original sources.

DLR is an explanatory dictionary as the words are defined and explained for all their senses, no matter their frequency or geographical area of provenance or use. The linguistic facts were defined through *genus proximus* and *differentia specifica*, by delimiting the semantic values through synonyms, by indicating the syntactic functions for the words being grammatical instruments.

The variety and complexity of the factors determining the semantic evolution of the words is reflected in the lexicographical techniques used to group word senses. The principle of the etymon is used when establishing the order of one word senses. Even though the first written attestations of a word have semantic values developed in Romania, not representing the initial meanings of the etymon, still the semantic evolution of the word starts from the sense of the etymon. A different perspective appears with the neologisms, for which the sense used in the first Romanian attestations is listed as the first one.

3.3. A computerised DLR – a necessity and a goal

The idea of acquiring DLR in electronic form constitutes a solution to all the problems of re-editing the Romanian language dictionary from A to Z, which implies the unification and updating of the whole material from DLR – new and old series.

The computer-aided acquisition of DLR has the following advantages:

- ⇒ it will be possible to have a broad database of texts/attestations which can be used to update the articles in the old series of the dictionary (published between 1905 and 1949) and those of the first volumes of DLR, as in DLR there are already about 3.200.000 examples (representing about 88% from the whole text);
- ⇒ additions and corrections can be performed directly in the text of the DLR, without typing again the text, as it was used with the DLR tomes published after 1990;
- ⇒ it will be easier to observe and correct the inconsistencies/differences between the DLR volumes, as they came up as a normal consequence of the fact that three different generations of editors have worked in three different centers;

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

⇒ it will be easier to define models for standard entries such as certain geological terms, months and days of the year, the name of plants and animals or for certain parts of speech, such as numerals or pronouns; these models can be used to create a software interface to help the lexicographer to complete the fields of the standard model;

⇒ it will be possible to align the word senses from other dictionaries, which is very useful in Word Sense Disambiguation and Machine Translation; such an alignment was performed between the DLR and the Romanian WordNet, for a part from the letter "V": for 73 common word entries, in DLR there are 2300 senses and in the Romanian WordNet there are 100 synsets;

⇒ the dictionary can be printed and published cheaper by electronic means.

4. DLRex – a tool for computerised creation and use of DLR

In the framework of the research project, a dedicated tool was developed, DLRex. It is an instrument for acquiring, processing and browsing the electronic version of the Romanian Language Dictionary. The main functionalities of DLRex are the followings:

- it converts the text from Word (RTF) format to XML format;
- it creates the XML files for the entire DLR;
- it allows to browse and interrogate the XML files of the DLR;
- it permits to update and unify the DLR.

The main functionality of the application is the conversion of DLR into XML format. After scanning the printed files of the dictionary, an OCR is used to obtain the texts which are further corrected by lexicographers and/or linguists (which are familiar with the standard format of DLR). A Word document in .doc format is obtained this way.

Since the title abbreviations used for the references in DLR are very important and recognizing them is very helpful when parsing the files of DLR, the Java programming language was used, as it handles very well the strings of characters. In order to improve the parsing, the Word files were saved in RTF format.

When parsing the DLR the formatting of the text and the presence of special symbols (such as ♦ or ◊) are very important. A word entry in DLR has the general format illustrated in Figure 2.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

A special symbol is used to introduce a new sense of a word: the ◊ symbol introduces a closely related sense whereas the other symbol introduces a more distant one. Both symbols can appear in no matter what position in a word entry as depicted in Figure 2 and there is no rule to dictate their use.

WORD part of speech, sense definition
[*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
A sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
I sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
1 sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
a) sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
b) sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
2) sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
II sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
III sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
B sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
C sense definition [*example illustrating the use* TITLE ABBREVIATION]
……
- Grammatical, orthoepical information …
- Etimological information

Figure 2. A word entry in DLR – general scheme

After reading a dictionary entry, a vector is built in order to keep each fragment with different format with respect to the fragments immediately before and after it. Taking into consideration one dictionary entry, one parsing of the vector would give the desired XML corresponding file. But at that time of development of DLRex, some inconsistencies came up: fragments with the same format in the dictionary, hence with the same "meaning" in parsing, were saved in the RTF file with different formatting. Moreover, some characters do not maintain their formats: the white space, the quotation marks, the periods and commas change their format mainly when they are used in fragments written in Boldface or Italics. These problems are due to the scanning process and they are very difficult to be detected when the scanned documents are corrected.

When parsing the vector, another problem aroused: at the end of each word entry there is a list with information related to the word (etymology, pronunciation) in which the formatting is, again, different. In order to avoid all these matters that can cause errors in parsing, the vector was processed before the parsing so to have a more restricted form. Parsing the vector is based on the succession of the formatting/styles used for each fragment and it takes into consideration the special situations that have been recorded during the test of DLRex on a very broad sample of DLR.

Due to the fact that the DLR volumes DLR were written by different authors, and that some volumes are older and others were written more recently, the DLRex application could be always

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

improved so that parsing to have a bigger success rate, without the need for too many interventions from the specialists to treat manually any specific cases.

By means of DLRex, the dictionary can be interrogated in advanced ways: it is possible to search among word entries, among the senses or for specific quotations (examples).

5. Perspectives in the Romanian lexicography

The initial objective, to define a lexicographical grammar for DLR, has proved to be impossible to be carried out under the given circumstances (restrictions of time, technical means) and it was postponed.

After the complete acquisition of the XML format of DLR, by using continuously improved versions of the DLRex, all the problems due to the norms of editing the DLR will be discussed among specialists so that an optimum formalization of the entries in DLR will be adopted. Subsequently, it will be possible to define a grammar, based on the vector of formats, such that the functionality of DLRex and the general work-flow to be improved.

The instrument created in the framework of the project, DLRex, creates encouraging possibilities. By means of it, it is possible to obtain the full computer-aided acquisition of the DLR and, after that, the acquisition of the old series of the same dictionary, edited under the coordination of Sextil Puscariu in the first half of 20th century, according to an analogous heuristics as the one that has been used to convert the DLR to XML format.

Finally, it will be possible to fully update the DLR, from *A* to *Z*, and to create future editions with the regularity and efficiency that current possibilities allow, and in accordance with the advanced researches in the field of computational lexicography. This goal cannot be achieved without creating a database of Romanian texts, enough large and efficient for compliance with the scientific standards of this fundamental work of the Romanian culture, the Dictionary of Romanian Language.

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)

Cuprins

INTRODUCERE 5

PARTEA I LEXICOGRAFIE ROMÂNEASCĂ TRADIȚIONALĂ 9

1. INCURSIUNE ÎN TRADIȚIA LEXICOGRAFICĂ ROMÂNEASCĂ 9
1.1. Începuturile lexicografiei româneşti 9
2. DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE. SERIE NOUĂ (DLR) 21
2.1. Stadiul actual al cercetării lexicografice în cadrul DLR 21
2.2. Instrumente şi resurse lexicografice româneşti informatizate 32
2.3. DLR informatizat (DLRI) – o necesitate şi un deziderat 33

PARTEA A II-A PAŞI SPRE DLR INFORMATIZAT 37

1. PREMISE 37
2. ETAPELE DE LUCRU 38
2.2. Modelul 40
2.3. Soluții în vederea evitării erorilor de parsare 41
2.4. Aplicația realizată şi funcționalitatea acesteia 42
3. Concluzii 47

ANEXE 49

ANEXA 1. ECHIPA DE CERCETARE 49
ANEXA 2. FILIAȚIA SENSURILOR 50
ANEXA 3. ETAPELE PRELUCRĂRII UNEI PAGINI DLR 56
ANEXA 4. LUCRĂRI PUBLICATE 64
Studii 64
Volume 65
Comunicări 65
Lucrări de licență 66
Atelier de lucru 67

BIBLIOGRAFIE 68

ABSTRACT 71

BDD-B731 © 2005 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.141 (2026-11-03 22:21:41 UTC)